BİLGE KARASU

NARLA İNCİRE GAZEL

metis

Bilge Karasu

NARLA İNCİRE GAZEL

Bilge Karasu (1930-1995) Şişli Terakki Lisesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nde, Ankara Radyosu Dış Yayınlar Bölümü'nde çalıştı. 1963-64'te Rockefeller Bursu'yla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulundu. 1974'te Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. İlk yazısı 1950'de, ilk öyküsü de 1952'de *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayımlanan Bilge Karasu, 1963 yılında D. H. Lawrence'm *The Man Who Died* (*Ölen Adam*) kitabının çevirisiyle Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü, 1971'de *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1991'de *Gece* kitabı ile Pegasus Ödülü'nü ve 1994'te *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*'le Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Bilge Karasu'nun Bütün Yapıtları, ölümünden sonra yayımlanan *Altı Ay Bir Güz* (1996), Füsun Akatlı tarafından kitaplaştırılan *Lağımlaranası ya da Beyoğlu* (1999), *Öteki Metinler* (1999) ve Serdar Soydan'ın derlediği *Susanlar* (2009) ile birlikte toplam on iki kitaplık bir koleksiyondur.

Füsun Akatlı ve Müge Gürsoy Sökmen'in hazırladığı *Bilge Karasu Aramızda* (1997) ise yazarın hayatını, edebiyatını ve yakın dostlarıyla ilişkilerini aydınlatan yazıları bir araya getirmiştir.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Bilge Karasu - Bütün Yapıtları 7
Metis Edebiyat
NARLA İNCİRE GAZEL
Bilge Karasu

© Metis Yayınları, 1994

İlk Basım: Mart 1995
Beşinci Basım: Mayıs 2012

Yayın Yönetmeni: Müge Gürsoy Sökmen
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-068-6

BİLGE KARASU

NARLA İNCİRE GAZEL

metis

BİLGE KARASU • BÜTÜN YAPITLARI

TROYA'DA ÖLÜM VARDI, 1963
UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI, 1970
GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ, 1979
KISMET BÜFESİ, 1982
GECE, 1985
KILAVUZ, 1990
NE KİTAPSIZ NE KEDİSİZ, 1994
NARLA İNCİRE GAZEL, 1995
ALTI AY BİR GÜZ, 1996
LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU, 1999
ÖTEKİ METİNLER, 1999
SUSANLAR, 2009

İçindekiler

Giriş
9

Hayvanlar Kitapçığı
13

Üç Tanımlık Ara Söz
39

İnsanlar Kitabı
61

Çıkış
133

Ön Rapor İçin Birkaç Not
139

NARLA İNCİRE GAZEL

Gazel (I) a. Ar. ed. *1.* ..... en çok lirik konularda yazılan divan edebiyatı nazım biçimi. *2.* müz. Doğu müziğinde belli bir kurala bağlı olmadan saz arasında bir kişi tarafından türlü makamlarda dolaşılarak sesle yapılan taksim.

(Türkçe Sözlük, TDK, 1974)

Giriş

Sonun, başın, ortanın biribirine karıştığını, anlamını yitirdiğini, tersinmez zamanın boyunduruğundan kurtulduğunuzu duyduğunuz bir gün gelir.

Bir kitabınızdan aldığınız parçayı bir başka kitapta kullanabileceğinize karar verdiğiniz bir gün, örneğin. Günü gelince, bu kitabın tümünü öbür kitaba aktarabileceğinizi de düşünürsünüz. Gereç kıtlığında kitap üretmek için değil, yaşamın benzeri olabilecek bir iş yaptığınızı, neden sonra, kavrayabildiğiniz için...

Yaşlanmışsınızdır, yaşamınız artık sizin malınızdır. Malınızı istediğiniz gibi kullanabilirsiniz. Yeterince güçlü, yerini bulan bir fiskenin —ister içinizden gelsin, ister dışarıdan— sizi nasıl dağıtabileceğini, elinizden her şeyi —bir kırıntısını bile bırakmamacasına— bir anda nasıl alabileceğini öğrenmiş olduğunuz ölçüde yaşamınıza egemensinizdir artık. Ölümünüz, çalamayacağımz ilk fotoğraf olacaktır.

Bir ömür boyu, göğsünüze asılı bir fotoğraf makinesi gibi kullanmağı öğrendiğiniz, ilginç (yok yok, "ilginç" de değil, "güzel" de değil, açık sözlü olmalı), gövdenizi tepeden tırnağa ürperten, ürpertebilen birtakım bireşimleri ossaat seçip donduran

gözlerinizle çekip, bencilce, başka hiç kimsenin göremeyeceği, sizin de eski bir kutuya atar gibi, üzerinde bir daha durmayacakmışçasına içinizin bir gözüne atıp unuttuğunuz, yıllar sonra bir anda bulup çıkarabildiğiniz, o günkü gibi pırıl pırıl, ama kim bilir ne kadar değişik, çalıntı fotoğraflar...

Sevdiğinizin, özellikle uyurken, ama düşünür, yürür, okur, denize bakarken de, bol bol çaldığınız fotoğrafları öğretir bunu size.

Fotoğraflar biriktikçe, öncelik-sonralık dediğimiz bir bağıntının, önemini yitirdiğini, zamanla yok olduğunu görürüz. Anlatmağa değer gördüklerimizin kavranabilmesi, niye bir sıraya uyulmasına bağlıymışçasına düşünüp eyleriz ki?

Seni, lavanta kokulu bir sabunda; bir kavun diliminde, açık, uçuk gümüş rengi bir çorapta; bir yasemin dalında; adını bilmediğim, bilmemekten utanç duyduğum halde öğrenmek istemediğim

tek bildiğim, görünüşüne bakılırsa tatulayla bir hısımlığı olması gerektiği

sabun kokulu, el büyüklüğünde, fildişi rengi bir çiçeğin açışmda; yıkık kemerlerde uyuklayan kedilerde; gecenin soğumuş kumunu döven, patlayan dalgaların sesinde; günün ilk ağartısında —karanlık saatler boyunca dağıtıp durduğun yatağında sabahın serinliği çıplaklığına işlemeğe başlarken— uyanmaksızın, omuzlarına doğru çektiğin, örtündüğün bir çarşafın ılık, ak mutluluğunda bulacağım; dirim içimden çekilesiye...

Kokularım, seslerim, görüntülerim, anılarımsın sen benim. Dokunduğum, okşadığım, en gizli tadını tattığımsın. Kahvaltının üçüncü çayı bittiğinde "Uyanamadın mı daha?" dediğim zaman "Ne gereği var?" diyen ilk insansın bana.

Yıllardır, yaz gelince bir denize, belli bir denizin belli bir noktacığına gitmekten, orada birkaç gün

geçirmekten umduğumuz, bu birkaç günde bulduğumuz nedir? Ödünç bir genlik mi? Bir bolartı tansığı mı? Bir çocukluk uçmağına uğramanın vazgeçilemez olmazlığı mı? Yoksa, bir özgürlük düşü ardında gizlenmiş mutluluk, sürünün içinde kalıp kurda nanik demenin çocuksu böbürtüsü mü?

Nar Kentinde bir incir buldum. Narı da inciri de, övmek isterim. Anam her kışın en karanlık noktasında, eve girerken bir nar atardı yere, bütün gücüyle; parçalanıp iyice dağılsın diye. Evin beti bereketi niyetine... Ardından hızla süpürüp silerdi ortalığı. Bir iki gün sonra, narın patladığı yerden çok uzakta incecik bir çıtırtı duyduğum olurdu ayağımın altında. Ne kadar dağılmışsa nar taneleri, o kadar iyiydi. Topladıktan sonra söylerdim anneme, sevinsin diye.

Dişi narla erkek incir. İncirin dişiyle ilişkili resmî söylencesi, erkekliğe ilişkin gizli edebiyatı, Akdeniz'in her yerine dağılmış, ayıplık bir sözcük olmağa varmış. Erzurumlu manav bile, benim "incir" diye sormam karşısında, bastıra bastıra "yemiş"in fiyatını söylediydi... İyidir öyle oluşu. Her serüven düşü, incirin altında başlar, incirin altında biter. Deniz, incir, güneş, kumsal, yaşamak istediğimiz, yaşayalım yaşamayalım gönlümüzden geçirdiğimiz her birolumun, her hazzın bir imi değil midir? En azından, "yaşamak sevişmektir" diyenler, diyebilenler için?...

Asıl "refik" için

HAYVANLAR KİTAPÇIĞI

"Hayvanları da apaçık dine davet etti... Keçiyle kelerin onu tasdik etmesi, buna tanıktır."

F. Attar, *Mantık al-Tayr*
(Gölpınarlı çevirisi), 305. beyit

I.

Surlara yaklaşan, Narlar Şehrinin kapısından içeri girmeğe hazırlanan yolcuyu soluna baktıracak anıtsal çeşme bin şu kadar yüz yıldır, kupkuru. Su çağıltısı buralarda çoktan kesilmiş. Yerdeki taşlar arasında yılanlar, kertenkeleler hışıldıyor, çekirgeler çıtırdıyor. Side'nin kekiğini topluyoruz anıtsal çeşmenin yuvarlanıp biribirine karışmış oymalı taşlarının dibinden. Başka yerlerde pek görmediğim, rengi, kokusu biraz değişik bir kekik türü bu.

GİDE DÖNE
ÇOK GİRİP ÇIKTIK BU KAPIDAN

Taşlar arasında ilginç bir taş görmüştük birkaç yıl önce; yanayı uzaktan uzağa bir kuşunkini andıran yüzüyle Jean'ın eğilip baktığı, devimi ağır bir hayvancık olsa gerek, diye düşünmüştüm ilkin. Yaklaşıp bakınca beklemediğim bir şeyle karşılaşmıştım: Taşın yere gelen oymalı yüzünün arkasında, yani bize göre üstte, bir örge taslağı; taşçı kalemiyle bir şeyler yontulmağa başlanmış, yarıda bırakılmış. İşin başında, en başında olmuş belki bu; beceriksiz işçi kovulmuş, taş ziyan olmasın diye öbür yüzü yontulup, oyulup yerine konmuş; belki de her şeyler olup bittikten, taş yerinden düştükten sonra meraklının biri taşçılık oynamağa kalkmış biraz. Kim bilir?...

BİN ŞU KADAR YÜZ YIL BOYU

Taşlar arasında, kekik öbeklerini izleyerek ilerliyoruz. Yolun hemen kıyısında bir kafatası içi görür gibi oluyorum. Bir top parçasıdır, diyorum kendi kendime; kafatasının burada ne işi var?

Gene de, topa değil kafa içine benziyor. Yaklaşıyoruz. Eğiliyoruz. Koca bir kaplumbağanın artıkları. Refik yüzünü buruşturuyor. Hayvan, verevine bir vuruşla bölünüp atılmış gibi. Kafatası sandığım, bağanın sırt parçasının içi. Kımıldatıp dış yüzüne bakıyoruz. En üst katmanı kalkmış, incecik, saydam; altında kemik rengi kalın bir katman. Bu parçanın ön ucunda hayvanın kafası, hemen hemen bozulmamış; boynu, ön ayakları... Alt parçanın üzerindeki artıklar ise kararmış, neredeyse tanınmaz duruma girmiş. Kaplumbağa üç yüzyıl önce doğmuş olabilecek ölçüde iri. Hızla geçen bir araba; az olası ya, kıyıcı bir el... Ardından da irili ufaklı, dişli dişsiz, kıskaçlı kıskaçsız ağızlar... Bunu da hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

"İnsan dirimi her şeyden önemli sayılacaktır" diyenlerin ninnisine tam da alışıyorduk!

1.

Ateş'in vurulduğu günün gecesiydi. Günlerden beri kahvelerin önünde gezinen apak, kafası neredeyse ayı kafasını andıran sarman çoban köpeğiyle, ufak tefek, piç, cırlak sesli, yaltak görünüşlü köpecik arasında —herhalde o gün kurulmuş— büyük dostluğa (kim bilir, belki de "o gün başlamış seviye" demek gerekir) hep birlikte baktık.

Koca kafası merakla oraya buraya dönerdi; direşkenliğini belli eder ama saldırmağa niyetli görünmezdi. Ak donunda yer yer yayılan kızıla çalar le-

kelerle Ateş adı arasında ilişki pek yoktu gerçekte.

Artığını yedikleri kapılara birlikte uğradılar. Önce piç yedi, ak çoban nöbet bekledi; sonra piç çevresinde dolanırken —onun tutacağı nöbet ancak bu biçime girebilirdi— ak çoban karnını doyurdu. Dolaştılar, oynaştılar, duydukları heyecanı herkese gösterdiler. Oturup dinlendiler, yalancıktan uyudular: Piç, çobanın ayakları arasında; somakları biribirinin sıcaklığında.

Biraz yaşlanmış gibiydi; güneşte, gölgede sık sık kıvrılır uyuklardı ya, arada bir dikilir, çantalılara (hele çantasını omuzuna asmışlara yavruluğunda gördüğü eğitimden kalma biraz inak halini almış bir şey herhalde: *Çantalıları ürkütmek gerekir!* asmış da huylandığını bilemeyip çantalarını kalağına doğru uzatmayan, koklatmayanlara), kötü niyetler besleyebileceğine nedense inanmış olduğu —özellikle çocuklukla ergenlik arasındaki— kimselere, kedilere, kuşlara havlardı.

Gecenin geççe bir vaktiydi. Gözler televizyona çakılmış, eller çay bardaklarına, kahve fincanlarına gitmeği unutmuş.

Bir şeyler yapmış olmak için herhalde. Yaşlanmadığını göstermek, "beni böyle sessiz görenler aldanmasın" demek için... Gerçekte, aldırışsızlığı tanıma yaşma eriyor olsa gerekti.

Denizden doğru yırtıcı bir çığlık işitildi. Güç uyarlandı kulaklar: Ancak üçüncü çığlıkta bir köpek sesi tanıdılar. Herkes birden kıpırdadı, yekindi, atıldı.

O gün, akşam üzeri, iğdenin altında göremeyip "Ateş!" diye seslendiğimizde, vurulduğunu söylediler. Bir bahçe duvarının dibinde ölüsünü bulmuşlar. Kimin vurduğu belli değil. Dört beş yarası varmış. Oysa Ateş'i herkes tanırdı köyde; kaza falan da olamaz. Kıyıdan gelip kıyıdan giden bir

yabancı herhalde... Oysa bahçe duvarı kıyının hemen dibinde değil. Hem silâhlı bir yabancı... Sonra bunca el ateş nasıl duyulmaz? Hayvanı uzakta kıstırıp... Niye?

Ateş'in vurulduğundan haberi olanlar çoktu. Ansızın türemiş bu köpek katilini yakalayabilmek için kumsala koştu delikanlılar. Herkes sustu, herkes birden konuşmağa başladı. Dönenler "yok bir şey," dediler, "canını yakmışlar ama başka bir şey yok," dediler; "kim o pezevengin evlâdı, niye köyün köpeklerine musallat," dediler; "zaten yaklaştırmıyor ki," dediler. Biraz sonra ak çoban, sol art ayağı havada, acı çektiği belli, aksayarak alana geldi. Piç hâlâ küçücük çığlıklar atarak ürüyor, çobanın çevresinde dört dönüyor, kimseyi yaklaştırmıyordu ona. Bir girinti bulup çekildiler sonra. Çöktüler. Çoban, ağırbaşlılığı gereği, acısını suskunluk içinde çekmeğe katlanırken piç, ufacık ufacık avutma sesleri çıkararak onu uzun uzun yaladı, çobanın yaralı olup olmadığını anlamak isteyenleri gerçekten ürkütücü olabilen seslerle uzaklaştırdı; kimsenin artık bir şey yapmayacağına gönlü kandıktan sonra da, çobanın ayakları arasına yattı, başını karnına dayadı. İkisi de uyur gibiydi şimdi.

Ertesi sabah piç, acısı hafiflemiş çobanın yanından ayrılmaksızın, onu kollayarak, onu korumağa hazır, yanı sıra yürüyor, o çöktüğü zaman çöküyor, kalktığında kalkıyordu. Çobana tekme atılmış olacaktı; herhangi bir yara bere göremedik ayağında.

Yazılı kurallar, sözlü kuralsılar, ninniyi sürdürmeğe çabalayadursun: olgu ortada.

2.

Gözünüzü bir taşın düzlüğüne dikmek yeter; uzun ya da kısa bir süre sonra bir kertenkelenin —yukarıyı, yanı, aşağıyı bilmez tanımaz yaratıkların masalsı çevikliğiyle— gözünüzü dikmekte olduğunuz yere geleceğini kesinlikle söyleyebiliriz.

Kıpırtısız dururlar; güneşe bakar, tehlike gözler, av bekler gibidirler; ya da, yaşadıklarını unutmuş gibi dururlar. Sonra bir çakışta gözden yiterler; gözünüz keskinse çok ötelerde bir daha donduklarını da görebilirsiniz. Gırtlakları, alt çeneleri, başları oynar yalnız, ileri geri; garip, anlaşılmaz —gibi görünen— bir devimde. Batan güneşe ister yatay ister düşey konumlarında dakikalar boyu bakmak, belki de en çok sevdikleri birkaç şeyden biri... Dünyanın eski, çok eski bir çağının bugün bizlerle birlikte yaşamakta olduğunu anımsatırlar bize. İçimizde, dünyanın çok eski bir çağını taşıdığımız da, insanca edindiğimiz bilgilerden çıkarılabilecek bir başka bilgi. Farkında mıyız?

İrili ufaklı binlerce küçük boz yıldırımın çakışı, kumları, taşları her doğrultuda çizip duruyor. Bir çalılığın yanından geçerken işittiğimiz telâşlı hışırtılarda kertenkelelerin payı büyük olsa gerek. Taşın üzerinde karnını ısıtan, güneşe bakan, kıpırtısız bir kertenkeleyi *çok* güzel bulabiliyoruz. Tor bir köpeğin yolu kumsala, kumullara düşmeyegörsün... Kovalar durur dakikalar boyu kertenkele yıldırayışlarım.

Buna karşılık Hayvan, Üretim adlı yeni tanrının kulluğuna koşulmadıkça, canına kolaylıkla kıyılıveren, zararlı bir ortak, ya da ancak katlanılır bir belâ olup çıkıveriyor.

3.

Lokantaya ilk gittiğimiz geceydi. Ortalıkta gezen üç kediden en küçüğü, en sıskası bir tekir bizi seçti diye sevindik. Bir lokma Refik'ten, bir lokma benden, besledik onu. (Doğrusunu isterseniz, bu yaşıma geldim, lokanta kedilerini gerçekte kim besler, öğrenemedim).

Karnı doymuş göründü, sandalyeye çıktı oturdu sağ yanımda. Gözlerini kırpıştırıp mırlıyordu. Yemeğimi bitirince kucağıma aldım, biraz okşadım, uyuttum. Kitabımı okuyordum. Bir ara keskin bir pis koku yayıldı çevreye. Refik'le bakıştık; bakındık; anlayamadık. Tekir uykusunda kımıldadı, kucağıma iyice uymuş olmak için herhalde, yan döndü. Elimi kaş arasından sağrısına dek birkaç kez götürdüm. Mırıltısı göğü tuttu. Ardından o keskin, pis koku. Karnı davul gibiydi. Gevşeyince yellerini salıyordu. İndirdim. Hoşlanmadı. Onu çok besledik ama kucağımıza çıkarmadık bir daha. Kış aylarında daha az lokanta yemeği, daha çok av eti (kurbağa, kertenkele, sıçan?) bağırsaklarım düzeltmiş midir?

Oysa, lokantanın karşısındaki kahvede Güdük'le kurduğumuz ilişki çok daha başka oldu. Gerçek şu: Güdük'ün bir öyküsü falan yok. Güdük, olsa olsa, bir hayvanla iki insan arasında başarılı bir arkadaşlığın simgesi.

Kahveye ilk gittiğimizde kedi gözü, kedi huyu ile baktıktı çevremize. Oturup kitap okuyabileceğimiz, çayı "içilir" olduğuna göre çaya düşkünlüğümüzü doyundurabileceğimiz, yazı yazabi-

leceğim bir yer olduğuna karar verdikti. Öyle düşünmekle yanılmadığımızı da anladık daha sonraları.

İlk gördüğümüzde uyuyordu. Hemen dikkatimizi çekti. Öyle ortalık yerde kıvrılıp uyumak ancak kendine güvenen kedilerin işidir. Belki kendine olduğu kadar çevresine de güvenen kedilerin işi demeli. Güzeldi. Çirkin yüzlü güzellerden. Çok geçmeden, görmüş geçirmiş, olgun bir kedi olduğunu da anladık. Serin bulduğu yerlerde yatıyor, oturacağı, uyuyacağı yerlerin tapusunu cebinde gezdirir gibi davranıyordu.

Bizi merak edip etmediğini bilemeyiz. Kendi kendimizi koltuklamayalım. Ama gerine esneye bizden yana gelip baktığında, biraz nazlandıktan —yılışık görünmemenin gerektirdiği ölçüde nazlandıktan— sonra yanaşıp —kendisini uyurken gördüğümüzde dilediğimizin bu olduğundan habersiz (gibi)— kucaklarımıza (sıra ile) çıkmağa razı olduğunda, daha doğrusu, gönül indirdiğinde, arkadaşlığımız kuruluverdi. Hemen her gün —gittiğimiz sırada kahvede olmasa bile kim bilir nerelerden kopup, geçip— geliyor, bize sürünüyor, kucağımıza çıkıyor, önce bir iki lâf edip konuşuyor, ardından, bitmek tükenmek bilmez mırlamalara girişiyor, sonunda, aramıza yerleşip uyuyordu.

Adını sormadık. Birileri onu adıyla çağırmış olabilir ya yanımızda, dikkat etmediğimizi sanıyorum. Biz daha ilk gün adını "Güdük" koyduk, Güdük kaldı. İşin ilginç yanı, kendisine Güdük dediğimizi biliyor, "Güdük!" diye seslenişimize geliyordu. Yanımızda, hep, istediği kadar kaldı: Kısa, uzun, çok uzun süreler... Yanımızdan kalkıp bir başkasının kucağına çıktığı oldu; ya da bir başkasının kucağından inip bize geldiği... Gördüğüm kadarıyla Güdük kendisine yakınlık gösterene hiçbir zaman burun kıvırmadı. Cıgara dumanından rahatsız olmuyor gibiydi ama yanımıza geldiğinde, onu tedirgin etmemek için, daha seyrek yakmağa dikkat ediyorduk cıgaralarımızı.

Kahveye gidiş saatlerimizde değişiklik yaptığımızda Güdük'ün "nerede kaldı bunlar?" diye burnunu arada bir havaya diktiği-

ni düşünmek hoşumuza gidiyordu.

Sahibinden yiyecek isteyen her kedi gibi miyavladığını işittik bir iki kez, işittik ya, Güdük'ün avcılıkla karın doyurmaktan hoşlandığını düşünmek bana daha uygun gibi geliyor. Bağımsızlığın, özgürlüğün tadını iyice çıkaran kedilerden biri diye gördük onu hep. Canı hafif hafif sevilmek istediği zaman Refik'e yüz verir, rahatça uyumak istediği zaman da ya benim kucağıma yerleşir ya da aramıza kıvrılırdı.

Başkalarının attığı peynire, zeytine ancak yüz verdiği halde bizim orada kahvaltı ettiğimiz sabahlar peynirimize, zeytinimize bayağı bayağı ortak kesildi. Ama alışverişimiz, çoğu zaman, sevgi, dostluk alışverişi oldu yalnız.

Güdük daha çok anlatılmaz. Bir yaşama yolu o. Osuruklu'yu başka kılan, yalnızca bir sağlık bozukluğu muydu?

"Eğitsel" hayvanlarımız çocuk kitaplarında kala, ayılar, tavşanlar, köpekler evlerin birer köşesinde tozlana ya da güvelere yem oladursun, onları kucaklarında sıka sıka uyumuş olanlar şimdi arabalarının önüne çıkan sevilmişleri çiğnememekle yetinmeği iş sayıyorlar. (Arabalarımıza binip nerelere yetişiyoruz? Yazgımızdaki hangi ölüme, ölümlerden hangisine?)

II.

Yaban incirlerinden biri de, kumsalda.

DUVARLARDA SURLARDA ÖLÜM
YER YER BİR YABAN İNCİR TOHUMU
BİÇİMİNDE YERLEŞMİŞTİR

Asıl sur gövdesinin, kulelerden birinin bugüne kalabilmiş tek duvarı ile bitiştiği yere yakın. (Kule değil, surun bir çıkıntısı karşısında olduğumuzu biliyorum ama orayı bir kule diye düşünmek istiyorum nedense). Kökleri, düğümlenip sağılan yılanlar gibi, taşların arasından girip çıkıyor, yukarıdaki gövdeyle, dallar yapraklar yemişlerle, neredeyse ilişkisiz gibi görünüyor. Belli bir doğrultuda esince, yel, yaprakların yemişlerin ballı, baydırıcı kokusunu bize dek getirebiliyor. O kıvranıp, bükülüp, sürünüp yitiveren kökler, taştan, kumdan, ne ediyorsa ediyor, o incir kokusunu çekip çıkarıyor.

Kulenin ayakta kalmış tek duvarı diye düşünmek istediğim, gerçekte surun bir çıkıntısı olan, denize doğru dikine atılmış dört adım enindeki büyük yüzeyin üzerinde iki karış boyunda bir güzelim kertenkele dikkatle, başını aşağı yukarı sallayarak merakla

(kaygıyla, korkuyla, umursamazlıkla... bakan göze göre değişir herhalde...) sıcağı süzüyor; belki bir koku, bir kıpırtı, bir titreşim seçip ne yapacağına karar verecek... Belki güneşe bir şeyler anlatıyor. Yanıkıyor ya da sevincini söylüyor. Hayvanlar karşısında, daha doğrusu, hayvanlara bakarken, insan karşısındaymışız gibi düşünmekten ne zaman kurtulabileceğiz ki?

Kertenkeleye biraz sonra bakacağım.

Şimdi yanımda Refik var. Ona bakıyor, ona seviniyorum.

Birkaç yıldır, başkentte çeke çekiştire uzattığım yazların sonunu burada (adını bilebildiğim sekiz on otun, çalının, ağacın yanı sıra adını —bugün bile bilmediğime bakılırsa— nedense merak etmediğim ama kokusunu çocukluğumdan bu yana etimde, kanımda duyageldiğim onlarca otun, çalının arasında) yaşıyorum.

Denize, kuma, hayvanlara, taşlara bakıyorum; insanlarla konuşuyorum (biraz, biraz...)

Refik'e bakıyorum, onunla konuşuyorum. Bir evin ikinci katından denizde uzaklaşan, yiten başına sevinçle —bir an kaygıyla, sonra onu yeniden görebilmenin sevinciyle— bakıyorum. Onca uzaklardan biribirimize el sallıyoruz. Çevrede her şeyin yıkıldığı zamanlarda bile, insanlar arasında sevginin, dostluğun yaşamış olabilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yoksa yıkıntıdan artakalanlar seviyi, dostluğu nasıl yeniden üretir, sürdürürdü? Ölürken bile yaşamı bir yanından sürdürmekte —şu ya da bu biçimde, ama kesinlikle— sürdürebilmekte olduğumuzu bilmemiz gerekir...

Güdük adını veriverdiğimiz kedinin gerçek adının, yani kendisini besleyenlerce verilmiş adının Dudu olduğunu bir yıl sonra öğrensek de, bir şey değişmez; onu sorduğumuzda kucakta getirilip kucağımıza bırakılırsa, bırakıldığında da hiç yadırgamadan mırıltılar içinde uykusunu sürdürürse —Güdük, Dudu, adı ne olursa olsun— Kedi ile aramızda güven bağı olabiliyor demektir. Dünyanın batması bir an olsun geciktirilmiş demektir.

Refik var. Yıkımların içinde bile sevinç açabilir demektir.

Bir yılan biçtiğimizde içimiz —çoğu zaman— sızlamaz bile. Bin yılların tortusu kolay ürpermez.

4.

Gençtik daha o zamanlar. Ankara'nın yaz başı gecesinde sıcak titreştiriyordu çevreyi. Turan Erol, "dinle bak," dedi okuduğu kitaptan başını kaldırmadan; "sahi, nedir bu öten? Hep işitirim, bilemem," dedim. "Sakangur," dedi Turan. Bizde kalıyordu. Birkaç gün sonra gidecekti. Sakanguru böylece bırakıverdi yanıma, bir yaşam boyu kalsın diye.

Oysa sakanguru —bir ölçüde— bilmez değildim. Turan sözünü eder etmez ortaokul Tabiat Bilgisi kitabındaki resim, sözcük, sayfa düzeni gelmişti gözümün önüne. Ama öttüğünü, nedense, söylemiyordu galiba kitap.

"Kertenkele de öter miymiş, yahu?" dedim. Sustum sonra. Öten ne idiyse, güzel ötüyordu. Dinledik.

Yirmi üç yıl boyunca sakanguru işittim yaz geceleri, kulak verdim, dinledim; ama hiç görmedim.

Yirmi üç yıl sonra başımı kaldırdığımda duvarda gördüğüm yaratığın ne olduğunu hemen bildim. Refik pantolonunu çıkarıyordu. "Yavaş ol, bak, sakangur," dedim. Baktı. Gözleri büyüdü. "Ama biz nasıl yatarız burada?" dedi az sonra. Sakangur kıpırdamıyordu, yapıştığı yerden bakıyordu bize. "Ne olacak?" dedim. Üstelemedim. "Gel kovalım ama ürkütmeden," dedim ardından, yenilerek.

Nereden girmişti ki? Nereden çıkacaktı? Kışkışladık, pencereleri açtık, biraz daha kışkışladık. Sakangur tavana çıktı, pencerelerden uzaklaştı. Yeniden dönüş yaparak pencerelerden birine doğru gitti. Refik yatağın üzerinde, ayakta, hayvana yol gösteri-

yordu. Sakangur pat diye düştü yatağın arkasına. Ansızın. Ölmüştür diye üzüldük. Belim kötüydü o gün. Refik yatağın arkasını, altını görmeğe çalıştı eğilip bükülerek. "Dolaba doğru gidiyor," dedi, yatağa yüzükoyun uzanmış, başı yatakla duvarın arasında bir yerlerde. Elimizle tutmağı hiçbirimiz beceremezdik. Gömme dolabın duvarla bitişemediği yerden sakangur içeriye süzülüverdi. İkimiz de gördük. "Gece çıkar, üzerimizde gezinirse..." Refik'in kaygısını gidermeğe çalıştım. Yüzümde gezinmekte olduğunu bilmek belki benim de hoşuma gitmezdi ama hayvanın, gezinmek için yüzümüzü yeğleyeceğini nereden çıkarıyorduk ki? "Çıkmaz," dedim, "merak etme. Sabah pencereleri açık bırakırız, kaçar gider biz akşam dönesiye." "Görürsünüz," dedi Refik, "pardesünüzün cebine elinizi atmca orada bulursunuz. Ben de o zaman gülerim." (Sözünü "inşallah" diyerek bitirmediği kaldı. Oysa dolapta asılı duran pardesüyü ancak günler sonra, belki Afyon'da mola verdiğimde giyerdim). "Bulursam sana veririm," diyecektim, vazgeçtim. Bu hayvan hoşuna gitmemişti Refik'in. "Bak hele, ötünce çok seveceksin," diye yüreklendirmek istedim onu. "Öter miymiş ki? Kertenkele?" dedi, inanmayan gözleriyle. (Varsın kumsalda gördüklerine hiç mi hiç benzemesin, kertenkele değil miydi bu da, eninde sonunda?) Refik'in gözleri konuşkandır. Refik, sırasında, burnuyla bile konuşur ya, burnunun dilinden herkes anlamasa gerek.

İyi kötü uykuya vardık o gece. Arada bir sakangurun lâfını ederek.

Sabah Refik'i yavaşça dürteledim. Güç uyanır o. Gözünü açar, tanımazmış, doğduğu günden bu yana beni hiç görmemişmiş gibi bakar, kaşlarını çatar, öte yanına döner, uykusunu sürdürür. "Bak, ötüyor," dedim en yumuşak sesimle, "kulak ver..." Gerçekten kulak verir, dahası, gülümser gibi oldu. Başını öte yana çevirmekle yetindi. Sakangur çekintiyle ama dolgun bir sesle öttü. Kesik kesik. Sonra ürkekliği geçti, uzun uzun ötmeğe başladı. Refik'e baktım, gözleri açıktı. Dinliyordu sanki.

Giyinirken bir daha işittim sakangurun ötüşünü. Refik musluk başındaydı, odaya dönmesiyle sakangur sustu. Pencereleri açık bıraktık, çıktık. Dolapta, korku içinde bekliyor muydu? Mutlu muydu?

Akşam odaya döndüğümüzde dolabı, çekmeceleri, çekmecelerin arkasını iyiden iyiye gözden geçirdik. Hayvanı ürkütmemek için, yaptığımızı ağır ağır, yumuşak devimlerle yapıyorduk. Hiçbir şey göremedik.

Yattığımızda sesi bir daha işitildi. Dolabın az önce öylesine dikkatle gözden geçirdiğimiz yerinden geliyordu. "Sahi, o mu ötüyor?" dedi Refik. Hayvancık hep dolabın içinden, çekmecenin ardından mı ötecekti? Açlıktan, susuzluktan öleceği kaygısına kapıldık bu kez. Refik sakangurla birlikte yaşamağa alıştı.

Sesini işitmeyince merak içinde kalıyorduk. O çekintili ama dolgun ötüş başlayınca da yüreğimize su serpiliyordu.

Ötüşte bir suçlama, bir yanıkma arıyor, bulamıyorduk. Suçluluk duyguları içindeydik, belli. Biz yokken ne yapıyordu bilemezdik ama sakangur, geldiğimizde ya da yataktan kalktığımızda, bir dostluk imi gibi salıyordu ötüşünü bize doğru.

Dördüncü sabahtı, ses gelmedi. Refik'le bir ara bakıştık. "Ölmüş müdür?" dedi birimiz. Akşam üzeri ötemizi berimizi topladık. Derdiğimiz kekikleri çamaşırlarımızın arasına yerleştirerek bavullarımızı kapamış, artakalan elmalarımızı yemiş, birkaç iğde de kemirmiştik. Kapının önündeki büyük iğdeyi sallayarak, çekiştirerek, döverek, yemişini topluyorlardı. Ağacın altına serdikleri geniş plastik örtüler üzerinde biriken iğdelere bizi de buyur etmişlerdi. O gün, denizden bozkıra dönecektik. Odadan çıkmadan önce bir şey unuttuk mu der gibi bakındık. Bakıştık sonra, ardından dolaba doğru baktık. Kapaklarını aralık bırakmıştık.

Dolabın karanlığından açık, dolgun, yürekli bir ses geldi, sevindirdi bizi. "Yaşıyor," dedi birimiz. Odadan gülerek çıktık. Elimizde çantalarımız, önce yasemin kokusunun içinden geçtik, sonra kahvenin önünde son çayımızı içtik. Aslan yeleli Alaman-

cı, gezmenlere arkadaşının dükkânını salık veriyordu. Dükkânın önünde duran kafesinde keklik, keyifle takırdadı.

"Güdük bizi boşuna bekliyordur şimdi," dedi Refik.

Hayvanlara, yeniden, saygı duyulamaz mı? Hayvanların, bitkilerin, kendi dirim ortakları olduklarını anımsayamaz mı insanlar? İçten duygular, güzel düşüncelerle, kurbanların sayısını azaltmak yetmez.

5.

Her sabah, Refik'le, kumun üzerinde taze izler buluyoruz.

Birinin —daha çok da, bir çocuğun— elindeki değneği (fışkını, dalı) ardından rastgele sürüklemesiyle bırakacağı türden bir iz: Yılan ya da kertenkele izi. Kumulların çok gevşek yerlerinde bu çizginin iki yanında küçücük bir kedinin bırakabileceği pençemsi bir ayak izi de görülür: Kertenkele izi karşısında olduğumuzu düşünmek isterim; ama küçük, yırtıcı bir memeli de aklıma gelmiyor değil. Kumulların daha sıkı yerlerinde bu çizginin iki yanında demet demet tırmıklar bulursunuz.

Yengeç deliklerine giden izlerde de bu tırmık tırmıklık var; ama demetler halinde değil.

Neredeyse düzgün diyebileceğimiz bir karışıklık içinde, konup azıcık sürünüp kalkan, inanılması güç bir hızla yana doğru kayıp giden ayaklar dizisinin, daha doğrusu ayak dizilerinin bıraktığı küçük küçük çizgiler...

Elimizdeki değneği kocaman bir deliğe sokuyoruz; delik, bir buçuk metrelik değneği yutuyor. Kimi zaman küçükçe bir deliğin ağzına yakın bir yerde, bir kıskaç seçer gibi oluyoruz. Kıyının her dalgada örtülen bir yerinde, düzlüğün üzerinde yıldırayan bir renksiz leke; belli belirsiz kum rengi bir parıltı: Ufacık bir yengeç açıklarda kalmış, gizlenecek yer arıyor. Pek arada bir, ergin bir yengeç, sakıntılı, atıyor kendini kuru kumun içindeki bir deliğe doğru.

Her sabah yeni delikler, binlerce taze iz, suya inen tek tük korkusuzlar (ya da torlaklar) görüyoruz. Kumsalı çizecek tek bir yılan, tek bir kertenkele görünmez artık/daha bu saatlerde. Gün ışımadan gelsek, uzaklardan, son bir sakangur sesi işitir miyiz? Bir sürüngen seçer miyiz kumların üzerinde?

İnsanın bir zamanlar farkında olduğu bir dirim dengesi ortaklığının yerini, sömürücülüğün, ya da, daha kötüsü, aldırışsızlığın da ötesinde bir bakar körlüğün almış olmasını ürkünç buluyorum.

6.

Öğle üstünün durgun sıcağında öreni boydan boya kesen asfaltta yürüyoruz. Ev kalıntılarını, evler arasındaki eski sokakları gezeceğiz. Taş diplerinde bodur bir kekik türü bulup "aman eve götürelim" diyerek yirmişer otuzar sap toplayacağımızı, yol kıyısındaki böğürtlenlere —tok karnına— açlar gibi saldıracağımızı bilmiyoruz daha. Asfaltın üzerinde, geceden kalma çiğnenmiş kurbağalar tek tük duruyor hâlâ,

> Geceleri sokaklarda kedilerin en bayıldığı oyunlardan biri, kurbağa kovalamak. Bekler, sıçrar, pençelerini uzatır, sonra gene beklemeğe otururlar birkaç adım ötede. Bir kurbağa pıtırtısını işittirmiş, karanlığın içinde belli belirsiz oynamış, karanlığın azaldığı bir bölgeye çıkmış, kediden kaçıp yeniden karanlığa girmiştir.

açılmış, yamyassı ama kupkuru.

> Kedilerin, hiç değilse benim gözlerimin seçebildiği ölçüde, kurbağa yakaladıklarını görmedim. Belki de karanlığa bırakıyorlardır o işi.

Sabahın er saatlerinde sayıları çok olur; kurumamışlar, daha ısınmamış asfalta karışmağa başlamamışlardır;

> Karşıdan karşıya geçerken seçilirler. Yol kıyısında, merdiven, eşik diplerinde ayağınızın altında kalmaktan kıl payıyla kurtulurlar.

kendilerini çiğneyen lastiğin ardından belki bir iki lastik geçmiştir ancak üzerlerinden.

Yoldakiler, lastik tabanlı ölüm yükünün altında çiğnenedursun, sokak ya da oda kapımızın önündekiler bizim hızımıza uydurabiliyorlar kendi hızlarını.

Yol boyunca bir kıyıdan ötekine bunca kurbağa niye geçmek ister, diyeceğim ya, dürtünüyorum. Kendi yollarımızla dünyasını böldüğümüzü, kurbağa, ölürken bile anlamıyordur.

Bir akşam üstü yıkandık, sular akıp gitmedi. Deliği ancak ertesi sabah açtırabildik. Gece yemekten döndüğümüzde odanın içinde, ayakyolunun kapısı önünde semiz, iri, baba bir kurbağa karşıladı bizi. Duraksadı, sonra —nasıl becerdiyse— kapının altından geçip ayakyoluna sığındı. Kapıyı açtık; sular çekilmişti, kurbağa görünürlerde yoktu.

Saçmalıyorum.

Asfalttaki bu kurbağa çıkartmalarını saymağa kalkıyorum kimi sabah, on adım ötede vazgeçiyorum. Ölü saymak ölçüleri çarpıtıyor.

Ertesi akşam sular köpükler hiç çekilmedi. Gece kalktım; ayakyoluna giderken önümde bir şey pıtırdadı. Işığı yakıp kapıyı açtığımda irili ufaklı beş kadar kurbağa sıçrayıp köpüklü sulara daldı yeniden. Kurbağalı suların içinde yürümek daha da güçtü.

Şimdi, öğle üstünün durgun sıcağında kurbağa biçimindeki az koyuca lekeler gözümü gene de çekiyor asfaltın üzerinde.

Refik'le, ertesi gün, bize yatıya gelmiş kurbağa ailesinin öykülerini düzdük. Delik açtırıldı, sular bir daha birikmedi. Ama kurbağaları her gece gördük ayakyolunda. Bizi sevmişlerdi.

Bir meleme duyulur gibi.

Arkamızda kalan denizden bir hışıltı bile gelmiyor. Bu yoldan hastaneye yaralı yetiştirir gibi yıldırayıp geçen arabalar da bir gölgelik bulup öğle uykusuna yatmış olsa gerek; yürümeğe başlayalı ya bir araba geçti yanımızdan ya iki; o da, köyden çıkmadan. Meleyene yaklaşıyoruz; kesin bu.

Durgun sıcak sessizlikte, tokyoların şapırtısı, kısık seslerimizin düzensizliğine düzgü getiriyor. Eskiçağ sokağına saparken keçi melemesi patlayıveriyor sağımızda; korku mu?

Değil. Pişmiş elma rengi gözleri pırıl pırıl, genç, güzel, ak göğüslü, tarçın renkli keçi bizden korkmuyor, yardım istiyor. Yüksekçe duvar kalıntısına çakılmış olan demirlere bağlanmış, sonra oradan aşağı inmiş, doymak bilmezliğiyle yöresini tükete tükete dönmüş, ipini art ayağına dolamış, bir daha dönüp biraz daha yukarıda kalan bir çalılığa uzanmış, ipini o çalılığa da doladıktan sonra bir kez daha dönmüş, boynundan asılı kalıvermiş. İpin anlattığı bu. Gördüğümüz, ipin dolandığı art ayağı bir taşın hemen ucunda, bir ön ayağını epey uzakta bir başka taşın kıyıcığına ancak dayayarak boynundaki ipi gevşek tutmağa çalışan bir keçi. Yaklaştığımızda derdini açıkça anlatıyor. Bir art bir ön ayağıyla bu gergin köprüyü ne kadar zamandır kurmakta?

Ne yapsak tehlikeli olabilir. Duvara tırmanıp ipi yukarıdan çözmek gerek. Ben göğsünün, kamının altından tutuyorum; Refik, tırmanıp ipi çözüyor, salıyor. Şehirliyim; "keçi hırsızlığı" diye bir yanlış anlaşılma korkusu çakıp geçiyor usumdan; gülüyorum ardından alıklığıma. Keçiyi yavaşça yere bırakıyorum; ipini aşağıda bir yere bağlıyor Refik. Sağlam olsun, diyorum; başını alıp giden bir keçi/kim çözdü/biz/niçin/boğulacaktı asılı kalıp/sana mı kalmış/sen de hayvanına sahip ol huyunu bilmez gibi// oysa bu keçi böyle şeyleri her gün yapar olsa gerek, bağlandığına göre... Keçiliğinden geçecek değil ya.

Evleri, evlerin ardındaki sokakları gezmemiz on-on beş dakika sürmüş olsun. Döndüğümüzde tarçın renkli keçi köprüsünü kurmuş duruyor gene iki taş ucu arasında. İpi gevşek ama uzan-

dığı şu yapracıklar vazgeçilir gibi olmadığına göre ip, er geç, gerilir, sonra ilmek olur, sonra... İnsanların her zaman yardıma yetişeceğine fazla güvenen bir keçi karşısındayız, diye karar veriyoruz. Yanından geçtiğimizde hafiften bir meliyor. Dondurma olsa da yesek, diyorum; şuna da biraz yalatırdım belki...

Ellerim bir saat sonra hâlâ keçi kokuyor, keskininden bir koku.

Sonra denize giriyoruz. Surun dibinde, pişirilmiş bir yengecin kıskaçlarıyla karın kabuğu, sırt kabuğu; yenmiş, sıyrılmış, emilmiş.

Akşam, kaçıncı yıkanıştan sonra ayalarımda hâlâ keçinin kokusunu bulur gibiyim.

İnsanlar, binlerce yıldır neredeyse soluklarını kesen bir gururla sözünü edip durdukları insanlıklarını anımsayamazlar mı? Bakarsınız, insana da tahtakurusu diye bakmaktan vazgeçerler...

III.

HALAZA

Bu yıl kediler sıskalıklarıyla dikkatimizi çekti. Köpekler azalmış. Orada burada gezenler, ya efendilerinin yanı sıra yürüyenler, köye gelen yabancıların köpeklerine biraz umutsuz bir seviyle bağlanıp bu yabancıların kaldıkları evin kapısı önünden ayrılmayanlar, ya da, eski taşların arasında, agorada, müze önlerinde kendilerine kimsenin dokunmayacağına güvenerek, biberiyelere sürünseler bile üç adım öteden duyulan keskin kötü kokularını örtemeden dolaşanlar. Çoğu çoban kırması.

Vespasianus anıtının üçgen alınlıklarının artıkları üzerinde yerden birkaç metre yükseklikte, ufarak karakeçiler, otluyor... İncecik, kıvrımlı, güzel boynuzları, uzun kara kıllarıyla tiyatronun önünde basamaklardan inip çıkıyor, devrilmiş, yıkılmış taşlar arasında bir kayalık düşü görüyor karakeçiler; öreni çevreleyen dikenli tele bağlı olanları iplerini dolandırıp dolandırıp kımıldayamayacak duruma gelince —üzerinde iyice düşünülmüş gibi, içten içe uzun uzun hazırlandıktan sonra patlatılıveriyormuş gibi— yanık melemelerle gelip geçenden yardım istiyorlar. Kim bi-

lir, seslerini çağrıya benzeten bizizdir. Keçilere karşılık veriyoruz bu çağrıyı yansılayarak. Savımız, insan gırtlağının yaradılışın her sesini yansılayabileceği olsa gerek. Dillerimizle yetinmiyor muyuz ne? Keçilerse yabancı dil öğrenme kaygısına hiç kapılmıyor... Bir duvarın üzerinde boynuzlarından bağlı koca, görkemli kara teke böyle yorumlara ilgisiz. Meliyor, kardeşleri gibi. Kokusu on beş adım öteden geniz yakıyor. Melemesini, bir daha, yanıkmaya benzetiyoruz.

Sakangurlar görünmeden ötüyor yasemin kokuları içinde. Kurbağalar karanlıkta gene sıçrıyor kedilerin önünde. Ama yassılmış cesetlerine hemen hemen rastlanmıyor. Arabaların azaldığı hiç söylenemez; hızlarının kesildiği de... (Köy içinde, sokakları enine kesen beton tümsecikler yaptırmış belediye; hızlar ancak buralarda biraz azalıyor). Belki kurbağalar da anladı dünyanın daraldığını.

Kumsalda izler azalmıyor. Yengeçler, kertenkeleler, göze hiçbir zaman görünmeyen yılanlar, yerlerinden olmuşa benzemiyor.

Yabanarıları var; kumda, yengeçlerin deliğini andıran, ama onlara oranla ufacık, ufacıcık kalan yuvalarına girip çıkıyorlar.

Evin avlusunda bayrama bekletildiğini bilmeyen bir koç, boşalmış su kabına başını sokmuş, uyukluyor narın altmda.

Bir kedi çıkıyor ansızın sabahın er saatinde karşımıza. Kuyruğunu kesmişler. Aç. Karnını doyurmak istiyor. Ama insanların en ufak bir kımıltısı karşısında duldalanıyor.

Bir zamanlar ölümsüzlüğün, sonrasızlığın simgesiydi kaplumbağa. Sonsuza dek yaşayacak yazıtlar bırakmak istediğiniz zaman koca taş kaplumbağalar yontturur, taş sırtlarına kazıtırmışız yazıları. Az ötede üç yüz yaşında bir kaplumbağa, ikiye bölünmüş...

Sinekler ışığın muştusu gibi; güneşin değdiği yere konup konup kalkıyorlar. Güneş, leşe de diriye de ayırım gözetmeden değer.

Ölmek bilmez taşlar arasında bunca ürkek, bunca yepelek dirim...

Hayvanlar burada da mı insanların sevgisizliğini öğrenmeğe başlıyor?

TAŞLARI ÇÖZÜLEN KOCA KAPIDAN
BİR DAHA GEÇMEMEK Mİ GEREK?

Refik'e bakıyorum. Başını kitaptan kaldırıyor. Denize gitmenin vakti geldi. Açılmanın. Yorulmanın. Belki de dönmemenin.

1978 - 1979

ÜÇ TANIMLIK ARA SÖZ

I. Tanım

"Özgürlük, yırtılmaz bir kâğıt zarftır."

Mor —ya da en azından, bir morluk taşıyan— bir pul; üzeri kartal damgalı. Harfler köşeli köşeli. "Berlin" sözcüğünü söküyorum. Gerisini getirmek o kadar kolay değil. Babam, yırt bakalım şu zarfı, diyor. Olanca gücümle uğraşmak zorunda kalıyorum. Olanca güç (beş yaşlarındaki bir çocuğun gücü) kâğıtta hafif bir dalgalanma dışında herhangi bir iz bırakamıyor. Gamalı haç dedikleri, çok düzgün, çok hızlı (çok, çok hızlı) dönecekmiş gibi duran bir biçim. Kapalıyken, bu zarfı hiç kimse yırtamaz, diyor babam; açarsan ama, tek kenarından tutup çekersen, yırtabilirsin; gene de kolay olmaz. Peki, bu kâğıda hiçbir zaman bir şey olmaz mı zarf kapalıyken, diyorum. Babam gülüyor, bir şey olabilir, diyor, ateşe tutarsan çok çabuk yanıp kül olabilir, ama bu, kimsenin işine yaramaz...

Yırtılamaz, yakılabilir bir kâğıt zarf, bugüne dek, ardımdan gelip durur.

Kuşları düşünürüm. Somut dediğimiz, gerçek dediğimiz dünyada, uçuşuna imrenegeldiğimiz. Özgürlüğün bir simgesi diye bakageldiğimiz...

Özgürlüğümüzü budayan, ayağımızı yerden kesmenin güçlüğü mü?

Bundan mıdır düşlerimizde, uçma ile düşmenin, olduk olası, bir araya gelmesi?

Yaşamımıza doldurduğumuz, yaşamımızı doldurduğumuz işler üşüşüyor usuma. Vaktimiz azaldıkça ağırlığı artan, umutsuzluğu gönlümüze çöken işler. İsteğimiz azaldığı için gücümüzün de azaldığını sandığımızdan gözümüzde büyüyen "yapılacak iş" yığını...

Yapsak da, bu işlerin hiçbiri bize genlik sağlamayacaktır herhalde. Yapılacak, bitirilecek işi olduğu duygusu, ölümü uzakta tutmağa yarar diyenlere katılmıyorum; çok çok, yaşama devinimi içindeki adama, gereksizlikler dönemine girmediğini (*henüz* girmediğini) anlatır. Bu gereksizlikler dönemine (yaşlı insanın, kendinin de, çevresindeki gürültünün patırdının da, kendisini yaşatagelmiş kuralların, alışkıların da gereksizliğini boğulurcasına duyduğu bu döneme) girmiş olmak, ölüm korkusu veren, ölümü "yaklaştıran" bir şey değildir artık. Ölüm kaygısından beter, ölümü özleten bir şeydir çoğu zaman... Yapılacak işler, henüz bir işe yarayabileceğimiz umudunu sürdürdüğümüz bir yorgunluk döneminde, bir yerimizi kemirirken...

Çoğumuz, tasarladıklarını yapamadan, bitiremeden öleceğini, tasarlamaktan gene de vazgeçilemediğini öğrenmiş olmalı; başkalarına bakmış, bakarak bir şeyler öğrenmişse. Kimimizse dar vakte...

Yinelemek gereksiz.

*

Duygu uzaktan duyar mı, yıllar önce kendisine "yazacağım" dediğim şeyi şu anda yazmağa çalışmakta olduğumu?

Özgürlüğü sınırlayanlar arasında, verdiğimiz sözler de var, tasarladıklarımız da. Sınır yoksa özgürlüğün anlamı ne?

Yaratan bile, yaratmakla, sınırsızlığı sınırlamaz mı? Olabileceğin içinden olacak olanı çıkarmakla?... Onun da sınırı, yarattıkları ile, onların hataları-sevapları ile çizilir. Hangi yaratan bundan öte başarı göstermeği umabilir? Özgürlük, zaten, herhangi bir şey yaratıp eyleyerek, sevip bağlanarak, yaşanacağı seçerek yaşanabileceklere sınır getirmek değil midir?

Duygu'nun en iyi bildiklerinden biri de, bu olsa gerek.

Gövde, ağırlığı olduğu için, yeğniliğe ulaşmağa, ayağını yerden kesmeğe çalışmalı.

Çalışıyor. Duygu çalış/tır/ıyor.

Duygu için her başlangıç, dünyanın yaratılışıdır. Bir çocuk gözü, bir çocuk gönlüdür dünyayı yoğuracak, biçimleyecek olan. Gö-

zü çocuk, gönlü çocuk bir kararlı el. Karşıdan da içeriden de her şeyi aynı anda denetleyebilen bir el.

Eller önce kuştur. Henüz soğumamış bir dünyaya şöyle bir dokunup (kanadının ucu, kuyruk teleklerinin ucu ile dokunup) uzaklaşan, ağıp yeniden alçalarak süzülen, sıcağa alışırken bir yandan da onu azaltacak havayı taşıyan kuşlar. Kona kalka

Dünya her kezinde baştan başlamalı. Kötülüğün, çirkinliğin, acının kolay kolay ortadan kalkamayacağını bilerek; bildiğimiz için. Sevginin, sevinin her zaman bir şeyleri kurtaracağını umduğumuz için. Yepelek bir dokunun bile bir gün gelir, bir çocuğun gönlünde yırtılamazlığıyla yer edeceğini düşleyebildiğimiz için. Her yanıp kül oluşunda (oluyor çünkü, çoğu zaman oluyor), külleri savrulup gittiğinde bile bir tozandan yeniden doğabilen bir kuşun, kona kalka

Ne yapacağını sezen bir elin, her başlangıcın sınırsızlığını yeniden kurup yeniden, yeniden bir ilk değişle ilk sınırı yaratması gerekecektir, kanlıların, yüzsüzlerin, küçüklüğünün zavallılığında boğulanların körlüklerini bile bile.

Kona kalka, kuşlar yeniden el olur.

Aynalar karşısında, kıyıda, ortada (uzun uzun aranıp bulunmuş, seçilmiş, ayıklanmış, denenmiş) birtakım adımları, devimleri, devinim çizgileri parçacıklarını sınayıp sindirdikten sonra sahneye çıkacak gereç (esnek, bükülgen gövdeler), örüntü içindeki yerini bulması gereken taşlarıdır, katı kurallarıyla şuracıkta, şu anda yaratılmakta olan bir oyunun. Yaratıcının eliyse, her yoğurduğunu bozup düzeltebilecek, elindeki gereci her an her yerinden tutup savurabilecek kararlılıkta. Ortaya, hiçlikten koparılmış bir düzen konacaksa, yolu bu! Gereç gövdeler, esleklikleriyle (her türlü benlik kuruntusunu içlerine gömmeleriyle) düzenin katı yasasının ta kendisine dönüşeceklerdir. Çalışanlarla çalıştıran (bu roller, gerçek bir çalışmada kim bilir kaç kez, iki yan arasında yer değiştirip duracaktır) bu saltıklığa erişilemeyeceğini bile bile, erişilse bile ossaat bozulması da gerekeceğini duya duya, yapılanın (yapılacak olanın) biricikliğini, bir kez (birkaç, birçok kez de olsa, her kezinde bir kez) doğup gelişip yok olacağını (olması gerektiğini), öyle düşünülemiyorsa özgürlüğün de anlamı kalmayacağını baştan kabul ederek çalışıyorlar.

Önce eller kuştur. Dans edenin ilk öğrendiği... Eller, gözlerin karşısında öğrenir süzülmeği, ayrı düşüp birleşmeği, inip kalkmağı. Sonra kollar, gövde, ayaklar... Kuş özgürlüklerine erişmeden önce uzun süre kıvranması gerekir onların. Acılı, bakması acıklı bir yolculuktur yeğniliğin ülkesine ulaşmak, yerden bir - bin karış yükseklikte. Suyun yüzünde yürümek gibi.

Ağır ağır yükselinir, her nesnenin gövdelerden yapılı olduğu bu dünyada. Tek gereciniz gövde ise,

çok ağır, uçucu; hantal, büksül; yerden kopmağa hazır, havada düşen bir gövdeyse tek gereciniz,

yapılarınızı, makinelerinizi, eşyanızı, yiyeceğinizi gövdelerden kurmanız gerekir. Dolayısıyla, şu somut dediğimiz, gerçek dediğimiz dünyayı düşünerek gövdeler dünyasına bakanların, tanır gibi olacağı birçok şey çıkacaktır karşılanna; bir avuç kuşa karşılık binlerce ağırlık, yerinden kalkmazlıktır, bildiğimiz dünyayı yapan... Tanıyamayacakları, ama ara ara gönüllerinden geçirdikleri için (bir iki saniye gecikerek de olsa) farkedecekleri, dönüp ardından bakar gibi tanıdıklarına eklemeğe çalışacakları bir şey de göreceklerdir: Biribirini seven gövdeler bile yeğnileşmeğe yüz tutarken, ağırlıklar yok olmağa başlarken, hava her şeyin altına sızmağı sürdürür olacaktır. Yalnız kuşlar değil, dünyanın güvenilirliğini yapan her şey doğrulup havaya kalkacaktır. Ağırlıklar dünyasından bezmiş olanların bile içinde küçük küçük korkular, kaygılar: Bir gün gelir her şey zincirini koparır mı? Her zaman düşlenmiş olan şey, yoksa, şimdi, şu anda gerçekleşir mi? Toprak göğe erer mi? Kaygılar artacaktır.

Gövdeler tek tek seçilsin istenmeyebilir de... O zaman üst üste, yan yana, kat kat çizgiler belirir, bir yazgıyı izlediğini sezmeğe başlayan uslu seyircinin önünde. Girişen, katlanan, açılan, uzaklaşan çizgiler. Herhangi bir dışavurum kaygısı bile taşımadığına inanılabilecek bir çizgiler örüntüsü. Ama bir örüntünün sözünü edebiliyorsak, bir fizik kitabında görmüş olduğumuzu belli belirsiz anımsayabiliyorsak *bu* çizgileri andıran bir örüntüyü, balçağına dek saplanmış bir kılıç gibi duyarız kendimizi anlamın içinde; kanatıcı, yakıcı ama ergin, ermiş... Aldandığımızı anlamak için birkaç saniye beklememiz bile gerekmez. Çok-luk, çoklu-luk karşısında bir şey-

lere zorlandığımıza ereriz, ister istemez; bu "bir şeyler" özgürlükmüş gibi bir tuhaf duyguya da kapılabiliriz... Özgür bir seçime zorlanmakta olduğumuzu sezeriz sanki bu çok eksenli örüntü patlaması karşısında. Yazgıyı usumuzdan bile geçirmeksizin yaptığımız seçimlerin yazgıdan başka bir şey olduğuna inanmak saflığını mı göstereceğiz? Yazgımız yaşadığımız değil mi?

Bir süre sonra, özgürlüğün, karşımızda, kabaca bastırılmakta olduğuna karar verdiğimizde (işin tuhafı, bu olup bitenler karşısında yüzeyde duyduğumuz bir öfke dışında, seyirci olmaktan şuncacık ayrılmaksızın) kuş ellerin yeniden yürek olup atmağa başladıklarını farkedeceğiz. Geç farkettiğimizi de belli belirsiz duyarak. Bir şeyleri kaçırdığımızı, sürekli olarak kaçırdığımızı, şimdiden artık ulaşılamayacak bir gerilerde kalmış bir şeyleri, kaçırmasaydık, belki... belki şimdi kendimizi sınırlanmış duyduğumuz yerleri aşacak gücü bulabileceğimizi, ama şimdi... şimdi daraltılmış bir çerçeve içerisindeki seçeneklerle yetinerek yaşayacağımızı, yetinmek zorunda kalacağımızı anlamaktayızdır artık, bir daha.

Çok eskiden, çok uzakta, pencereden bakarken, bulutsuz bir yaz gününün öğle sıcağında komşunun bahçesinde tütmeğe başlayan bir maltız ateşinin ince dumanını görür gibi (durgun, dingin bir havanın orta yerindeki ince, kara, büksül düşü ansır gibi), bir küskünlük kokusunun gelip geçtiğini duyarız içimizden.

Gösterişsiz bulduğumuz için yüz çevirdiğimiz alçakgönüllü özgürlüklerin, önemini bilemediğimiz için kullanamadığımız, kullanmasını bilemediğimiz özgürlüklerin sakat eniği bir küskünlüğün kokusudur bu: Geç kalmışlığın yüzümüze inen şamarı.

Dünyanın tümü gövdelerden kurulur, içinde kan dolaşan bu çizgiler, bizler için gerçekliğin tümünü simgelerken, her şeyin bittiğini, sona erdiğini, açık perdenin karşısında bıraktığımız yerden yaşamın eskisi gibi (mi?) sürmesi gerekeceğini anlayan, her şeyin yeniden, baştan başlaması gerektiğini sezen, bu yenidenliğe gene de bir şeylerin, yeni, daha önce bilinmeyen bir şeylerin gelip katılacağını duyan bizler (ellerimizin biribirine çarpmasından doğan, süren giden gürleyiş içinde) küskünlüğü unutturacak tek yolun, sevi, sevgi, sevmek adlarıyla andığımız bir kırdan geçtiğini anımsarız. Bir daha.

O kırda yürüyüveririz bir an. Alkış kesilesiye belki, belki on-

dan sonra da. Bir an daha...

Oyunun bitiminde kopan fırtınanın dinmesini beklemek gerek.

Heyecan, gerginlik, coşku, türlü kılıklara girer. Sahnenin arkası bir uğultudur şimdi. Sular çekilmeli, sahne arkasını, geçenekleri, kapıları, yolları boşaltmalı. Arabaların gürültüsü uzaklaşmalı. Son araba, ıssız bir kumsalın sessizliğidir; Duygu Aykal, uzakları görüp geri gelmiş dingin gözleriyle küçük bir kız çocuğudur şimdi. Arabayı dikkatle süren, sahnede olup biteni bir de bizden işitmek isteyen... Duygu için, düzeltilecek bir, birkaç, birçok yer de olsa *bu* iş bitti. Onun da içinden o garip, inanılması güç, anlamsız "Şimdi ne olacak? İşim bitti. Ne yapacağım şimdi?" duygusu eser geçer mi? Oysa her bitim yeniden başlamayı getirmez mi ardından, ister istemez?

Konuşmak güç. Hantal sözlerle yetinmek zorunda kalıyor insan.

Yazı hem daha güç hem daha kolay. Vaktin (uğultulu, dingin) akıp gidişine aldırış etmeyebilen her şey gibi...

1987

II. Tanım

(Erol Akyavaş'ın kimi resimlerini anarak..)

"Küskünlük, dört duvar arasında, bir taşın elle parçalanamazlığıdır."

Sanatçı, neleri kimden öğrendiğini gizlemez.
Bilerek gizlemez; bilerek, gizlemez.
Sanatçı, açığa vurduğunu ne ölçüde bilir?
Bunun yanıtı yok, "belli olmaz"dan öte.
Sanatçı, dünyayı kendince, baştan kurar düzenlerken, tasarlayabildiği yollarla kime ne öğretir?
Bunun da yanıtı yok, "belli olmaz"dan öte.
Yollar açtığı kadar duvarlar örer, kendine yarattığı özgürlüğün sınırlarını kendi çizer.
Etinden et koparark, gönlünü uçurarak kurabildiği
önünde sonunda
her insanın
acı çeker, sever, sevinirse
kurabileceğidir.

Örneğin, önümüzde duran şu resme bakalım:
Ortalarda bir yerlerde
belki bir karında, bir ciğerde, bir midede, bir yürekte
—neden olmasın?—
bir ur biçimlenmektedir;
pembeye çalar bir ur. Pek kanlı değil. Elli kollu gibi.
Uzayan, kıvrılan uzantılar salan; bütün erki kendin-

de. Uyruk aramayan bir ur. Yumuşak, esnek, çıplak.
Kösnü gibi. (Ürkütücü, çekici, çekingen de olabilir.)
utanç nedir, öğrenmemiş.
Öğrenmiş olanları tedirgin etmek için varolan. Kösnül.
Belirsiz iki uyluk arası. İki uyku, iki küslük arası.

Bir kapı sezilir bu urun göbeğinde; hepimize ancak ***bir kez*** çıkış hakkı tanımış bir kapı.
Bir kez salıverdiklerinin
"geri verdiklerinin" de diyebiliriz, "kustuklarının" demek için
karşılığında yüzlerce, binlerce kez,
zorlanarak, ya da zorlanmaksızın
girişe
salıverdikleri dışındakilerin (kimi zaman belki salıverdiklerinin de) bir bölüğünün ancak bir uzantısının girişine
açık durmuş, duran bir kapı.

Bir saplantıdır ancak burada, yani bu resimde...
Urun göbeğindeki kağşamış esneme, bakan birilerine bir çağrı olamaz, hiç olamaz; kışkırtabilecekleri, olsa olsa, sığınak arayanlardır.

Biraz geriden alalım şimdi; resme de biraz geriden bakarak:
Pembeye çalar bir urdur ilk seçtiğimiz. Belirsiz uzantıları olan; esneyişi, yumuşakçalığı, kışkırtıdan uzak duran/tutan bir ur. Kaçmıyoruz, sığınak aramıyoruz diyebiliyorsak
diyebiliyor da bu urun göbeğinden başlayarak, kapıdan urun sınırlarına, urun sınırlarından öteye uzanıp, varıp geçebiliyorsak
bir başka urun içinde bulacağız kendimizi.

Bu ur, belki de Ur'dan bu yana her düzlüğün
yeryüzünde her düzlüğün

ortasına konduruluvermiş, kondurulması gerekli görülüvermiş, yıllar yılı örülerek gerçekleştirilmiş her kent gibi,

çepeçevre

bir sur.

Dışarıdan baktığımızda "düzlüğün ortasındaki ur" dediğimizin içeriden bakıldığı zaman aşılmazlık umudunu taşıması,

umutların en ağırını taşıması, içeridekilerin gözünde

koruyuculuğu, denetilir bir kapalılıkla bir arada götürmesi, bir avuntu mu gerçekte?

Bir sur karşısındayız. Göregeldiğimiz, göregideceğimiz tür tür, biçim biçim sayısız surlardan biri karşısında.

Sayıltı, dışarıdan içeriye girilemeyeceği, içeridense, istendiğinde, dışarı çıkılabileceğidir.

Ne ki, *istendiğinde* diye düşünmek bile, bu çıkışı koşula bağlamaktadır. İstenmezse çıkılmaz, içeride kalınır; ama gönlümüze her estiğinde çıkmak *isteyebilir miyiz?*

Çıkma isteğimizi sınırlayamaz mı arada bir bu koca koca surlar?

Ya da, kimi zaman, çıkmama isteği yeşermez mi gönlümüzde, kafamızda, bu koca örüyü ördükten sonra?

Hem örü örmek

kendimizi bildik bileli

isteklerimizden kendi kendimizi korumak olmamış mıdır?

Akla en yakın, gönle en yatkın sayısız bahane bulup sayısız açıklama yaparak kendi hücremizi, kozamızı ne de güzel öreriz!

Surumuz, incesinden kalınına, süslüsünden görkemlisine kat kat duvarları, onu yaparken kullandığımız gereçlerin hepsi ile

(kendi gözümüzü şenlendirecek süslerden, başkalarını afallatacak gösterişlilikten, görkemden söz ediyorum. Tuğladan mermere, kayaya; burçtan kuleye, hendek temellerine dek kullandıklarımızın tümüyle)

bir yaşamın ürünüdür.

Kurarken sayısız parçalarına, sayısız öğesine sayısız adlar bulup yakıştırdığımız...

Ölümümüzle her yanından topa tutulan, bir anda yerle bir olan...

Bu kapalı uygarlığımızla savunduğumuz nedir?
Kimdir?
Ur'un surları, senin benim surlarımız neyi korudu, savundu, kurtardı?

Kendi izinden başka? Neredeydi kurtuluş? Nedendi?
Neyin kurtuluşuydu kendi izimizden? Dirimizden, diriliğimizden arta kalandan başka neyin kurtuluşuydu? Bir bakıma, ölümüzden başka?

Neyi savunduğunu bilmek yararlı.

Örneğin, ölümüzün, ölülerimizin, ölümlerimizin görkemini savunmak istiyorsak

dağdan, bayırdan, çölden gelen çapulcunun, çapavulun çapulundan
usumuzun en yetkin ürünlerinden birini
belki de en yetkinini
koyarız ortaya.

Acun tasarımımızın çizgiye, biçime aktarılması çabasında ulaşabildiğimiz (belki) en yetkin ürünü.
Devrilmesi düşünülemeyecek tek biçimi.
Piramidi.

Sığırın, devenin çöküşü ile
gökyüzünü ucunda taşıyan acun direğinin
bireşimini başardığımız yer, biçim.
Böylelikle, bu acundan yola çıkarak ötelere ulaşabildiğimizi kanıtlar, görkemimizi dosta düşmana kabul ettiririz.

İmdi, bu devrilmez biçimi tasarladıktan sonra, bunun, tabanının bir köşeciğinden yere dayalı kalarak havaya kalktığını niye tasarlayamayalım?

Güvenecek, sırtımızı dayayacak bir şey kalmasın istiyor, ya da, kalmadığını düşünüyor isek?

Önümüzde duran resimde bu piramidi kuran taşlar bir dikdörtgenler örüsü
kutu kutu, incelikli, düzgün bir dikdörtgenler örüsü
olmakla yetiniyorsa hele?...

Köşelerin yuvarlak gölgeler düşürdüğü bir dünyadayız; bu dünyada niye böyle şeyler olmasın?
Örneğin, bakıyoruz, bu resimde
oturunca devrilmeyeceğini düşünmek isteyeceğimiz
dört ayaklı bir sandalye de, tek ayağı üstünde durabiliyor; hem de, bir piramidin doruk noktası üzerinde, ya da, bir yumurtanın eğri yüzeyi üzerinde...
Ancak, şurası unutulmamalı: Sandalye ile yumurta
kutu kutu, taş taş, tek tek örüp kurduğumuz surlar, duvarlar, piramitler dünyasında
ağacı, yünü, çoğalmayı (bitkiyi, hayvanı, dirimi) imleyen biricik öğeler.
Yumurta, elbet, çok daha ötelere de uzanır.
Yumurtanın üzerinde cambazlık: Yumurtanın kırılmazlığı...
Kırılmaz bir yumurta düşünebildiğimiz an da, dirimi yeniden kapatmak, dirim umudunu yok etmek istediğimiz andır. İnsan ne çok oynamış çatlamayan tohum, tadını yitirmiş tuz düşleriyle!

Yumurta da,
kırılgan olsun olmasın
yuvarlandığı, yuvarlanabildiği sürece, kapalı tutar içindeki esnek, akışkan dirimi; yumurta, ur denemeyecek bir dirimin surudur.

(Düşünceye, ölçünmeye, imlere yönelmiş her çağın peynir ekmeğidir bunlar. Üstelik, her yeni çağın, kattığı anlamların işitilmedik, düşünülmedik şeyler olduğu yolunda taşıdığı inancın kolaylıkla yalanlanabildiğini, bir sonraki çağ görmüş, göstermiştir.
Alçakgönüllü olmak gerek.
Şunu da söylemeli: Bu çağların sanatçılarında sık sık görülen bir şey daha var. İşçilikleriyle övünebil-

mek isterler, bu isteğin gereğini de yerine getirirler. Çalakalem, çalafırça iş görmezler.)

*

Surlar duruyor hâlâ karşımızda. Surların mazgallan vardır; her yanı taş örülü iç boşlukların bacaları vardır. İki
en az iki
bilinmez
ama biri görülen
yer arasında birleştirici boşluklardır bu bacalar. Hava, zehirli ya da zehirsiz gazlann kolay
elli kollu yaratıkların güç
geçeceği geçitlerdir.
Elli kollular için güç geçitlerdir dedik. Ama ya başka geçit yoksa? Urun göbeğindekini anımsamamak, güç.

Sonrası gene duvar. Çerçeve içinde çerçeve, tuğla üstünde tuğla. Düzgün, yalız, sırlı bir zindan.
Değil oysa, değil; çünkü bütün çizgiler, ansızın, kaçmağa başlıyor bir aralığa doğru.
Tavanla duvarlar arasında bir yapım hatası, bir çatlağın ilk salığı vardır.
Vardır da, bu hata, bu salık göze çarpacak vakti daha bulamadan, aralanıyor duvarlar, boydan boya.
Biri içeri girebilecek kadar.
Ama giren, *biri* değildir;
biri denebilecek biri girmez; acıyarak, şaşarak, küçükseyerek bakmakla yetinir içeridekine; belki biraz da tiksintiyle...
bir buluttur; bir buluttur sızan içeriye,
maviliktir, göktür, havadır;
ak bulutlu bir gökyüzü esintisidir.

Yumurta da, yuvarlana yuvarlana bu aralığın ağzına gelebilir, boşluğa düşebilir artık. Kırılır işte o zaman.

O zaman, bir çakıl olur denizle kumun bitiştiği, geçiştiği yerde. Küskünlük bitecektir. Dirim, bir kez daha, açıkta, oracıkta, denizle karanın ara yerinde, kararsız gibi, başlayacaktır.
Başlar da.

.....

1978

(II. Tanıma ek)

ÇEKİDEN ERİNCE GİDEN
BİR YOL VAR MI Kİ?

Duvarlar bölücü, kapatıcı, kapayıcı olmayabilir de bir yaştan sonra. Hep gereklidirler, ama aşılırlar. Herhangi bir şeyi seçebilmek için, içimizden çizmeğe çalıştığımız sınırlara dönüşürler. Bu sınırların esnekliği, dalgalılığıdır onları ilginç kılan.

Duvarları aşıp kaçmak vardır. Duvarları aşıp girilmez yerlere girmek olduğu gibi. Duvaryaran masalları bu izleklerle ilişkilidir.

Usun çizdiği sınırlar hep aşılmak için vardır sanki.

İnsan iz bırakmak ister. Tarih "yapar", sanat yapıtları koyar ortaya, anısı kolay kolay silinmeyen iyilikler ya da kötülükler eder. Yazı bırakır, çizi bırakır, üremeyi soya dönüştürür, kanlı (ya da boyaya, çamura bulanmış) elini *basar* bir duvara, bir taşa, bir kâğıda.

Bırakılabilecek her izi sayacak değiliz elbet. Ama "ele veren" izleri de, ancak bellekle yaşayabilen izleri de anmak, büsbütün gereksiz olmayabilir.

El basmak gibi ilkel bir iz bırakış, gerçekte, daha karmaşık, daha görkemli izler bırakmak isteyenlere bir uyarı idi ama bu uyarıya kulak vermek, az kişinin başarabildiği bir iş olmuş... İz kalmışsa, daha ne istenir? Oysa izi bırakan hep adıyla sanıyla anımsanacağını sanmıştır.

Bunu da başaran var ama bu ad bu san ne kadar dayanıklı? Bir düşünsek ya...

Ressam, imzalasa da, imzalamasa da, resmine sık sık elini, bir biçimde, basar. Akyavaş, kan çağrıştıran kırmızı elbasmaları eksik

etmiyor; binlerce başka ize, başka ime, elleri de katıyor. Kan çağrıştıran bunca kırmızı (çizgi, leke, damla), izleri ime dönüştürüyor. Bir "oradan-geçiş", anlam alanının sınırından içeri giriveriyor. Bir harf, bir yazı yüzmeğe başlıyor rengin içinde. Sonrası baş döndüren bir çevrinti...

Bir harf, bir yazı yüzmeğe başlıyor. Rengin içinde önce. Hemen ardından, yüze çıkıp dönmeğe başlıyor. Baş yukarı, baş aşağı. Bildik harfler, bildik yazılar; ama yabancı. Her şeye yabancı. Belki bu yabancılıklarıdır onları başlı başına yaşar kılan. Ekin, yabancılığıyla katılır dünyaya. İnsanın en incelmiş izi bu harf değil midir? Yazının en çıldırtıcısı okunamaz olanı değil midir?

Yaşamın simgeleriyle ekinin simgeleri hep iç içedir Akyavaş'ın resimlerinde; ama nerelerden kalkıp nerelere varmışlardır... Akyavaş'ın tarihinde Tarih, değişik biçimlerde göstermiştir kendini. Şimdi, bir adla, bir harfle, bir matematik imi ile yetinir gibi görünüyor.

> Musorgski'ye bir selâm. "Promenade". Ama resimlerin birinden ötekine gitmiyoruz. Olsa olsa hepsinin oluşturduğu bir denize dalar, o denizin içinde gezer gibi gitmek istiyoruz artık, bir imden bir rengin çeşitli katmanlarına. Sol fa sibemol.

Bildik yazılar okunamıyorsa, ayna oyunları içinde okunurluklarından sıynlabildikleri içindir. Yüzeyler inceliyor sanki. İnceliyor da ardını değil, olmayacak bir şeyi, içini gösteriyor. Derinlik değil bu. İçin sezilir hale geldiği bir yer-zamana ulaşıyor gibiyiz. Işık karşıdan değil, yandan değil, içten vuruyor.

> Oysa, resimlerden birini kuşatan resim-çerçeve, sedefli, neredeyse güvercingöğsünü andıracak boyasıyla, bizi kandırmak, ışığın yandan geldiğine, gelip madenî bir yüzeye çaptığına inandırmak istiyor sanki. O çerçeve bizi başka türlü de şaşırtıyor: Resim nasıl dururşa dursun başaşağı durduğunu sanabilirsiniz, çünkü sol üst köşede "Erol" imzasını hep başaşağı göreceksiniz. Elbette sağ alt köşedeki imza başyukarı durduğu için de, nasıl dururşa dursun resmin "doğru" durduğunu da düşünebilirsiniz... Bir oyun üzerinde daha çok durulmaz; ama öğrendiğimiz, bizim de başaşağı durabileceğimizdir; ağırlığı-

mızı, olağan duruşumuzu unutup... En soyut bütünlükte, en soylu çemberin içinde yitebileceğimiz, ondan sonra da dört bir yana, yani her yana, ışıyabileceğimizdir.

Surlar vardı, yıkıldı. Yıkılmadı; devrildi, savruldu. Kopuk eller, parmaklar —özellikle, parmaklar— vardı, kesilmiş, atılmış... Kurt kelleleri vardı, ağızları aralık, boyunları hâlâ zincirli. Bu kurt (köpek?) kellesinin dişli, gözlü bir eli de andırabilmesi bir şey daha demekte midir bize? Sallanan bir kılıcın yalımında, bir gülün yere düşmüşlüğünde, bir çırpıda bir öyküye girer, bir öyküden çıkardınız.

Öyküler gene var gibi; başka bir düzeyde anlatılan... Anlatılan da çoktan değişmiş ya...

Bir nesneler, yaratıklar dünyasından geriye pek bir şey kalmamış gibi. Canavarlar, iktidar yürütücüleri, savaşanlar, savaşçılar, düşüncenin oyunları... Uzaklaşmış hep. Geriye kalan, resimler, resimlerin resimleri, onların da resimleri. Gölgeler. Kusursuz yalnızlıklar. Bir şeylerin evini, özü, özeyi. Simgeler ya da... Bağlamlarından kopmuş, ilişkinin görülmez olduğu bir noktada biribirini çeken, iten, demir tozu simgeler...

Böylesi, okunmaz. Yaşanır. Ama sessizce.

Bir "şarkı"sında, Aktunç "Susarsan yalnız kalırın/ Kırmızı kadar." diyor. Ozanla ressamın buluşma yeri kırmızı... Kırmızı ne kadar da çok!

Ses getirebilecek tek şey, yazılar; ama onlara da, kesinlikle, sessizce bakmak gerek. Yazıların altında bir taş kımıltısızlığı... Ardı yok-içi var diyorduk. Ancak girilebilir bir dünyadır bu. Çıkışı yoktur. Siz içine girdikten sonra dışı kalmamıştır. Dolanır durursunuz artık içinde.

İnsanın sanat adına yaptığı, başkalarına seslenmek adına yaptığı, bu dünyada kabul gören tek şey gibi görünüyor artık. Ama gerçekte gördüğümüz bunun da sureti midir? Ejderle boğuşan baturlar, uygarlıkları aşan, uygarlıklararası bir izlek olarak, ne kadar çok şeyi simgeleyebilmektedir!

Resmin karşısında durmak, artık yadırgatıcı. Baktığımın içinde geziyorum. Ne resim bir şey anlatıyor, ne onu yapan el. Ara ara o ele uyar gibi olsam da onun aradan çekilmesini bekliyorum. Bir ya-

şantıdır, olsa olsa, benim için bu resim-içi gezi. Yazıyla yaptığım, olsa olsa, bu yaşantıyı dile getirmeğe çalışmak...

Uykuların bozulduğu, güven dengelerinin değiştiği bir yaşta (bir yaşam döneminde) bu resimler beni nerelere götürüyor?

Kopuk parmaklar vardı bir aralar. Yılanlar da. Yavaş yavaş taşlaştı bunlar, taşıllaştı.

Boyanın, ya da çizimin içinde gizlenen, suyun yüzüne çıkar, çıkmağa çabalar gibi, kimi bütünüyle beliren, kimi ancak yarı yarıya çevresinden sıyrılabilen alıntılar vardı: Varlıklarını bile belli etmezmiş gibi durabilen, içinde eridikleri renkte ancak sezilebilen atlar vardı; atlılar, tolgalı savaşçılar, melekler vardı; diri ya da baygın, yarı ölü hayvanlar vardı. Başka dünyalardan, başka resimlerden, başka dillerden gelme. Onların yerini, yavaş yavaş, yazılar alıyor. Boyanın içinde, onunla aynı düzeyde, aynı yapıda; onun bir parçası olan yazılar, imler... Ya da, belli bir ışığın ortaya çıkardığı, karınca üşüşmüş gibi kalabalık bir imler katmanı, gelip bir eskiçağ kabartması yüzün üstünü kaplıyor. Görsel alıntılar, sözün imine dönüşüyor, ya da imlerin altından kendini belli etmekle yetiniyor. Eski ululukları, dilin, matematiğin, imgelemin imleri kemiriyor artık. Güç dengeleri de değişiyor zamanla...

Yılan, en eski çağların bilebildiğimiz en eski simgelerinden biri, bir bakıyoruz, üç başlı, üç gövdeli ama sanki tek kuyruklu (dolayısıyla üçlük içinde birlik haliyle) bir kalenin —bir simge daha!— efendisi gibi görünüyor; bir bakıyoruz bir dolambaç kılığına giriveriyor, sırasında iki girişli —yani iki çıkışlı— bir labirent oluveriyor bir çöl düzlüğü içerisinde; burçlu bir kaleye tepeden baktığımızda da düzgün biçimlere özenen bir yılanla karşı karşıya kalıp kalmadığımızı merak edeceğiz neredeyse. Eskinin kutsal simgeleri, kutsallık ya da büyüyle ilişkisi kurulmuş çizimler, çizelgeler en aykırı, en ilişkisiz biçimde yan yana geldiğinde bir dünya kuruluyor. Her parçası bizi ayrı doğrultulara sürükleyebilen ama tekliğini kabul etmek zorunda kaldığımız bir dünya... İmlerin, simgelerin görsel niteliğinin aranıp bulunduğu bu dünyada insanların söz alanında, imge alanında en eski ürünlerinin yeniden anıldığını, konuşulur hale geldiğini görüyoruz. Yeniden canlanıyor, yeniden dolanıma giriyor en eski masallar, dirimle en eski ilişkilerimizi yeniden anımsatarak. Gücün, acının, kıyıcılığın, ermenin insanlara buldurduğu en eski

sözlerin imleri çıkıyor karşımıza. Uygarlıkların en dayanıksız, gene de en uzun ömürlü olabilen ürünlerinin, bilginin, düşlemlerin, sözün, imgeye dönüşmesini görüyoruz. Acılara da, düşüncelere de, duygulara da, bir renk-im derişikliğinde, dönüyoruz bir daha.

Bir iç-serüven, resim aracılığıyla yeniden yaşanmakta, yaşatılmaktadır. Çeşitli düzeyler arasında gidip gelerek, değişik geçmişlerden, coğrafyalardan damıtılarak...

1993

III. Tanım

"Sevi, iki kişinin bir araya gelerek tanıma, betiye sığmaz bir dünyanın yasalarını uydurup uygulamasıdır."

Sevişme bir törendir. Yılların soldurmadığı bir tören, birçok kişi için. Bunlardan biriyim.

Ama sevinin yazılmazlığına yenik düştüm bunca yıl sonra. Bir geçmişi anlatmanın, bir geleceği düşlemenin ötesine geçebilmek gerekti. Anladım.

Sevi yaşanmakta olandır.

Sevi ile özgürlük biribirini azdırır, biribirini yokedebilir.

Sevinin zamanın geçişine dayanamadığını sanabiliriz.

Oysa özgürlükle bağdaşmasının da, zamana dayanmasının da olanaklı olduğunu öğrenebildim sonunda. Olanaklı; yeter ki...

Her "yeter ki..." gibi *dile* kolay ya, yeter ki o seviyi yaşayanlar, onu yaşadıklarını sanmanın ötesine geçebilecek ölçüde biribirini seveler, sevebileler, onu yaşamanın gerektirdiği özveri, özgeçi ile özgürlüğün hakkını verebileler. Şuncacık olsun hak geçmesine, yenmesine, izin vermeksizin.

Kolay değil belki, ama sevinin nasıl bir tansık olabileceğini o zaman kavrar, bu tansığı yaşarız.

Sevinin yaşanması ile sevişme aynı kişilerde buluşur da buluşmaz da. İkisi için de kişilerin biribirini çok iyi tanıması gerek. Tanımanın gerektirdiği emek, süre, gönül gücünün ilişkiyi soldurmasına meydan vermemeli. Bu sırra ermek bir yaşam boyu sürebilir de. Yılmamasını bilmeli.

1994

Işık'ın anısına

İNSANLAR KİTABI

Gide döne, çok girip çıktık bu ulu kapıdan... Öyle demiştik bir zamanlar. Ulu kapının taşları çözülmeğe başlar gibiydi, bu kapıdan bir daha geçmemeği de geçirmişiz usumuzdan o sıra. Taşları başımıza düşer diye değil, uzun sürebilecek bir can çekişmenin vereceği acıdan kaçmak istediğimiz için... Ölümün yaklaştığını seziyorduk.

Oysa, sevdiklerimizin can çekişmesini sonuna dek yaşamamız, onlarla birlikte ölmeği yaşamamız gerektiğini sonraları öğrenecek, iyice anlayacaktık.

Belki de, "*bir daha* yaklaştığını" demek gerekirdi. Bin yılların içinde bu kapının ölümü birkaç kez başlamıştır çünkü.

Ne var ki eski durumlar, geçmişteki haller, bir kocaman yokluktur, dünyanın her kezinde kendiyle başladığını duyan —duymamazlık edemez ki zaten!— her yeni kuşak için. Tarihi kendimizle başlatmamız yetmez; herkesin dünyayı yanımız sıra tanımasını, öğrenmesini de bekleriz, on sekiz yaşlarımızda. Ama gene her kuşak için ölümün ulakları bir kez, yalnız bir kez gelir.

Kişi o ulakların varlığını sezdiğinde kendi eşsiz, benzeri olmayacak acısını duyup gidecektir kendi ulaklarıyla buluşacağı yere.

Yaşamayı öğrenmenin pek büyük bir bölüğü, ölümü öğrenmektir aynı zamanda. Ama bunun farkına varmak da uzun süreler geçmesini gerektirir: Başka şeylerin, yaşamla sıkı sıkıya ilişkili şeylerin süreleridir bunlar. Art arda yaşanmış sevilerin, sevgilerin süreleri; çırpınıp çırpınıp ulaştığımız başarıların, utkuların süreleri; gerçekleştirmeğe çabaladığımız düşlerin süreleri...

Hepimize bir kurtuluş, bir özgürlük, gerçekleşecek bir düş gibi görünmüş yazlıklar, yaz ayları, dinlenceler, izinler (adı üs-

tünde!) zamanla bir törene dönüşür, önce sıkıcı, sonra yorucu, sonra...

Her tümce, yaşamla birlikte biter.

Ulu kapıdan içeri giriyoruz bir daha. Sevdiklerimizi, alıştıklarımızı görmekten vazgeçme kararı ancak uzun kararsızlıklardan doğabilir. Bir daha inandırmağa çalışıyoruz kendimizi; değişikliklerin, değişmemesi gerekeni

(çünkü değişmemesi gerekenler olduğuna inanmaktan vazgeçmiyoruz; sevmek, bağlanmak, ancak böyle bir temele oturtulabilir, diyoruz; temel değerlerden söz açmadan edemiyoruz)

bastırmış olamayacağına... Yola düşüyor, otobüsün karanlık saatlerini biribirimize dayanıp uyuklayarak, arada bir biribirimizin elini, parmaklarını arayarak, gün doğarken önce bulutlarla dağları, az sonra da denizi görmeği, denize doğru inmeğe başlamağı bekleyerek, varmanın biraz eskimiş, biraz alışılmış tadım gene de bularak, gide döne altından bunca kez geçmiş olduğumuz kemerin ötesine geçiyoruz bir daha.

Ama bu kez, nedense, gözlerimiz, kulaklarımız alışık davranmamağa karar vermiş gibi; her şeyi yeni gözlerle görüyor, her sese yeni kulaklar veriyoruz.

Bir zamanlar, sıklığı, gürlüğü içinde yitip, bir sevişmenin başlangıcını yaşadığımız ağaççıkların, çalılıkların

kimi düşümüzdeki gibi, çok bildik bir yerde yönümüzü yanımızı bilemeyip yolumuzu şaşırmanın verdiği gönül bulantısını yaşayarak

toptan kesilip yok edildiğini görüyoruz ilkin.

Akın akın gelen yabancıların Narlar Kentine girişinde sıkıntı çekmemeleri için yerli halkın bulduğu çözüm bu. Parasını harcamağa gelenlerin binitlerini bırakabilmeleri, kendilerini kırkar ellişer kişilik sürüler halinde taşıyıp getiren büyük arabaların yüklerini boşaltması, yeniden doldurması için taflanların, böğürtlenlerin, defnelerin, zeytinlerin, mersinlerin, adını hiçbir zaman

öğrenemeyeceklerimizin, kökünden kazınması gerekiyormuş.

Kara yanı surlarının dış kapısından bu yana, bu kaçıncı, kaç bininci akın, kim bilir? Otlar, çalılıklar, sökülecek yerde yakılıyor. Ateşin kolaylığı. İşini başkasına yaptırma eğiliminin bir belirtisi *daha* olsa gerek... Ateş taşları karartırmış, yakarmış. Varsın karartsın, yaksın! Her küçük yangın otları çıtırdatırken, onların altında gizlenen hayvan dirimlerinin çığlığını belki bastırır ama yanık kokusunda ot yanığını et yanığı her zaman bastırır. Böceklerin yanı sıra, birkaç kaplumbağa

yüzlerce yıl yaşadıktan sonra, ya da, henüz ilk yüzyılını yaşayacakken

kül olacaktır, yılanlarla, kurbağalar, kelerlerle birlikte; kaçamayacak kuşlar olacaktır.

Ama onlar para getirmez. Kendini sattırmayacak, bana yaramayacak yaşamın ne değeri var?

Bir akşam önceki yayın gelsin gözümüzün önüne: Belediye Başkanı, bu işle görevlendirdiği adamı, açıklıyorlar: Kediler çok üremiş, şikâyet artmış; ortalıkta gezen kediler, hiç canları yakılmadan öldürülüyor. Başkanla adamı övünüyor. Hizmet etmiş oluyorlar halka. İnsanları rahatsız eden bir belâdan kurtarıyorlar şehri. Kılıkları, sanları, sağlıkları etkileyici, ağırbaşlı kişiler işledikleri toplu cinayetle övünürken bir başka imge beliriveriyor buzlu camda: Özenle taralı saçları, kusursuz giyimiyle bir haber okuyucusu, günün üçüncü haberini söylüyor: Güllüce mahallesinde oturanlar, Göllüce mahallesinde oturanlardan rahatsız oldukları için ellerine, uyuşturucu bir zehir taşıyan mermilerle dolu silâhlarını almışlar, Göllüce mahallesini basarak karşılarına çıkan küçük büyük her Göllüceliyi acı duyurmadan öldürmüşler. Bundan böyle rahatsız olmaksızın yaşayabilecekleri için memnun, mutlu, mahallelerine dönmüşler. Bundan sonraki görüntü de Güllüce mahallesinde haberin okunduğu sırada yapılmakta olan şenliği getiriyor seyircilerin önüne. İnsanların bu mutluluğu herkesi mutlu ediyor.

Bu eski limana uğrayanlara, uzaklardan yakınlardan gelen, binitlerini surun iç yanında bekleten, mendireğin içinde demir atan yabancılara dönelim gene...

Yerleri, insanları, görüntüleri, doğa dediğini, daha kısa, daha daha kısa süreler içinde daha çok, daha daha çok, daha daha çabuk tüketmek için kendi kendiyle yarışan yabancılara

yıllar içinde öğrenmeyi başardığı üç yabancı dilden birinde konuşup kendisiyle anlaşmağa çalışanlara daha bir değer vererek, kendi dilini konuşanlardan ancak hali vakti yerinde gibi görünenlere gülümseme zahmetine katlanarak

karalar denizler aşıp buralara ulaşabilmiş, ya da dağların arkasındaki tezgâhlarda, yakınca köylerde dokunmuş halılarını

ipeğinden kılına,
bir köye değer olanından bir kötü köle etmez olanına,
üzerine yalınayak basanı kendinden geçireninden kalın, kaba çorap aratanına,
tür tür halılarını

ikramlar ederek, içitler, yiyecekler sunarak, halıdan ancak arada bir söz açıp müşterisini konuşturarak satmağa, beğendirmeğe çalışan halıcının

kim bilir, müşteri çekmekte de işe yarayabileceği türünden kaçamak, uçup gidici, ama unutulmayan bir art düşüncecikle, ipek halıların bile üzerine yatmasına izin verdiği

besili, bakımlı, güzel mi güzel kedisini düşünüyoruz şimdi... Kediyi biraz sonra göreceğimizi umarak, neredeyse bilerek...

Bu kediyi ilk gördüğümde durup dakikalarca bakmıştım; ürkütüp kaçırmaktan çekinerek yavaş yavaş yanaşmıştım ona. Halının pırıltılı kırmızısıyla soluk toprak rengi arasında, aklığının

halıdan da yumuşak sıcaklığını ellerimde duyuyordum, daha dokunmadan. Sıcağa da, kalabalığa da alışkın olması gerektiğini neden sonra düşünebildim. Oysa yanından akıp giden insan seline aldırışsız, derli toplu yattığını görüyordum dakikalardan beri; aralık tuttuğu gözleri, durup bakan adamı tehlikeli saymıştı, besbelli. Çömelip konuşmağa başladım, elimi uzattım, koklattım, burnundan alnına çıktım, gıdısına indim hafif hafif. Bu yakınlaşma girişimleri de yadırgatmıyordu onu. Bu da apaçıktı. Biraz sonra kucağıma da alabileceğimi anladım, yerinden yavaşça kaldırdım onu. Birden, birkaç adım ötede birileriyle konuştuğu yerden arada bir soğuk ama nazik bir gülümseme ile bana bakan halıcı, yüzünde biraz öfke, çokça kaygı ile, kopup geldi, özür dileyerek —ama kuru, kesin bir sesle konuşarak— kediyi yerine bırakmamı istedi. Kedi adamları, kedi adamlarının isteklerini eslemeği öğrenmiştir. Kediyi hemen yerine bıraktım ama bunu niye istediğini sormadan da edemedim. "Şimdiye dek üç kedimi çaldılar, götürdüler," dedi; "besledim, büyüttüm, alıştırdım ama günün birinde yok oluverdi üçü de... Sevmesine sevin ama kucağa alınmağa alışmasını istemiyorum. Öyle öyle götürüveriyorlar." Haklıydı. Yerden göğe. Teşekkür edip uzaklaşmıştım. Usumun bir kötü köşesinde, adamın tepkisini çalınmış bir kediye değil de çalınmış bir mala daha uygun bularak; ardından da, o kötü köşeyi kınayarak...

Şimdi, halıcının dükkânı önünde kediyi görmeyince, iki yıl önce kınadığım o kötü köşede gene bir kıpırdanma: Yabancı borsalarda yıllardır kedinin değeri yükselmiş durmuştu. Hava birden değişiyordu şimdi; kedi lösemisi, kedi SEBES'i söylentileri kedileri ürkütücü kılıyordu; onlardan sıkılmıyor, onlardan —kendilerini "uyutarak"— kurtulmak isteniyordu. Böyle bir sırada, sakın halıcı da, borsa haberlerine uyarak...?

Bilirim, kedi devingen bir yaratık; insanlarla kediler arasında her zaman her şey olabilir. Gene de, kötü köşemi çok kınamadım bu kez. Olmayacak kötülükleri de getirebilmeli usuna ara

ara. Yaşam şaşırtı doludur; alıklaşmadan bakabilmeliyiz ona.

Elli yıl önceki bir "Match"ın bir sayfası geliyor gözümün önüne. Karşılaştırmanın ne olduğunu, galiba, o gün öğrenmiştim. Annabella o yıl Tyrone Power'le evlenmişti. Bir yıl önceyse, Jean-Pierre Aumont'la evliydi. Bir yıl arayla hemen hemen aynı durumlarda resimleri çekilmişti Annabella'nın. Aumont çorap giymiyordu tenis oynarken; karısı da. Power'se pek şık çoraplar giymişti; karısı da. Tenis resimlerinden başka resimler de vardı, ikişer ikişer. Onları anımsayamadım ama, çok iyi anımsadığım şu: İki kocanın giyim kuşam konusunda görüşleri başka başkaydı. Annabella da tirendazla tirendaz olmuştu, paçası düşüğe uyduktan sonra. Kocalarına yalnız giyim kuşam konusunda mı uymuştu Annabella? Moda mı değişmişti? Dergi yeni kocayı övmek, eskisini yermek mi istiyordu? Fransıza karşı Amerikalıyı mı tutuyordu? Artık kötü görülen eskiye karşı yeninin güzelliğini savunmak, günün havasını okurlarına kabul ettirmek mi oluyordu? Okurlarına bir tür dalkavukluk mu ediyordu? Bu resimlere bakan küçücük çocuk o resimlerde neyi ne kadar okuyabilmişti de bu anıyı elli yıl boyunca bir yerlerde tutuyordu? Bunlar, bugün soracağım karmakarışık sorular; önemleri artık yok ama. Bu adları da bugün, ancak sinema meraklıları bilecektir. Belki. Gene de, derginin o sayfaları, sonraları öğreneceğim bir şeyin temelini atmış. Çünkü şimdi halıcının uzun konçlu, şık, apak çorapları, ayaktopu oynayarak geliştirilmiş gibi duran uyluklarını fazlaca belli eden apak şortu (yarın, bu şort yerine son moda, apak pantolonunu giyecektir, şimdiden kestirebilirim bunu), pek havalı gömleği, birden erimeğe başlıyor, altından on - oniki yıl öncesinin gecelere dek mayosunu ayağından çıkarmayan, gömleksiz, yalınayak ya da tokyolu, yakışıklıca delikanlısı beliriyor.

Üst üste bindirilmiş görüntü tekniğini on - oniki yılla, ya da aynı kişiyle sınırlamak da gerekmez, diyorum ardından, hazır yola çıkmışken...

Narlar Kentinin gene belki buralarında, bir başka halıcının

çırağı dükkânın önünü dördüncü kez sulayıp silerken, ellerini arkasında kavuşturmuş, eteklerini dalgalandıra dalgalandıra bir aşağı bir yukarı, değişik adımlar deneyerek yürüyen ustasına gözünün ucuyla bakıyor arada bir. Usta önce bir ordu düşman üzerine yürür gibi yürüdü. Sonra ayakları yılıştı; sonra kedi oldu; sonra deve oldu, sonra hırsız, sonra yeni yetme bir kız. Sonra denizci oldu, sonra asker. Niçin yapılıyor bütün bunlar, çırak anlamadı gitti. Usta sık sık başını kaldırıp konaktan yana bakıyor. Orası da, neredeyse iki gündür, sık sık sulanıp siliniyor; denizden rüzgâr estikçe kum geliyor ne de olsa. Ustası her süpürüşünden, silişinden sonra gelip bakıyor, tabanlarını yere sürte sürte iki adım atıyor, üç yüzüklü işaret parmağıyla kovayı gösteriyor ağzını açmadan.

Çırak bakır rengi. Daltaban. Apış arasını örten bezi saymazsak çırılçıplak. Çeşmeye bir daha gidiyor. Testilerini dolduruyor, ancak birer sepet böğürtlen taşırmış gibi, incecik bir sallantı içinde dönüyor dükkâna. Ustası çeşmeden dönüşünü uzun uzun süzmüştü. "Git yıkan!" diyor şimdi.

Çırak şaşırıyor, ama kimi duygusunu belli etmemeği öğrenmiş artık. Testileri bıraktığı yerden alıyor, dükkândan geçip arka avluya çıkıyor. Maymun, narın dalında bitleniyor. Uykusu açılmamış daha. Çırak apışlığını çözüp su dökünmeğe, ensesini, koltuk altlarını, apış aralarını, bacaklarını, ayaklarını özenle ovalamağa başlıyor. Maymun atlayıp maşrapasının başına geliyor, su içiyor kana kana. Suyu başından aşağı döküp silkeleniyor, kaşınıyor, taranıyor. Bir daha silkeleniyor, tüyünü iyice kabartıyor. Çırak onu beklerken ustasını yepyeni bir adım dener görüyor dükkânın önünde. Kendi yürüyüşünü tanıması güç elbet. Gülüyor. "Yakışmadı," diyor içinden. Ama tiyatroya meraklı bir delikanlı olduğu için ustasının hakkını veriyor: "Kediyle asker, en başarılı adımlardı." Oğlanın apışlığını astığı dala çıkıyor maymun, kısacık bir gıcırtı çıkarıyor, "merhaba!" demektir bu; çırak, artık enikonu benzetebildiği bir gıcırtıyla yanıtını verip yıkanışını sürdü-

rüyor. Avluda bir tabak incirden başka yiyecek yok. Çırak bir tanesini ağzına atıyor, bir tanesini maymuna uzatıyor. Bu kez gıcırtı, teşekkür anlamında. Maymun, onu halıcıya satan adamın, o daha iyi günler görmüş gibi davranıp konuşan denizcinin dediği üzere, iyi eğitim görmüş. Çırak, bugünün bir özelliği olduğunu anladığından bayramlık apışlığını bağlıyor. Dükkânın önüne çıkarken, ustasının —o beğenmediği, yakıştırmadığı yürüyüşüyle— bir aşağı bir yukarı talimini sürdürdüğünü görüyor. Birden, konağın dün akşamdan beri açılmayan ağır kapıları hızla, ardına dek açılıyor. Bir an, kapıların gürültüsü, çarşının katıksız sessizliği içinde yankılanıyor, sonra bir gürültü patlayıp göğü tutuyor. Valinin karısı tahtırevana biniyor, tahtırevan çarşıya doğru, süzülen bir gemi gibi, ilerliyor. Halıcı ününü biliyor; tahtırevanın kendi dükkânı önünde duracağım biliyor. Vali buraya iki yılda bir gelir, tiyatroya gider, çarşıda görünür, tapınakta törene katılır, bir temel atar ya da bir yeri kamu kullanımına açar, gider. Denize gece girdiği söylenir. Bu, dördüncü gelişi. Karısı ilk kez geliyor. İlerigelenlerin hanımları haberi çoktan almış, hazırlık içindelerdi günlerdir. Kadının dedikodusu günlerdir yapılıyor. Halıcı böyle şeylere kulak vermez ama hiçbir şey işitmemesi de güçtü doğrusu. Tahtırevan yaklaşırken dükkânına dönüp bakıyor. Rengi bakır, apışlığı apak çırağa diyecek yok. Maymun da dükkânın önüne çıkmış, lâcivert bir Çin halısına oturmuş, kaşınıyor. Tahtırevan gerçekten duruyor. Çırak, gözleri iri iri, boğazı düğüm düğüm, bekliyor.

Kadının kıvır kıvır, kabarık saçları altında ince, uzun, solgun, yer yer hafifçe kırışmış yüzüne, erguvan renkli gölgeliğin altında pembe gibi görünen harmanisine, buralarda kimsede görmediği bu başkalıklara uzun uzun bakabilmek olanağım buluyor; ustası, her şeyi kendi göstermek, kendi övmek, kendi beğendirmek istiyor. Valinin karısı hafifçe gülümsüyor. Ustasına elbet. Ama arada bir onunla göz göze geldiklerinde o gülümseme hiç de çekilmiyor yüzünden. Oysa çırak, kendisine bakıldığı zaman gü-

lümlerin silinivermesine çoktan alışmış. Çırak içinden geçiriyor: Biri gelse de sorsa valinin karısı nasıl bir kadındı diye, ustam bocalar şimdi; yüzüne doğru dürüst bakacak vakit bulamadı ki; o soruya işte ben ne güzel karşılık verebilirim; ama bana kimse sormaz bunu buralarda; arkadaşlarıma söylerim, ama onlar da inanmaz ki...

Az sonra, Çin halısını, hanımın adamlarından biriyle birlikte omuzlarına alıp —bu halılar ne kadar kocaman, ne kadar da ağırdır!— konağa doğru yola çıkacaklar. Tomar edilmiş halının orta yerinde maymun oturuyor. Valinin karısı maymunun da getirilmesini istedi. Usta onun da parasını almış mıdır, kadının ilgisi karşısında "kulunuzun bu armağanını lûtfen kabul edin efendim" demek zorunda kaldığında? Vali ile karısı iki gün sonra saraylarına dönecekler. Gitmelerine dek maymuna çırak bakacak: Yargıç konağında, valinin kaldığı dairenin iç avlusunda.

Halıcı memnun, ama böyle bir maymun bir daha ne zaman eline geçer? Ya çırak? Huyu değişiverirse, yeniden adam yetiştirmek... Bu çocuk, en önemli şeyleri çok iyi öğrenmişti. Sevinçler niye tam olamaz bir türlü?

Havalı halıcı şimdi büyükelçinin karısıyla konuşuyor. İki yıldır tanışıyorlar. Büyükelçiyle karısı yılda en az iki kez geliyorlar buraya. İyi müşteriler. Başkalarını da yolluyorlar. Gezmen kızlara halıcının kendini beğendirmesi de gerekmiyor hanidir. Onlar gelip buluyorlar onu. Kedi şimdi kırmızı zemin ile toprak rengi dörtgenin arasındaki uçuk yeşil şeridin üzerinde geriniyor. Gün batmağa başladı. Sağa doğru sapıyoruz. "Yaseminin altından geçip denize doğru gidelim, mimozanın altında oturalım," diyorum. "Günbatımına bakarız, yoldan gelip geçenlere bakarız, bugün gelen yeni yüzlere biraz alışırız." Yüzlere alışmanın ne demek olduğunu Eren pek bilmiyor henüz, gene de, "kabul," diyor. Yaseminin altından niye geçmek gerektiğini de bilmiyor şimdilik. Öğrenir. Omuzunu hafifçe sıkıyorum. Gülümseyiveriyor.

*

Tecim işlerine bakmanın gereği, biraz düzenbaz, biraz avantacı bilinmiş bir tanrının simgesi altına minderini attıktan sonra ancak akşamdan akşama evine gidip yatmak, dükkânını güneş epey yükseldikten sonra açıp minderinin gölgeliği altında arada bir yelpazelenerek, çok sıcak havalarda çokça sulandırdığı koyu, tortulu şarabını içip üst üste şekerlemeler yaparak yavaş yavaş şişmek, kızarmakla ömür geçiren, delikanlıyken edindiği yakışıklılığı orta yaşının sonlarında bile tombul yüzünün üstünde gerili tuttuğu, saçı da bir türlü ağarmadığı için, bir dolapta unutulmuş, kapalı yerde kalmaktan eskimiş bir bez bebeği gitgide daha çok andıran tecimen

o sıralar hangi malı ya da malları alıp sattığını müşterileri dışında kimse bilmediğine göre, "tecimen" deyip geçmek zorunda kalıyoruz

kucağına ilk yasemin düştüğünde çok şaşırdı. Gölgesine güzel bir koku katılsın diye oğlunun

kaç yaşında olduğunu şimdi, bir anda, hemen çıkaramadığı oğlunun, hem hangisiydi zaten, küçüğü mü, büyüğü mü?

oğullarını düşününce kızları da geldi aklına. Onları küçüklük halleriyle gözünün önüne getirir gibi oldu ya, sıkılıverdi

oğullar da dursundu şimdi, birinden biriydi o "gölgene güzel bir koku katayım bari," diyerek yasemini diken

hem ne zamandı o, geçen yıl, önceki yıl, daha önceki yıl mı?

oğlunun diktiği yasemini anımsamış oldu.

Anası, başında beyaz tülbendi, kapıdan çıktı, aşağı eve gitti. Temizliğin yapılması, müşterilerden paraların eksiksiz alınması, uyanıp kalkmakta gecikenlerin silkelenmesi işlerine, kendini pek

göstermeksizin, bizzat bakmak ister. Çalışkan kadındır anası.

Gözünün ucuyla gördü. Yaklaşan kadın Büyükelçinin karısı. İyi müşteridir. Ayaklarını, karşısındaki koltuktan çekti, minderi attı koltuğun üzerine; toplandı, kalktı, kadım oturtacağı üçüncü bir koltuğu çekti. Sonra başını çeviriverdi, sessiz Büyükelçi ile konuşkan karısını yeni görmüş gibi davranarak esenledi, buyur etti, duraksadıkları için biraz üsteledi. Koltuğunun yanındaki tepsiden içinde biraz viski kalmış bardağını eline aldı, dükkâna doğru baktı. Dükkânın görünmez loşlukları içinden bir elinde bir Johnny Walker şişesi, bir elinde iki bardak, bir delikanlı fırladı. Bakır rengi, yalınayak, ama şortu, dökümlü gömleği sakız gibi, acı güneşten derisi yer yer maden parıltıları edinmiş delikanlıya Büyükelçi gülümsedi, karısı teşekkür etti, inci dizisi gibi dişlerini göstererek gülümsedi sonra. Kadının kucağına bir yasemin, bir yasemin daha döküldü dallardan.

Başında beyaz tülbendi, anası aşağı evden geldi, terliğini biraz sürüyerek dükkânın önünden geçip eve girdi. Büyükelçinin karısı ananın dinçliğini, çalışkanlığını övdü, dükkânın penceresine bakıp buyruk bekleyen delikanlıya gülümsedi. "Size göstermek istediğim çok güzel bir parça var," dedi yaseminin altındaki adam. Yanından geçerken işittik.

*

Biraz düzenbaz, biraz avantacı tanrının, simgesiyle koruduğu evde çalışmayan kimse yoktur ama, bunların işe, çalışmaya bakışları değişiktir; kimse de kimsenin davranışını eleştirmeğe kalkmaz: Öyle kuruntulardan çoktan kurtulmuşlardır. Aşağı evin iç bahçesi ninenin gözetimi altında: Kimin nerede oturacağı, yatacağı, kimlerin aynı odada yatmasının uygun olacağı ya da olmayacağı, en dar, rahatsız oda ile, iki büyük incirin dalları arasına yerleştirilen kalaslara oturtulmuş, üst kat odalarıyla aynı düzeyde, bahçeye tepeden bakan asma odanın, kimlere, cezalandır-

mak ya da ödüllendirmek için verileceği, ondan sorulur. Ninenin işletmeciliği iki ilkeye dayalıdır: Konuğu gözden geçirip müşteri olabileceğine karar verdikten sonra ona bir daha görünmemek, her işi küçük torunla yardımcıya bırakmak; bir de, her kararı müşterinin davranışına göre, cezalandırma-ödüllendirme düzenini sürekli bir devingenlik içinde tutarak vermek. İki ev arasında gidip gelip giderken müşterilerine rastlar: Alt ev, çıkmaz sokak içindedir; orada oturanların gidişi gelişi, hep, gözetim altında tuttuğu yoldan olur. Fazlaca gürültülü gülüşler, ertesi sabah, denize giden incirli oda müşterisinin, dönüşünde, bütün eşyasını merdiven altındaki odada bulmasıyla sonuçlanır. Dikkafalı müşteri kendini kapının önünde bulur. Kavga eden çiftin odası yeni gelen bir müşteriye öteden beri ayrılmış olur; iki yakın arkadaş incirli odaya çıkarılır. Küçük torun, güçlükle karşılaşmamak için, kabadayılıkla emir kulluğu arasında her konumu benimser. Denize bakan ön bahçe ise çadırlarıyla kalmağa gelenlere açılmıştır. Üç zeytin, bir şeftali, bir incirin beneklediği bu geniş bahçeye büyük torun bakar; bütün asık suratlılığı (konuşmayı, gereksiz yere koca bir yükü taşıma ile bir tuttuğunu belli eden asık suratlılığı), kafasını biraz geriye atarak, gözlerini kısarak dünyaya bakışı ile... İkinci kuşak tutumu denebilir buna: Gezmenin konukluğunu bilmesi, haddini aşmaması gereğine inanıyor. İkinci kuşağın kimi üyesi ise bu tepki dönemini aşmış, gezmen verdiği paranın karşılığını almalı; bulduğuyla yetinmesini beklememeliyiz adamın, diyor bunlar; ona güzel şeyleri, karşılığını güleryüzle, çatır çatır ödeterek, sunmalıyız diyorlar.

Lokantacılar bunu herkesten önce başarmıştı; uzak illerden gelerek çok değişik uzmanlıkların ticaretine girişenler de bu havaya katıldı. İlk kuşak yavaş yavaş emekli olurken ikinci kuşak kendini gitgide duyuran bu yabancı yerleşiklerin kuşatması karşısında kararsız. Konuk müşterinin hem ağırlanması hem sağılması... Yöre dışından gelenlerin, torlukları içinde, bu işi daha iyi becermeleri, yıllar yılıdır bu işi yapmağa çalışanlara ne öğretmeli?

Buranın ilk lokantasının "küçük torunu" çeşitli yöntemler denedi; son bulduğu, başarı kazandırır gibi olanı, pahalı, iyi yemeklerin, çevrenin sağır edici gürültüsü içerisinde bir sessizlik adası oluşturarak yedirilmesi: Televizyon, kaset, radyo gürültüleri bu lokantanın sessizliği içinde süzülüp inceliyor. Tek bir müşteri bile yüzünü buruşturarak çıkmamalı buradan, dolayısıyla, hizmet edenlerin, tek tek her müşterinin suyuna gidebilecek esnekliği göstermesi, gösterecek ustalığı edinmiş olması gerekiyor.

Böyle bir yetkinlik adasının, yükselen sular karşısında pek dayanıklı olamayacağını düşünmek, kötümserliğimizi mi gösterir, gerçekçi olmağı öğrendiğimizi mi? Yoksa, daha kötüsü, tansıkların da bu yaşamın bir parçası olabileceği yolundaki inancımızı yitirdiğimizi mi?

*

Her yaz sonu, uzakça yurdundan kalkıp gelen yaşlı kuzeyli kadın, kıyıda kavkılar, çakıllar toplayarak, seçip yeniden denize atarak dolaşır, güneşte yatar, yüzer. Hep aynı pansiyonda kalır. Odası bellidir; her yıl birkaç ay öncesinden yazışırlar pansiyoncunun oğluyla, oda, geleceği gün, boşalmıştır, silinmiş, paklanmıştır.

Kadın erkenden, uzunca bir yol yürür, kumsalın belli bir yerine gelir, havlusunu serer, giysisini çıkarır, oturur. Kumsalda beğendiği yer, incirle surun ucu arasındaki çizginin orta yerinden denize inen dikmenin son kuru noktasıdır. Akşamları ise inciri, surun ucunu geçer, yirmi adım kadar ötede mekân tutar. Denize girip çıkması çok dingin, çok sıcak günler dışında, uzun sürmez. Sabah-akşam, havlusunu serdiği yerden doğuya doğru, küçük adımlarla, sık sık eğilip kalkarak en az bir kilometre yürür, geri döner. Kıyının ısınmış suyunda dakikalarca çömelir kalır.

*

Üniversite öğretim üyesi olduğunu bildiğimiz kadın, kocasıyla birlikte, kaldıkları motelin önünden denize girer. Bakıyoruz.

Eren'in yüzü bölüntülü yüzlerden. Gözleri dağların bile ardını görür gibiyken ağzı hafif aralanır, gülümser. Ağzıyla, konuşmasıyla, yanımda. Belli. Gözlerine, düşlerine erilemez... Ağzı, "orta yaşını, geçtiğimiz kış aşmış bir ev kadım bu," diyor. Alaycı.

"Boynuna yafta mı assındı?" diyorum. Eren duruyor. Bakışıyoruz. "O kadar yalınkat mı belliyorsun beni?" Gözlerimle birlikte gülümsetmeğe çalışıyorum ağzımı. "Öğretim üyesi şöyle belli olur, yazarsa böyle... Demem, elbet, o değil. Yafta da asmıyor kimse boynuna. Yaftalarımızı bilerek seçip seçmediğimiz de belli değil ya... Ama bilerek, bilmeyerek, burada başka kişiler oluyoruz galiba..."

"Başka kişiler olmak, ya da, ne isek o olmamak gibi iki ana seçenek var..."

"Gerçekten çok başka şeyler mi bunlar? Sanırım herkes, istese de istemese de, kimliğiyle uğraşıyor burada."

"Çıplaklık..." diyorum. Sözümü kesiyor: "Çıplanması ister daha az ister daha çok olsun, genel müdürlüğünü, havalı kız ya da delikanlılığını, serseriliğini, itliğini sürdüren," diyor, duruyor, itirazımı yanıtlar gibi getiriyor sonunu: "ya da, öyle *görünmek* isteyenler var; başarıyorlar da bunu..."

"İzin, dinlence, yalnız işinden, işyeri çevresinden sıyrılıp uzaklaşmak olmaktan, hanidir, çıktı. Tadını hiç bilmediğin, dolayısıyla, gördüğünde de *tanıyamayacağın* bir şeyi ağzına atmağa kalkar gibi, alışageldiğin her şeyin dışında olduğunu sandığın, umduğun bir yere gidiyorsun. Ne var ki, o yiyeceği tanımasan bile, *yiyecek* olduğunu biliyorsun; birileri kulağına fıslamış... Yavan, tatlı, acı, ekşi bulabiliyorsun onu. Buraya, kalıplı, alışılagelmiş, renkleri yavaş yavaş soldurmuş bir yaşamdan izin alınıp geliniyor."

"İzin alınmıyor da belki. O yaşamı bir ara durdurabilmenin,

bir süre sonra yeniden ona dönüleceğini bilerek durdurup, kesip, bir yana bırakabilmenin hazzı yaşanıyor her şeyden önce."

"Uzaktan gelenlerin çoğu bu hazzı aylarca önceden hazırlamağa başlayarak yaşıyor, bildiğim kadarıyla... Ama içlerinden kaçı, bu hazzın yanında, gittiği yeri tanımanın, öğrenmenin hazzını da yaşıyor, hiç kestiremiyorum. Çoğu, bildiğine benzemediği ölçüde bu geldiği yeri beğeniyor gibi, ama... Anlatması güç... Aykırılığını yaşamak, ya da, ara ara, bu aykırılığa sinirlenmekle kalıyor da, bu başkalığı anlamak, tanımak... Sanki usundan bile geçmiyor. Ben mi yanılıyorum yoksa?..."

Susuyoruz. Bakışıp gülüyoruz; konuşmalarımızın en koyu bir kış akşamına ne kadar yakışacağını farkederek.

"Senin demeğe getirdiğini ikimiz de kanıtladık galiba," diyor Eren.

"Kalk yüzelim."

İki saat sonra, ikinci çaya başlarken, "hiçbir düzeni olmayacak bir yaşam burada başarılabiliyorsa, orada da başarılabilir demektir. Oysa çoğu dinlenceci..." Yüzünü kırıştırıyor. "...yeni bir düzeni baştan kurmanın bir iki günlük özgürlüğünü yaşamakla kalıyor."

Bu lâf bitmeyecek bugün. Ama bitmeden kalması da yazık olacak. Bir şeyleri anlamağa başlar gibiyiz.

Arkamızdaki masadan sıkkın bir ses geliyor. "Yerim hazır diye rahat rahat bunca yolu tep, gel, dört ayrı ağzın söylediğinden tek anlayabildiğin, yer olmadığı... Telefon ettim; biri bilmiyor, öbürü hatırlar gibi oluyor; yer ayırtıldı ama geciktiniz diyor biri, hayır gecikme yok, ama ağabeyim, sizden az önce gelen bir aileye verdi orasını, falan filan. Anlayana aşkolsun!"

Üç yıl önce benim başıma gelen şey.

"Adamla ahbaplığımız da var. Olmasa daha mı iyi olurdu acaba?"

Tıpkı. Tıpkı öyle. Ben, ağaç diplerinin bile kiraya verildiği o mevsimde parasıyla rezil olmak deneni yaşamış, yaşadığımı ye-

ter bulmuş, bir gece çadırı, bir gece de damı, hem de sekiz kişiyle paylaşılan damı tanıdıktan sonra apar topar dönmüştüm. Bu ne yapacak?

"Ağabey, kaç yıldır geliyorsun, kimi adamın neler yaptığını hiç mi işitmedin? Sen tek kişisin, bir tek çantan var. Ailelerin evlerinin yarısını taşıyarak kaldığı, çoğunlukta olduğu yerde barınmağı niye umarsın?"

Açıklama, değişik olabilirdi. Yerini canı kime istersę verenin gözettiği tek şey, kazanç, nasıl olsa. Verilen sözlerin tutulmaması kınanmaz ki. Ne olursa olsun kazancını gözetmekse, övülür.

*

Kazancın yırtıcılıkla gözetildiği bir dünyada "namus" sözcüğü üzerine kurulan muhkem bir edebiyat da yaratılmıştı: Bu yırtıcılığın kurbanı olacak kimselerin tüketimi için. Yüz şu kadar yıl sonra ayın kumaz kalabalık, "yabancı velinimetimizdir" diye özetlenebilecek bir edebiyat yaratıyor.

Ama bu kalabalık, kendini aynada görmeği bile beceremediğinden...

İncirin altındayız. Öğle vaktinin kavuruculuğu içinde incirin altındaki kum neredeyse soğuk; yeter ki gölgeyle birlikte yer değiştirelim, elden geldiğince, incirin bir ışını olarak kalalını dairenin içinde. Yapraklara, aralarından sızan göğe doğru konuşuyoruz; biribirimize pek bakmıyoruz. Hangi söz kimin ağzından çıkıyor, belli olmayacak neredeyse.

İncirin altındayız. Bir ağacın, katmerli bir simgenin altında. Ara ara bir ter basıyor; unutuyoruz sonra, dalıyoruz belki de. Bir arkadaşımla, çok sevdiğim bir arkadaşımla ortak bir çalışmamız var, daha doğrusu, böyle bir çalışmaya girişmek istiyoruz, bir kasetten çıkan sesleri hem söze hem devime çevirmemiz gerekiyor ama bu işi nasıl yapacağımızı bir türlü bilemiyoruz; bize akıl öğretmek isteyenler var, bırakın da biz bulalım sözle devinimin ça-

kışacağı yere götürecek olan yolu, diyorum; ansızın arkadaşımla ben karşıt doğrultularda, geriye doğru hızla kayıyor, uzaklaşıyoruz biribirimizden, biribirimizi görmez oluyoruz. Yapmamız gerekeni buluyorum birden: Karşılıklı oturup konuşmamız gerekiyor, ben uyduracağım, o soracak, ben yanıtlayacağım, o birtakım adımlar atacak, adım adım bulacağız aradığımızı. Arkadaşımı çağırıyorum, çağırmak istiyorum daha doğrusu, ama adı usuma gelmiyor, birkaç ad söylüyorum, söylediğim anda biliyorum: Bulduğum her ad yanlış; kendimi kendimden koparıyorum sanki; ad doğru çıkıyor bu kez ağzımdan, ama işitemiyorum, doğru olduğunu bildiğim adı bilmeden, öğrenemeden kalıyorum. Ter içindeyim. Bildiğim bir ses, Eren'in sesi bu, kulağımın dibinde, düş mü gördün? diyor, gözlerimin önünde yapraklar; bir an içinde yaprakları gökyüzünden ayırt edebiliyorum, gözümü yumuyorum, bir çocuk gibi. Evet, adı artık biliyorum ama, ölmüş bir arkadaşımla, yolunu artık biliyor da olsam, hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceğim o işin acısı, gözkapaklarımın altım yakıyor. "Çok mu uyudum," diyorum, "Eren?"

"Yoo, bir şey söyleyecektin sanki, ses gelmeyince baktım, gözün kapalı düşünür gibiydin, bir tuhaf kıpırdadın, 'uyku, uygu' gibi bir şey dedin sonra, hafifçe. 'Düş mü gördün?' dedim o zaman."

Her şeyi unutmak istiyorum. "Ne diyorduk en son?"

Kalkıp denize bakıyorum. İncirin gölgesi bugün niye ölüm anlamı da taşıyor? Şimdiye dek hep dirimin, taşmanın, taşkınlığın, üremenin tortuları vardı bu gölgede.

"Ayna, aynada kendine bakma gibi bir şeyler söylüyordum..."

Eren aynada değil, söylenen sözde değil, bambaşka bir yerlerde olduğumun farkında. "Sonra konuşuruz," diyor.

Yıllar önce, herhangi bir Alamancılığım bildiğimizden değil de ona bir ad vermek için, Refik'le birlikte yakıştırdığımız 'Alamancı' adını hâlâ taşıttığım, artık orta yaşın eşiğine yaklaşan

adam, gülmeyen ama asık olmamayı da başaran yüzüyle kumsalda yürüyor. Adına tek dayanak olarak gördüğümüz, o zamanlar eşine pek rastlanmayan yelesi şimdi çok daha kısa ama modaya uymuş da denemez rahat rahat. İki yanında iki kız; değişmeyen görünüş. İster kumsalda yürüsün, ister asfaltta, attığı adımlarda bir tuhaflık var. Hem uzun bu adımlar, hem kesik kesik; ayağını yere bastıktan sonra bir an duraksarmış gibi. Yanındaki kızlarla şakalaşırken gülmek şöyle dursun, neredeyse gülümsemeden sevimli olmasını biliyor olsa gerek. Hep öyle gezer. Kahvede oturup birileriyle, sinirlenmeden, atıştığım görmüşümdür. Karaya çıkmış bir denizciydi belki de. Sefere daha seyrek çıkıyor, karada, belli, benimsediği bir işi olmamasının özgürlüğü içinde ufak ufak, değişik işlerle uğraşıyor, sık sık bir iki kızla gezdiği görülüyordu. Kızlar değişirdi ara ara, ama hesabım yapan çıksa bu kızların sayısı altıyı yediyi geçmezdi herhalde. Sonra eski valinin yaşlı, dul karısının evine girdi bir gün. Güz geldiğinde yaşlı hanım dağın çok arkasındaki kışlık konağına göç etti. O güne dek mırıltının üstüne çıkmayan dedikodu ortalığı gümbür gümbür sardı. Denizciyi gören olmamıştı. Yaşlı kadın, yanında nedimeleri, her sabah, her akşam kıyıda gezerken de, bahçesinde oturup denize bakarken de, toplanıp konağına dönerken de... Yaşlı kadın beş yıl art arda narlar olgunlaşmağa başlarken indi, yağmurlar başlamadan döndü. Daha ertesi yıl, öldüğü haberi ulaştı kıyıya. Ama eski denizciyi bir daha gören olmadı. İncirin altında, Alamancının uzaklaşmasına bakarken aşağıda, surun dibinde bıraktığı motosikletini işletmeğe başlayan küçük avcı, sırtına çaprazlama astığı çiftesinin namlusu üzerinden ardında oturan arkadaşına "hava basmaktan başka bir şey bilmez bu da," dedi, "bir şey yapacağı yok." Motosiklet kumsalı diş diş çizip karşı burnun ardında yitti. Kimdi hava basmakla yetinen?

Eren yüzükoyun yatıyor şimdi. Yana doğru bir adım; gene gölgedeyim. Yanına gidip çöküyorum. "Denize girelim mi?" diyor boğuk sesi.

**

Anılar, belli bir okuyuşun sağlayabileceği anlamları taşır ancak. Anahtarı yazılmadıkça birtakım benekler olarak kalan notalar gibi.

Motosikleti, sırtına çaprazlama astığı çiftesiyle küçük avcının karşıma ilk çıkışı, yıllar öncesinin o ipe sapa gelmez gününde olmuştu. O gün, aralarında hiçbir bağlantının kurulamayacağı görüntüler, olaylar biribirini kovaladı. Belleğimden çıkmayışı ondan olsa gerek.

Sabah, beş buçuğu ancak geçiyordu, Jean heyecandan boğulan sesiyle uyandırmıştı beni. Denizin üzerinde bir hortum hızla ilerliyor, karaya yaklaşıyordu. İkimiz için de yepyeni bir şeydi bu. Karada önce tozlar kalktı, çalılıklar yerlerinden söküldü sonra, kiremitler havaya savruldu, dallar kırılıp uçuştu. Ortalık bulandı, kararda. Yüz metre ötedeydi hortum; sonra saptı, tepeciğin ardına geçti, uzaklaştı. Öğleye doğru, uzakça bir yerden, bir buzağının hortumla havalanıp yere çakıldığı haberi gelecekti.

**

"Buralı olmak istemezdim; bu durumda kalmış olmak, canlarının çok sıkıyordur buralıların..."

Kumulların üzerinden inip çıkarak, neredeyse düşe kalka ilerliyoruz. "Eski şehrin kalıntıları altımızda duruyor. Böylesine büyük bir şehir, yıkılmadığına, yakılmadığına göre, can çekiştiğinin bile farkına varmadan, zenginliğinin, görkeminin söndüğünü, olsa olsa bir geçmiş zaman özlemi kılığında duyarak, yavaş yavaş ölmüştür..."

"Yaşlı insanların pek çoğu gibi..."

"Ne biliyorsun?" diyeceğim ama, haklı olduğunu *ben* biliyorum. "Öyle."

"Belki o zamanlar da dışarıdan gelenlerin sayısı, yırtıcılığı, yerlilerin sayısını, çalışma, kazanma gücünü çok aşmıştı, öncekileri bu gücü geniş ölçüde kamçılamış olsa bile... Dolayısıyla boğulduklarını anlayasıya kendilerinin de istediği bir şeyleri yaptıklarını sandılar.

"Belki 'gerçekleştirdiklerini sandılar' diyebiliriz de şuna. Sence, şimdikiler boğulduklarını farkettiklerinde..."

"Etmemişlerse daha..."

"...altın yumurtlayan tavuklarını ne yaparlar ki?"

"Kesip yemeği bile başaramayacaklardır, derim. Baksan a, çevrede her yer mahalle, site, köy olup üzerlerine yürüyor. Bu tavuk kocaman bir canavar olacak, kekerken kekerken bir gün onları da yutuverecek, eski şehirle, eski taşlarla, kalıntının kalıntısıyla birlikte. O kadar."

Bir kertenkele bir çalılıktan karşıdakine yıldıradı gitti. Bakıştık.

Deniz surlarının önündeki kumsal insan boyunda birtakım böceklerin salgını altında. Renkler, gövdeler kıpır kıpır, yanaşıyor, uzaklaşıyor, denize yürüyor, çıkıyor denizden. Buradan bakıldığında orada burada birtakım insanların ancak seçilebildiği yıllar ne kadar geride kalmış!... Sabahın bir er saatinde gelsek bir yılanın, bir kertenkelenin olsun izine rastlar mıyız kumda? "Eren,

yarın sabah erkenden gelelim mi? Belki bir iki yengeç görürüz... Deliklerini bulabiliriz en azından, ne dersin?"

"Sen de buranın geçmişinin özlemi içinde yaşıyor değil misin sanki?"

Usumdan her geçeni bir bilse... Gülebiliyorum gene de. "İncirin altı da dolu. Nereye gidelim?"

"Şu karınca yuvasının orta yerine," diyor Eren. "Herkesin içine. Bu gece de dünkü gibi dalgalı olursa, on buçuktan sonra geliriz buralara en iyisi..."

Deniz azıcık serin gibi bugün. Biraz yağlanıp oturuyoruz, kitaplarımızı açıyoruz.

**

Kumsala erkence inmiştik. Kumlar yaştı. Kimsecikler yoktu. Koca koca yengeç delikleri, karmakarışık kertenkele izleri vardı. Ardımızdan bir köpek inmişti kumsala, deliler gibi, uçsuz bucaksız uzamda koşuyor, kendini yere atıp yuvarlanıyor, yanımıza gelip oyun başlangıçlarına girişiyor, uzaklarda ufalasıya koşular koparıyor, dönüyordu. Epey oynaştık. Sonra bir gezmen indi kumsala; köpek gene uzaklara doğru koştu, bir daha görünmedi. Adam, mayosu ayağında, güneşin altına yattı, sonra mayosunu çıkarıp denize girdi. Kumsala dördüncü bir kişi inesiye bu işi iki kez daha yineledi. Öğleye doğru, koca kumsalda, hâlâ dokuz kişi vardık ancak.. Motosikletin ortalığı velveleye vermesi o sıraya rastlıyor. Çiftesi çaprazlama asılı küçük

avcı, binitini de kendini de surun incecik kalmış gölgesine çekti. Soyunmadı, çiftesini motosikletine yatırdı, arkasına bindirdiği arkadaşından başka kimseyle konuşmadı, kimsenin yüzüne bakmadı. Denize bile.

**

"Dinlenmek... olsa olsa, vaktimizi *başka* türlü kullanmak anlamına geliyor..."

Eren, düşünme dediğimiz işi kıvırıyor.

"Yaşlanan insanın, vaktini tek başına geçirmek istemeyişi, biriyle, birileriyle konuşmağı yeğlemesi gibi belki..." diyorum.

"O dediğine başka etmenler de karışır olsa gerek. Hem, ancak gözlemlemiş olabileceğim şeyleri karıştırma şimdi. Vaktini başka türlü kullanma özgürlüğü, ayrıca, fazla bir şeyler söylemek de olmuyor. Buraya gelen, gelebilen herkes, olanakları ne olursa olsun..."

Duruyor. "Vaktini, durmadan gezerek geçirebilenler de var. Onları düşünmüyorum. İster uzun ister kısa, sınırlı bir vaktini geçirmeğe gelenler, diyorum..."

Hızlanıyor. "Olanakları ne olursa olsun, düzenli yaşayışları ne olursa olsun, nerede yaşanıyor olursa olsun bu yaşamları, değişik bir yere, o olanakların ancak bir parçasını sağlayan bir yere gelmek için yola çıkıyorlar..."

"Çayın soğuyor."

"Bırak gırgırı. Canının niye sıkıldığını, beni niye düşündürdüğünü anlamağa çalışıyorum. Hızımı kesme. Yola çıkıyorlar ama bir ölçüde rahatlarını, paralarının karşılığını aramaktan, istemekten vazgeçmeyerek... Genç insan, kurduğu bir düzenden değil, başkalarının kurduğu bir düzenden çıkıp gelir çoğu zaman. Yaşadığı özgürlüğün tadı başka. Çektiği zahmeti de hoş bulur.

Artık genç olmayansa, kendi düzeninden, arayıp, yoklayıp, sınayıp kurduğu bir yaşamdan çıkar gelir... Dolayısıyla, aranan, bulunan, istenen de başka başka..."

"Sözünü kesmek için söylemiyorum. Dinliyorum; konuşacağız. Ama yoldan yana bak, ilgini çeker."

"Neye? Ne var?" diyerek vaktini harcamıyor. Büyükelçinin karısını, öğretim üyesini, kıyıda uzun uzun dolaşan yaşlı kadını hemen seçiyor. Bana bir göz atıyor. Ne olduğunu bilmediğimiz bir şey umar gibiyiz. Birkaç adım atıyorlar. Bir anda ne umduğumuzu da anlıyoruz, umudumuzun gerçekleştiğini de...

**

Suriçinin biribirinden en uzak üç noktasında üç adam seçtim, incirin altında ayakta dururken. Ne düşündükleri ya da tasarladıkları, bilebileceğim şey değil. Gördüğüm, büklümler çizerek de olsa, kumulların içinde yarı yarıya gömük duran geniş kemerli yapıya doğru gittikleri, oraya ulaşmak üzereyken de, patlayan balonlar gibi gözden yitiverdikleri... Yok oldular, bir daha da görünmediler, kumulların herhangi bir yerinde... Batıdan gelenini, bir ara, mayosunu çıkarıp denize girene benzettim ama, bilemem.

Güneş iyice alçaldığında denizden çıkıp kurulandım. Yaşlı Alman kadın kumsalın doğu ucundan bu yana geliyordu. O yana gittiğini görmemiştim. Küçük avcı motosikletine bindi, kumları savura sıçrata doğuya doğru uzaklaştı. Biz giyin-

miştik artık. Kumsalda tek kişi bile yoktu. Sabahki köpek olanca hızıyla koşarak yanımıza geldi. Bir süre oynadık onunla, yıldırayıp kaçışlarına, dönüşlerine uyduk. Sonra ağzında bir mısır koçanı, çılgın koşusunu sürdürdü batıya doğru, gözden yitti. Biraz sonra da, kopardığı ipini sürükleyen bir inek, duvarın üstünden kumsala atladı, kumları koklaya koklaya bize arkadaşlık etti. Biz yola çıktık. İnek kumsalı kesen kayalığın oraya doğru yürüdü; sık sık döndüm baktım arkama uzaklaşırken; gördüğüm kadarıyla kumsala dönmedi.

**

Denize on metre yukarıdan bakan bu kahvede, bu saatte, bizden başkası yoktu. Hanımlar gelip hemen arkamdaki masaya oturuyorlar. Eren fısıldıyor: "Gölgeliğin iyisi doldu. Başkası gelirse açıkta kalır." Duraksıyor. "Tuhaf. İlk kez görüyoruz onları bir arada; gölgelikte; otururken... Üçü de neredeyse aynı yaşta görünüyor şimdi."

Eğiliyorum: "İkisi, artık genç olmayanlardan; ama üçüncüsü, üçüncü kesimde, yaşlılar kesiminde."

"Yaşlılar, gençlere biraz daha yakındır belki, yanılıyor muyum?"

"Haklısın sanırım. Başkasının bize kurduğu düzeni bir vakitler ne kadar yadırgadıysak, bir yaştan sonra, kendimize kurmuş olduğumuz düzeni de bir o kadar aykırı bulmağa başlarız galiba. İşin tuhafı, o düzenin rahatlığıdır bizi tedirgin eden..."

"Yaşamağa başladın mı bunu?"

"Sen varken biraz güç ya; kıyısından kıyısından... Galiba..."

Eren en delici, en dost bakışıyla bakıyor gözümün içine.

"Senden dinlediklerimi vakti gelince mi anımsarım, vakti gelip geçtikten hemen sonra mı? Merak ediyorum. 'Unutmamağa çalışacağım' diyebilmek isterdim, ama..."

"Deme. Her şey, sırası gelince olur... Daha önce de söyledim sana. Senin yaşındayken bana böyle şeyler söyleyen bir dostum olmadı. Sen, hiç değilse, bunları daha önce işitmiş olacaksın."

Fısıl fısıl konuşuyoruz. Hanımlar seslerini yükseltebilsin diye bir tuzak kuruyoruz belki de.

Yaşlı kadın, bir Alman'ın çok düzgün fransızcasıyla, "Türkler çok güzel çay yapıyor," diyor; "çok içmemem gerek, gene de günde altı yedi bardak içiyorum."

Eren kaşlarını kaldırıyor. "Dinlemek benim de hakkım!" diye haykırdı haykıracak. "Sonra anlatırım," diyorum; "İngilizce konuşun mu diyelim şimdi?"

Öğretim üyesi, "Ben size hayranım," diyor. "Kaç yıldır görüyorum sizi. Selâm vermek, konuşmak istedim. Çekindim. Yalnızlığınızdan öyle memnun bir haliniz var ki!"

Büyükelçinin karısı hem kalın hem tiz bir ses ucubesiyle lâfa karışıyor: "Türkler yabancılarla konuşmağa bayılıyorlar. Ama burada bile çekingen davrananlar olabilirmiş... Ben Nevres hanımla Ankara'dan tanışıyor olmasaydım, şimdi konuşuyor olur muyduk?" Nevres hanıma bakıyor, gözlerinde sorusunun yanıtını arıyor.

Yaşlı kadın, dingin sesiyle, "Kimi konuşur, kimi —belki çok azdır öyleleri— yalnız gözlerini gülümsetmekle yetinir," diyor. "Konuşanlarla konuşurum; konuşmayanları çok iyi anlarım, ben de onlardanımdır çünkü."

"Eren ben bunlara kulak misafiri olacağım. Çok şeyi atlayarak özetleyeceğim, besbelli. Bir başımıza kalınca... Kitaplarımızı okur gibi yapacağız şimdi, çare yok."

Yoldan Alamancı geliyor. Kadınları görüyor, duraksıyor, gelip esenliyor yaşlı hanımı; almancası gürül gürül, güzel; belli ki

biraz ahbaplıkları da var; ardından Büyükelçinin karısına ingilizce bir iki nezaket sözü ediyor. Nevres hanımla tanışmıyorlar, belli; başını eğmekle yetiniyor, yoluna gidiyor.

"Sevimli delikanlı," diyor yaşlı kadın; "ne zaman görse, gelir hatır sorar, 'sizin için yapabileceğim bir şey var mı?' der. İlk geldiğimde beni biraz gezdirmişti. Kendisine ancak çay ısmarlamama izin verdi. Ertesi yıl yanımda getirdiğim kitapları bıraktım ona. Almanya'da büyümüş, okumuş. Şimdi yıllardır burada pansiyon işletir ama pansiyonunda değil, sokakta görürsünüz onu daha çok. İşleri karısıyla küçük kardeşi çeviriyormuş. Onlar da uzun süre Almanya'da kalmış. Şimdi bir lokantası da var, geceden geceye oraya uğrarım diye anlattı geçen gün. Hem işini yürütüyor, hem sıkılıyor. Geziyor tabiî... Kitapları da kışın okuyormuş, buralar tenhalaşınca... Bir şey hâlâ çok üzüyormuş onu, geçen gün söyledi. Almancayı hep bizler gibi, yani Hamburglular gibi konuşuyor; ama türkçesi hâlâ yadırganıyormuş..."

Az konuşan, yalnızlığı asıl durumu bellemiş insanların çok konuştuklarını farkettiklerinde birden utanıp susmalarına benzettim susuşunu. Okumamış olduğum sayfayı çevirirken "on dakikadan önce konuşmağa yanaşmazsa, doğru düşünmüş olacağım," diye bahse giriyorum içimden.

Nedir kafamda dolanan? Her gün gördüğümüz, ara ara davranışlarını izlediğimiz bu kadınların konuşmalarına kulak vermeği önemli saymanın nedeni ne olabilir?

Görüyor izliyorsak, bu avuç içi yerde görmemek izlememek olanaksız da ondan. Yaşamdan söz ederken kullanabileceğimiz eğretilemelerin, "yörüngelerin kesişmesi" türünden değişmecelerin yeri yok burada. Günde üç beş kez çarpışıyoruz. Neredeyse. İstesek de istemesek de.

Ankara'dan gelirken, gecenin bir yerinde, Eren'e anlatmağa çalıştığım şey... Her yaz, dünyanın başka başka yerlerinden kopup, bir şeyleri koparark, koparmaktan sevinç duyarak gelip, burada buluşan bunca insan... Ev sahipliği edecek olanlara hem

şirin görünmek, hem saygı duymamak gibi bir tuhaflığı başarı ile yürüten, görmek istediği kadar —belki ondan da çok— kullanmak, tüketmek, atıp unutmak isteyen bunca insan...

Denize, anasına döner gibi döner gelirken, bildiği bir kucağın sevecenliğini bir daha bulmağa hazırlanırken, öteden beri tanıdığı bir bağışlayıcılığa, arındırıcılığa doğru yola çıkarken, insan, yanına bir şey daha alıyor: Bilmediği ama hep aradığı, aramış durmuş olduğu bir şeyi (bir şeyleri) bulmanın umudunu... Anlamsız kılınacak, kılınmağa hazır bir mutluluğu belki... Hak etmek için kimsenin pek bir şey yapmayacağı, yapmamış olacağı, piyangodan çıkar gibi gelip onu (başkasını değil, onu) bulacak bir mutluluğu... Yarabbim, bu kadar mı yalnızız, bu kadar mı düşüyoruz?

Herkes herkese yabancı. Ya da, hemen hemen öyle. Başka yerlerden tanışanlar da biribirini burada bambaşka bir kılıkta görebiliyor. Görmek istiyor, görmeğe çalışıyor; böyle de denebilir belki... Yabancılık katlanıp duruyor bakışlarda. Gelenler buralılara, buralılar gelenlere, gelenler gelenlere, durmadan, tartarak bakıyor. Kimi kimini buluyor. Arada bir. Ötekiler ise... Değişik bir yaşama biçimi yarattık elbirliğiyle. Ama düşlediğimiz bir yaşama biçimini gerçekleştirdiğimiz de söylenebilir, bu durumda. Söylenebileceğine göre de...

"Nerelerdesin?" diyor Eren, gözlerimin içine dikerek gözünü. Iraklardan dönüyorum. "Yaşama felsefelerindeydim galiba."

"Bunun yaşama anlayışıyla herhangi bir ilişkisi yok," diyor arkamda o hem tiz hem kalın ses. İrkiliyorum. Büyükelçinin karısı kesinlemelere bayılıyor besbelli.

Yazı yazarken, her tümceyi, tümce parçasını, sırasında her sözcüğü, arkasından gelecek olan tümceden, parçadan, sözcükten ayıran, uzun ya da kısa, bir süre vardır; ikircikle, olasılıkların, olanakların gözden geçirilmesi, tartılması, seçilmesiyle, verilen kararın bir daha, bir daha düşünülmesiyle doldurduğum bir süre... Okur, bu süreyi bilmez, yaşamaz.

"Sen bu sorunun yanıtını bilirsin," diyor Eren; parmağı önündeki kitabı gösterir gibi. "İnsan, senin yaşındayken, sevişmelerinden birini seçebilir, 'yaşamımın en güzel, en çok haz duyduğum sevişmesiydi' diyebilir mi? Der mi?"

"Bu da nereden çıktı?" diyorum. Duraksıyorum. " 'Duyduğum' mu demeli, 'duyduğumuz' mu?... 'Duyduğumuz' demek olanaksız gibi... Ama kendi hesabıma... Evet," diyebiliyorum, tutuk tutuk, "diyebilir. Unutmadığı, hazdan yana, doluluktan yana aşmadığı, aşılmamış bir sevişmeyi, seçebilir."

"Sevişilen kişinin özelliği mi?"

"Hayır. Ama biribirini çok iyi tanımış olmak —sevişmede tanımış olmak, demek istiyorum—, biribirini çok sevmiş olmak da gerekir. Sanıyorum, diyeyim." Sormuyorum ama sorar gibi bakıyorum. Gülüyor. "Ne geldi aklıma, biliyor musun? Bir altıntop olsa da şimdi, soysak, kabuğunu kestiğimiz anda koklasak... Kışın ortasındaki gibi... İncecikten terlemiş, sevdiğin bir koltukaltı gibi... O kokuyu aradım şimdi."

"İşimize bakalım Eren. Her şeyin sırası var. Bunu sana ben mi söyleyecektim?"

"Sıra-mevsim bilmeyenlerden bir şeyler öğrenmeyelim mi arada bir? Peki, peki, tamam, kitabıma dalıyorum. Balıklama. Sen, okur gibi görünmekten de vazgeçmiş gibiydin; ondan ötürü. Sahi, nerelerdesin?"

Defterin içinden bir kâğıt parçacığı çekiyorum, kalem elimde. Eren kitapta. Kadınların sesi çok uzakta sanki.

Yazar için metin, sonu gelmez bir adımlamalar ile molalar dizisi... Birden, çocukluğumdaki Aile Bilgisi ödevi —bütün aileyi "erkek çocuğunu bununla uğraştırmak ne çılgınlık!" diye homurdatan, annemin "şimdi çocuğu mu ağlatayım? Bak, üçünü ben yaparım, beşini de sen, olur mu?" diyerek yardım ettiği, öğrettiği— sıçandişi geliyor usuma.

İplik aralarda gizleniyor, ancak bir parçacığı görünüyor, iğne kumaşa gitgide yaklaşıyordu; buna karşılık dişlerin sayısı pek

yavaş artıyordu. Yazıda iplik gibi sürekli bir öğe yok ama her sözcüğün, her sözün arası —ister uzun ister kısa— görünmeyen yazılmamışla dolu; bu kuramsal sürekliliğin bedeli de ağır: En ustamız bile —öyle bir şey düşünülebilirse— her an, yazmadığı, anıştırmadığı, çağrıştırmadığı şeyleri metne sokmuş olduğu yanılgısına düşmek tehlikesiyle karşı karşıya değil mi? Okurdan öncesi (varsın istediği kadar varsayımsal bir durum olsun) bir an için vardır: Yazının sürüp gittiği an... En usta, en iyi niyetli, en çalışkan okurun bile önünde, yazılması durmuş, kıpırtısız metin vardır. Yaşamak ile, yaşanmışı okumak gibi bir şey. Mi?

Kadınların mırıltısı denize akıyor; deniz sessiz; bir ağustosböceği cırlıyor. Bu üç kadını, bir yazının kişileri olarak düşünseydim...

Hamburglu yaşlı kadın, konuşmasının orta yerinde sesini yükseltip yazdırmağa başlıyor kendini: "Emekliliğinin bir yıl öncesinden başlayarak ölümüne dek, yani altı yıla yakın bir süre, yaşamımızın belki en rahat, en zevkli dönemini yaşadık. Sürdürülmesi gereken ilişkilerimiz vardı insanlarla, bunları en azına indirmeği başardık; görüşmek istediklerimizle bol bol görüştük, gönlümüzün istediğini yapmağa baktık. Bir gece biraz rahatsızlandı, kaygılandım. Yatmak istedi. Sabahı, uykusundan uyanmadı. Kendi ölümümün de böyle olmasını dilerim. Kim bilir?..." Gırtlağında bir buğu. "Kusuruma bakmayın..."

Nevres hanımın, bu beklenmedik sapmanın havasını dağıtmak için söze atılması gerekecek: Usuna ilk geleni söyleyerek... "Süheylâ hanımla da orada mı tanışmıştınız?"

Yavaş yavaş, çekine çekine, üç kadına doğru dönüp bakıyorum. Onları orada artık bulamayacakmışım gibi. Hemen arkamdaki masadalar. Yaşlı kadın, Büyükelçinin karısının dudaklarını büze büze söylediklerini dinliyor. Frau von Schimmhoff adının kendisine yakışıp yakışmayacağını düşünüyorum bir an, önüme dönüyorum. Küçücük, çekingen, üzünç dolu bir gülümsemeyle Nevres hanıma bakıyor. "Hayır, burada, buradaki evinde tanıştık.

Orada oğluyla gelinini tanımıştım. Çok sevimli insanlardı. Resmî ilişkilerden öteye pek geçememiştik ama aynı sırada burada bulunacağımızı öğrenince... Pansiyonda kalmama elbet akıl erdiremediler. Bir gün evlerine çaya gittim. Süheylâ hanım, nasıl söylesem... Sevimli değil ama, eşine az rastlanır bir kişiliği var. O ev... O eve de ben akıl erdiremedim... Dört yıldır ona çaya giderim; geldikten üç dört gün sonra, bir de, dönmeden önce... Süheylâ hanımla konuşmalarımız bana çok şey öğretti, çok şey düşündürdü."

İçinde kimse oturmuyormuş gibi görünen o evin kapısını zorluyorum besbelli.

"Kadınları dinlemekten vazgeçtin galiba," diyor Eren, önümdeki satırlarda bir şeyler seçmeğe çalıştığını gizlemeksizin.

"Önüne bak şimdi. Akşam okursun," diyorum. İnanmayan gözleri, aralanan ağzı güldürüyor beni. "Arada bir olur işte böyle şeyler. Ne düşüneceğini öğrenmek isterim."

"Söz mü?"

"Hıı..."

Arkadan gelen sesleri yeniden işitir oluyorum.

"Diplomatlar dünyasında görevli olan, genellikle, bir kişidir ama, inanın bana, o kişinin eşi de işin yarı yükünü taşımak zorundadır." Ses büsbütün tiz şimdi. "Gerçekte ikimiz birden çalışıyoruz. Oysa bana imrenen o kadar arkadaşım var ki..." Dinleyicilerinin onu gerçekten dinlemesi, yani susup beklemesi, besbelli, hiç alışmadığı bir şey; kadın tedirgin olmuş gibi. Ses pes şimdi, kalınlığı ikircikli: "Geziyoruz, doğru. Bir noktadan sonra da..." Nasıl söyleyeceğini düşünüyor. "...güçlükler biraz azalıyor... Ama gezmek, birkaç yılda bir her şeye yeniden, baştan başlamak, her zaman hoş olmuyor."

Nazar değer diye korktuğundan, işleri iyi gitse bile "eh, idare ediyoruz, Allah'a şükür" diyen esnafın ağzı sanki...

Önümdeki Büyükelçi karısının sesi ise, kalınca, tok. Peru' nun Türkiye'deki Büyükelçisinin, ya da Türkiye'nin Peru'daki Büyükelçisinin Belçika doğumlu karısı değil de, belki, Türkiye'

deki Kanada Büyükelçisinin İsveçli karısı.

"Süheylâ hanımın evi beni de düşündürdü doğrusu. Gittiğimiz her ülkede, başka bir ülkenin mimarlık anlayışını yansıtan, pek uzak yerlerin evlerini andıran yapılar görmüşüzdür. Özentidir, akla ilk gelen. Ama dikkat ettiğinizde, bunun, kimi zaman özenti değil, başka bir şey olduğunu, dile getiremeyeceğim başka bir şeyi imlediğini sezersiniz. Pek arada bir olur bu, ama, olur. Süheylâ hanımın evi de böyle. Bu küçük köyde, kentin eski haline özenilirdi pekâlâ, birçok başka şeye özenilirdi, güzel olurdu ya da olmazdı; ama bir Çin konağını andıran, düşündüren, gene de Çin mimarlığının belirgin bir tek özelliğini olsun taşımayan bir ev yaptırmak..."

"Haklısınız," diyor Bayan von Schimmhoff, "Önce 'ne özenti!' dedimdi içimden; ilk gördüğümde. Sonra... Haklısınız. İnsan, özenti diye düşünmekten çabuk vazgeçiyor. Evet, başka bir şey var, bir başkalık... Ben Çin mimarlığını bilmediğim için söyleyemem ama... O eve girmek isteyen, zaten, üç yanını dolanmak zorunda; yaklaşırken, Doğuda gördüğünüz çeşitli yapılardan bir şeyler alınmış gibi geliyor size. Sonra sonra vazgeçiyorsunuz. Dürtücü, tedirgin edici bir başkalık var demekle yetinmek zorunda kalıyorsunuz. Evet; o ev buradaki her şeye yabancı..."

"Uzakdoğu mimarlığı uzmanıyım ben. Deminki kesinlemem, ondan ötürü. Ama siz de haklısınız. En doğru şeyi siz söylediniz sanıyorum. O ev, her şeye yabancı olsun diye yapılmış sanki..."

Ulla McLeod, Nevres hanıma dönüyor. "Siz gitmediniz galiba o eve..."

"Hayır," diyor Nevres hanım. "Ama kaç yıldır değişik noktalardan görürüm. Tuhaflığına alışamadım galiba. Tuhaflığı da, şimdi, sizin söylediklerinizden sonra farkına varıyorum, gerçekten de, burayla, bu köyle ilişkili; bu köyde tuhaf duruyor o ev... Hep yadırgadım. Hem içinde oturan da yok sanki. Yalnız yola, yolun ardındaki ağaçlığa bakan pencerelerin pancurları açık durur."

"Oysa, anladığım kadarıyla Süheylâ hanım yılın yedi sekiz ayını burada geçiriyor," diyor Bayan von Schimmhoff. "Evini seviyor, sokağa pek az çıkıyor. Çiçekleriyle uğraşıyor, yemek pişiriyor, konuklarını ağırlıyor, kitap okuyor. Doğuya bakan pancurlar sabahları açıktır, erken saatlerde. Penceremden görürüm. Dışarıdan bakınca anlaşılmaz ama, evin içi çok aydınlık; hem ne kadar serin, bir bilseniz..."

Geviş getirdiğimin, kaymakta olduğumun farkındayım. Eren gözlerimin içine bakarak "Sonra?" diyor.

"Biraz geriden almak gerekecek... Denize girelim mi?"

"Sırası değil. Hanımlar üçüncü çaylarım istediler; yazı yazman dikkatlerini çekti, fısıldaştılar. Yazdığına karışmam ama söylenenleri kaçırıyorsun, o kesin. Yaşlı kadın, biliyoruz, biraz sonra denize gider. Ötekileri bilemem. Biz de o zaman yüzmeğe gideriz. Nasıl?"

Boynum kıldan ince. Ossaat Nevres hanımın sesi uyanıyor arkamda. (Sahi biz kaçıncı çaydaydık? "Eren, çay..." "Geliyor.") "Buranın sessizliğini severdik. Sessizlik artık anı oldu. Gene de bu kahve, bu saatlerde köyün belki en sessiz yeri. Kasetler art arda çalınıyor ama sesi kısıyorlar, ağustosböceği, kuşlar, işitilebiliyor. En önemlisi, biz sesimizi zorlamadan konuşabiliyor, boynumuzu çarpıtmadan biribirimizi dinleyebiliyoruz."

"Biz her mevsimde geliriz buraya," diyor Büyükelçinin karısı, "artık ölü mevsim yok. İki yıl sonra biz burada olmayacağız ama sanırım siz de kendinize başka bir yer aramak zorunda kalacaksınız. Uzunca dinlenceler dileyenlerin durumu çok güçleşti bu köyde."

"Yazık," diyor bir ağızdan yaşlı hanımla Nevres hanım.

Bir an susuyorlar. Yaşlı hanım denize gitmek üzere izin istiyor. Üçü birden kalkıp uzaklaşıyor.

Eren'le bakışıyoruz.

*

"Burada günler sayılı," diyor Eren. "Sen bunu anlatmak istiyorsun. Özgürlük, özgür değil, sınırlı. Bu 'yaşam içinde yaşam' izninin ne gün biteceği belli. Bir bakıma ölümün, kopmanın provasını yapıyoruz. Doğru anlamış mıyım?"

"Senden de hiçbir şey gizlenmiyor! Senin gibi akl-ı evvel okurlarım, dilerim, az olur."

Gırtlağından yumuşak G'yi andıran bir ses geliyor. Parmağı bileğimde geziniyor. Konuşma saptırılmayacak.

"Umduğumuz, düşlediğimiz hazları, güzellikleri, hattâ, kuru kuru dinlenmeyi bulamasak, gerçekleştiremesek bile, bunları bir yıl erteleyerek, yani umudumuzu gene de yitirmeyerek kalkar gideriz buralardan. Elbette, bir yıl sonrayı şu an gibi düşünerek... Sokağa çıktığımızda düşüp ölebileceğimizi, ölüp düşebileceğimizi usumuza hiç getirmediğimiz gibi."

"Saat 0.05; hayır, 0.06 oldu. Bir günü daha attık öte yana. Gidişimize üç değil, iki gün kaldı artık. Hem niye bana da bulaştırdın bu havayı? İki günümüz daha var, ne güzel! Yaşasın! Dünyanın altını üstüne getirmeğe yeter!"

Uzanıp alnından, ensesinden öpüyorum. Cıgara yakıyor. "Sonra ne olacak? diye sormayacağım elbet. Ama ev konusunu bu kadar önemli saymanın ardında ne var? Süheylâ hanımı anlat biraz. Bir de, Büyükelçinin karısı farfara bir şeye benzemiyor, onu da merak ettim. Hoş, ötekini de... Yazık, bu fırsatı yarın bir daha bulur muyuz? Harcadın buradaki hatunların konuşmasını."

"Dinlediğim kadarını ilettim. Kurduğumu da okudun. Yarın gidip kahvede oturacağız, bekleyeceğiz onları. Gelirlerse ne âlâ. İlginç şeyler konuşulursa belki başka şeyler düşünürüz. Kâğıttakileri ilginç bulduğuna göre onları sürdürmek daha iyi olmaz mı?"

"Yazar pintiliğin tutmayıversin işte! Ben hepsini birden istiyorum. Nasıl olsa senin yazdığını okuyacağım sonunda. Ama yazıdakilerle dışarıdakileri bir arada yaşamak... Esirgeme bunu benden / benim pinti sevgilim!"

Yatağın üstünde ayakta; eski oyuncuları hasetten morartabilirmiş. "Büzül şöyle, anlatayım." Koltukaltımla kalçam arasında küçücük şimdi, gözü gözümde. "Bak, Süheylâ hanım, Bayan von Schimmhoff'a, onu ağırladığı günlerden birinde, zenginlikten söz açacak. Hamburglu kadını kendi dengi görüyor; oğlundan öğrenmiş: Kadının da, kocasının da aileleri zengin, köklü; iki oğulları otuz yıl kadar önce bir araba kazasında ölmüş. Süheylâ hanımın hayran olduğu şey, çocuklarının ölümünden sonra varlıklarını nasıl bağışlamış, dağıtmış oldukları. Ölüm, ölümcül hastalıklar, pek çok insanın gözünde kişiyi ossaat haklı, her şeye karşı, her şeye karşın, haklı kılan şeylerdir. Süheylâ hanım, başkasında alıklık diye göreceği şeyi haklı görmekle kalmamış, kendi durumunu da gözden geçirmiştir. Kendi için benimsenecek en iyi tutumun, yabancılık olacağına inancı pekişmiştir. Bu yabancılığı burada bütün saltıklığıyla kurmuştur da... Yere yabancı kalarak; insanlara yabancı kalarak..."

"Aldın gidiyorsun... Eeeee..."

"Üç beş günlüğüne, iki üç haftalığına gelenler gibi (burada evi, bahçesi, yardımcısı, komşusu olduğu halde) yabancı olmak, yabancı kalmak... Bayağı beceri gerektiren bir tutum..."

"O evde, gerçekten bir Süheylâ hanım olup olmadığını merak etmeğe başlıyorum."

"İyi... Buna karşılık, Istanbul'da geçirdiği dört beş ay, yerindedir, hısım akraba, eş dost arasındadır, birçok yere çağrılır, birkaçına gider. Ama o ölçüde de kopmuştur uzun yokluğundan ötürü; oranın insanı olduğu ölçüde... Sonuç, yabancılığını bir başka türlü sürdürmesi oluyor. Sürekli bir yazlıkçı... Yaşam içindeki insanı sıkıştıracak çok önemli aksaklıklar çıkmadıkça, dertlerin kendisine bulaşmasını önleyebilecek durumda bir 'seferî'..."

"Yazacak mısın bunları?"

"*Bunlar* yazılmaz. Yazıya yarar. Sen anlat dedin de..."

"Zenginlikten söz açacak, dedin, bekliyorum. Yabancılığından, uzatmalı yaşam tatilciliğinden açtın; zenginlik ne oldu?"

"Ne oldu, evet... Kaydı biraz. Kaydı. Çünkü şimdi Nevres hanımın da, Bayan von Schimmhoff'la birlikte oraya gitmesi gerektiğini düşünüyorum. Şu yıllık 'veda' çayına örneğin... Yani biz gittikten birkaç gün, belki bir hafta sonra... O zaman söz açacak zenginlikten. Nevres hanım o sözleri işitince bir şey söylemeyecek elbet. Yalnız, çok, ama çok şaşıracak Süheylâ hanımın o söyledikleri karşısında... O anda yüzünü görmek isterim. Tiyatroda olsak, perde kapanacak o an; Süheylâ hanımın sözleri havada henüz titreşirken, ışık Nevres hanımın anlatılmaz bir şaşkınlık içindeki yüzünü aydınlatacak yalnız..."

"Uykun geliyor besbelli. Sen böyle şeyler söylemezsin pek. Hadi uyuyalım. Bir soru daha: Süheylâ hanımın kedisi var mı?"

"Kedisi var. Ama daha önemlisi, kalbi var; yani kalp hastası..."

"Arkası yarın. İyi geceler."

Kalkıp ışığı söndürüyor. Yatağına değil, yanıma yatıyor tabiî. En kısık sesiyle, sözüm ona kendi kendine, maddeler diziyor sabah kahvaltısına: "Kedi, hastalık, yabancılık, ölüm, yaşlılık, Büyükelçinin karısı, Nevres hanım... Bu kadın ağzını bile açmadı daha. Bu kitap bitmez güzelim. Daha başlamadı ki..."

Ses etmiyorum. Sokuluyor. Az sonra onun soluğu uykuya varıyor. Bir iki ses daha ulaşıyor bana sokaktan.

*

Bereket, ikimiz de, sabahları şakıyanlardan değiliz. Asık yüzlerimizden alınmıyoruz, biribirimize bakar, konuşmakta pinti davranırken. Kavundan sonra cıgara yakıyor. İncirin altına doğru yola çıkıyoruz. Ben iki saat daha beklerim ilk cıgarayı içmeden. Erken varıp kumsalı boş bulalım dedik ama umut, yok denecek denli az. "Kedi?" diyor. "Zenginlik," diyorum. "Bir ara ev sahibi, sonradan görmelere, parasını salt gösteriş yapmak için olur olmaz biçimde olur olmaz yerlere harcayanlara, dünya bilmez zenginle-

re atıp tutacak, Hamburglu konuğundan bu sözlere gelen tek tepkinin anlamı belirsiz bir gülümsemeden öteye geçmediğini görecek. Ev sahibinin sözlerine katılan, acı acı gülümseyen insan da, ev sahibinin bu sözlerine acı acı gülümseyerek hiç de öyle düşünmediğini belli eden insan da öyle gülümseyebilir. Ev sahibi bir an duraksayacak, sonra şöyle söyleyecek: 'Yaşlanan, ölüme özellikle yaklaşmış insan, düşündüklerini kendiyle birlikte mezarına taşıtmak sevdasındaysa, ömrünün son, üstelik, en büyük hatasını işler. Elbette, aklından geçen her herzeyi demiyorum, ama düşündükleri, varsa, kurtlara, solucanlara değil, insanlara yaralı olacaktır!' Bu noktada Hamburglu hatunun gözlerinde gördüğü ilgi pırıltısı Süheylâ hanımın gönlünü bolartır. Nevres hanımın gözleri yavaş yavaş irileşmektedir. Süheylâ hanımın fransızcası yabana atılacak gibi değildir, ha! Sözcük seçimi, okumalarını sürdürmüş olduğunu ayan beyan etmektedir. Nevres hanım, çocukluğunda işittiği bir sesi anımsıyor şimdi; yüzünü bir türlü gözünün önüne getiremediği bir ses; ama o sesi, şu anda karşısında konuşan bir kişinin sesi gibi işitiyor sanki; teyzesinin evinde yaz aylarının çarşamba günleri bir araya gelen sekiz-on kadından birinin sesi bu, kesinlikle; 'Çok güzel fransızcası var efendim, pek doğru konuşuyor, telaffuzu hatasız, ama nasıl söylesem, biraz... biraz da değil, bir hayli kitabî...' Nedense, Süheylâ hanımın fransızcası o sesin bütün yargılayıcılığıyla ortaya attığı o 'kitabî' suçlamasını, yılların yükü altında yattığı çukurdan çekip çıkarıveriyor; Nevres hanım ninesinin sandığını karıştıran bir kız çocuğu heyecanı içinde, geçmişinde kalmış bir hotozu başına oturtup aynaya bakar gibidir. Yeniden. Kırk yıl sonra. Kalamış'taki evin ince ince lodos kokan bahçesinde büyük bir masanın çevresinde oturuyor hanımlar. Nevres hanım silkinecek, Süheylâ hanımın yanına dönmek için kendini zorlayacak biraz.

'Para, ancak ikinci kuşakta pişirmeğe başlar adamı. Parayı nasıl, nerede kullanacağım öğrenmek, kullanmanın gösteriş, kurum olmayacağını öğrenmek, zengin olmak ne demektir, öğren-

mek, çok uzun vakitler geçmesini gerektirir,' demektedir Süheylâ hanım.

Kalamış'taki bahçede 'kitabî fransızca' diye kesip atan buyurucu ses de zengin olmağı öğrenmiş bir ailenin kızıydı tabiî. İkinci değil, dördüncü kuşak üstelik... Nevres hanım şimdi sesi yeniden yaşamakla kalmıyor, yüz, davranış, soy sop, meslek üzerine yapılan yorumlarla dedikodular... her şeyi, her şeyi anımsamağa başlıyor.

'Vakit geçtikçe de, zenginleşmek için çevrilmiş dolaplar, düzenler, gerilerde kalıyor, kaba yırtıcılıklar gerçekten unutuluyor, paranın yüzü ağarıyor. Zenginliğin, görmemişlikten ötürü, görgüyü iletememekten ötürü savrulup dağılmasını önlemek, onu, ne pahasına olursa olsun sürdürmek için gereken acımasızlık ise — bunu başarabilenler çok değildir, unutmayalım; dolayısıyla azlığın, becerikliliğin parıltısı da gelip ekleniyor— görülmez oluyor sonraları. Sonradan görmeliğin kabalığıdır, bize de, başkalarına da batan... Yoksa eski zenginliğin içinde, çektirilmiş acılar daha az değildir. Acının makbul olanı vardır belki, ama acıyı çekenler için değil.'

Perde. Ne diyorsun?"

"Yazdığın zaman söylerim diyeceğimi. Nevres hanımı, şaşkınlığından sonraki haliyle anlat şimdi. Hem o şaşkınlık, her şeyi durduran, donduran şaşkınlık, niye ki? Kediyi de isterim. Ama önce yüzelim. Ne dersin?"

*

Yengeç delikleri kapanmıştı bile. İncirin altı boştu. Bir iki kertenkele izi seçilebiliyordu. Havanın tatsızca olmasının yararları az değil. Burada bulunuşumuz, her şeyden önce, yüzmek için. Esintili, denizi kabartan, kumları savuran bir havayı artık sevinçle karşılıyoruz. İlkel tepiler göstermemize şaşmamalı. İnsanlar da, kendilerine birtakım alanlar ayırıyorlar; sınırların çiğnen-

mesi, dar yere sıkıştırılmak, dirimsel bir baskı. Saldırganca, hince savunuyoruz sınır-içi alanlarımızı.

Sahi, Nevres hanımın şaşkınlığa düşmesini, böylesi bir şaşkınlığa düşmesini niye istedim bu kadar? Bu kadar şaşırması, babasının sesinin bir yerlerden çıkıp gelmesinden ötürü... Süheylâ hanımın sözleri, hemen hemen noktası noktasına, ama çok daha yumuşak, öfkesiz, öğretici bir sesle, babasının, çalışma masasının başında, yalnız önündeki kitabı, kâğıtları aydınlatan lâmbanın arkasındaki karanlıkta söylediği sözlerdi. Nevres hanım bu sözleri, —şimdi o da geliyor karanlıkların içinden, o ad da geliyor— bu sözleri, babasının, "kitabî" yargısını orta yere taş gibi atan Hande hanımı anlatırken, onunla ilişkili olarak söylediğini anımsıyor. "Ama bu, çok sonraları," diyor içinden. "Sonraları"nın ne anlama gelebileceğini de şu anda kestiremediğinin farkına vararak... Sonra, ilk şaşkınlığı geçince, artık hem Süheylâ hanımın hem babasının sözleri, bir kadının ya da bir erkeğin sesinden arınıyor, garip yollardan süzüle süzüle, kocaman, kapkara bir köpeği kıpratıyor Nevres hanımın bir ömrün imgelerini biriktirdiği, kapağı çok çok ağır ceviz sandıkta; sesiyok sözlerdir bunlar şimdi, belki okunmuş, belki düşlenmiş sözler... Öldürülmesi doğal —öldürülmeği hak etmek için elinden geleni yapmış— bir eski zaman kıyıcısının yanından ayrılmayan, ona gönlünün bütün gücüyle bağlı, insanların yargılarından habersiz bir canavardır bu kara köpek, çakmak çakmak gözleri, apak dişleri, kocaman diliyle; günün birinde efendisini öldürmeğe gelenler önce onu delik deşik etmek zorunda kalacaklardır. Savunucusu değil, dostu —tek dostu— öldürüldüğü için, canını almak isteyenlere karşı koymayacaktır artık o kıyıcı... Nevres hanımın, filimlerden, kitaplardan, bir çocuk dergisinden, belki kendisine anlatılmış bir masaldan, belki de bunların hepsinin karışımından —yoksa, daha başka bir yerden mi?— çekip çıkardığı bir kocaman, kara köpek imgesi bu. Nevres hanım midesine bir yumruk yemiş gibi iki büklüm olacaktır bu noktada. Ağzına zehir gibi bir su çıkacak, kendini tutmak, ba-

ğırmamak, kusmamak, çıldırmamak için kasılıp kalacak, tırnaklarını avuçlarına saplayacak. Neden sonra —bu halinin ne kadar sürdüğünü hiçbir zaman kestiremeyecektir— gene kendi —bildiği Nevres— olabilecek, yılgı içinde gözlerini aralayabilecektir. Usul usul çevresine, karşısındaki kadınlara bakabilecek, geçirdiği depremin farkına varmış olup olmadıklarını kestirmeğe çalışacak, karara varamayacaktır. Hiçbir şey görmemiş *gibi davranıyor* olabilirler mi?... Gözü, birden, Süheylâ hanımın kedisine ilişecek, bütün gücüyle ona yönelecektir. Kediden başka bir şey düşünmez olasıya bekleyecek, başını kararlılıkla kaldırıp hanımların yanma dönecektir. Nevres hanım, kedilerle kurulan ilişkilerin her zaman başkalarının da görebileceği —başkalarının da görmesine izin verileceği— bir ilişki türü olmadığını babaannesiyle babasına bakarak, onları gizlice dinleyerek, gözlemleyerek öğrenmiştir.

Kalp hastası olduğunu bilen, herhangi bir anda düşüp ölebileceğini, ama pek uzun süre de yaşayabileceğini, ailesindeki dört kalp hastasına baka baka öğrenmiş, korkuya, umutsuzluğa, ya da, iyimserliğe kapılmağa hiç yüz vermeyen bir kadın olarak Süheylâ hanımın kedisiyle nasıl bir ilişki kurmuş olduğunu gözlemlemiştir, bir parçacık olsun anlamıştır. Süheylâ hanımın kedisi ayağının altında dolaşmaz; bahçeye, denize bakan sallanır koltuğunda otururken bir ara elini yere indirip parmaklarını şaklatınca kedi yattığı küçük kilim parçasının üzerinden kalkar, gelir, Süheylâ hanımın kucağına çıkar. Bu kez de öyle oldu. Biraz mırladı, kendisini hafif hafif okşayan ele gıdısını açtı. Biraz sonra indi, gitti kilimin yanında durdu. "Emine, kedinin sütünü getir kızım," diye seslendi Süheylâ hanım. Kedi südü içti, kilimin üzerinde kıvrıldı, uyudu. Nevres hanım, babasının ağzından "kedi" sözcüğünün çıktığını hiç işitmemiştir evdeki kedinin sözü edildiğinde. Küçücükken öğretmiştir zaten ona babası: "Kedi, adıyla anılır kızım." Süheylâ hanımın kedisiyle ilişkisi üzerine herhangi bir yargıya varmak istemiyor ama hanımın tutumunu da pek yadırgamış du-

rumda... Bir şey daha düşünüyor Nevres hanım: Her şeyin adıyla anılması gerektiğini düşünürdü babası; ona, her şeyin adını öğretmek isterdi; hiçbir adın önem taşımadığı, her şeyin ad değiştirip durduğu, her ad bir başka adın yerini pekâlâ alabilirmiş gibi davranıldığı bu çağı görseydi, ne derdi ki?...

Silkiniyorum, kalabalığa, yükselip iyiden iyiye yakan güneşe, gürültüye, denize dönüyorum; Eren'e dönüyorum. Şapkasını gözlerine örtmüş, sesi çıkmıyor hanidir.

Kedilerle insanların ilişkisi, Nevres hanıma bırakacağım bir konu değil. Bu ilişkiye katılmağı öğrenmiş, katılmıştır ama enine boyuna yaşamış değildir. Adların özgüllüğünü yitirmesinin yanı sıra yaşadığımız çağın bir özelliği daha var: Geçmiş, bir masaldan farksız, insanların pek büyük bir çoğunluğu için; masalın hakkı olan vakit ayrılıyor ona. Yaşadığımız şimdide, geçmiş, kimsenin usunu kurcalamıyor sanki; geleceği de, tükenmeyen, sürüp gidecek bir şimdiki zamanın olsa olsa uzantısı diye görüyoruz. Nevres hanımla Büyükelçinin karısı, Bayan von Schimmhoff, bunlardan, dolaylı da olsa, söz ederler mi; ayrı şeyler düşünüp benzer şeyler söyleyerek? Bir araya gelmeleri gerekir bir daha.

"Haydi, denize," diye dürtüyorum Eren'i.

"Çok şükür, uyandın," diyor. "Akşama yoğurt ya da domates sürüneceğiz bu gidişle."

"Çay, çay, çay. Ondan sonra, belki bir vişne suyu," diyor okaliptusun altındaki masaya oturduğumuzda. Eli, sonra tek bir parmağı okşuyor kolumu. "Gün batmadan az önce gider yüzeriz; ancak o saatte. Ben okuyacağım, sen çalış. Neredesin ki şimdi?"

"Hatunların boyutları çarpıldı. Çayların arasında bir şeyler de gevelesek ya... Ne dersin? Çalışmaktan çok, tembellik etmek istiyorum. Dalga geçmek... Gidelim biraz uzanalım, duş yapalım, dondurma yiyelim, ne bileyim..."

"Yeter ki defterden kaçayım, diyorsun; değil mi? İkindi çayına gelirler mi bugün?"

"O işi biz de düzenleyebiliriz." Bakışım Eren'i kışkırtmazsa vazgeçmeğe hazırım. Tuzağa düşüyor. "Nasıl yapıyoruz bunu?" Anlatıyorum. Keyfinden kalkıp oynayacak neredeyse... Yaşlı kadının odası bizimkinin karşısında; kapının altından güzel bir kâğıda, güzel bir yazı ile yazılmış bir not atacağız. "Ben yapacağım tabiî o işi," diyor. Nevres hanımın kaldığı yeri biliyoruz, notu motelin kapısındaki görevliye bırakacağız. Yaşlı hanımı Nevres hanım çağırıyor olacak, Nevres hanımı da Büyükelçinin karısı... "Pürüz!" diyor Eren, "Kadının yerini de bilmiyoruz, adını da. Kaldı ki bu akşam gidiyorlar galiba. Daha iyi bir şey bulalım." Gerekmiyor ki... Büyükelçinin karısı yaseminin altındaki koltuktan kalkıyor, halıcı ile el sıkışıyorlar. Tecimenlerin tanrısı, düş hırsızlarım da koruyabileceğini anımsatan bir göz kırpışıyla, ayaklarındaki kanatları şöyle bir çırpıp havalanıyor. Yaşlı kadın, elinde bir dondurma külâhı, soldan geliyor; iki kadın burun burunalar şimdi yollarının kesiştiği noktada. Gülüşüyorlar. Nevres hanımla eşi, sessizlik adası lokantanın kapısında göründüler. Nevres hanım el sallıyor. Heyecanla bekliyoruz. Ayrılıyorlar. "Dörtte görüşürüz," diyerek. Dörde doğru, yaşlı kadının ardına düşmemiz yeter. "Gerçekten gidip uzanabiliriz."

*

"Uzanmak" bir bahane miydi? Yattığım yerde kurmak, yürürken, orada burada oturur konuşurken, ya da yüzerken, bakınıp dururken kurmaktan daha kolay, daha uygun mu göründü? Eren uykunun düzgün soluyuşu içinde. Oda sıcak, ama çıplak yatarken terlenmiyor. Dörde iki saat var daha. Komşu odadakiler yok. Çocuklu odalardan ses gelmiyor, herkes uyuyor olsa gerek. Yaşlı kadın balkonda yarı uzanmış, kitabını okurken arada bir kestiriyor; pencerenin kenarı ile perdenin arasında daracık bir aralık var, başımı azıcık kaldırmak görmeme yetiyor.

Bibik öldükten bir ay kadar sonraydı, birden anladım, kafa-

ma dank etti desem yeri: Eşim dostum içinde, üzüntümü anlamayan azdı; her ölüm karşısında aklma ilk gelen münasebetsizliği söyleyiveren, böylelikle, ölenle kalan arasındaki ilişkiye duyduğu —yersizliği büsbütün şaşırtıcı gelen— hıncı ortaya koyan bir kişi de çıktı, "kural" bozulmadı. Yalnız beni düşünerek üzülenlerin yanı sıra, ona da üzülenler az değildi. Birkaç kişi, çok güzel şeyler söylemesini bildi. Ama bir kişi, tek bir kişi, biribirimize nasıl bağlı olduğumuzu, bu bağın kopmasının benim için —kalan bendim çünkü— ne demek olabileceğini anlıyordu, anlamıştı. Herkesten az söyledi, ama öz söyledi.

Frau von Schimmhoff'un sesiyle geliyor kulağıma içimden geçirdiğim bu sözler. Ses ekliyor: "...Nasıl şaşırdım, anlatamam!" Besbelli, o da, kocasının ölümünden sonrasını anlatıyor. "İnsanların anlayışsız olduğunu söylemek yanlış. Ama kendileri dışına çıkamıyorlar, kendi duyduklarını başkasında düşünemiyor, kuramıyorlar. Helmut'la ilişkimiz kökü çok derinde bir saygıya dayalıydı; sevgimiz kendini düşünmeyen, dile getirilmeği gereksemeyen bir sevgiydi. Bu kadar açık, bu kadar özel bir şey, ancak çok duyarlı bir yakınımızın sezebileceği, sezme zahmetine katlanabileceği bir şeydir..." Elbette, kadının geçmişini bilen kişinin, bu noktada düşüneceği bir şey vardı: "Hele oğullarının ölümünden sonra... Kendilerininkinden başka bir geleceğin, hurdahaş olmuş bir arabanın yırtık sacıyla kesilip atıldığını gördükten sonra, kapanan dünyalarının ancak kendileri kadar sürebileceğini anladıktan sonra..." Ama bu geçmişi, benden başka bilen yoktu. Frau von Schimmhoff da beni bilmiyordu. "Ben ölürsem ne yapar (ne yaparlar), ne olur (ne olurlar)?" kaygısının kalkması, kişinin bu dünyadaki, bu dünyada sevdikleri arasındaki yerinin doldurulamazlığı üzerine kurmak istediği o son kalenin

> Frau von Schimmhoff, oğullarının ölümünden sonra o kaleyi artık yalnız eşi için kuracaktı; oysa şu anda o kale de yıkılıp gitmiş durumda. Bir yaşamı sürüklemek miydi artık yaptığı? Yalnızlığın,

kopmuşluğun, yabancılığın alabildiğine özgür tozuna gömülmek miydi?

o son kalenin de yıkılması, "artık kaygı duymadan ölebilirim," duygusu, sözü, başkaları için ne anlaşılmaz bir şeydir!

Acı, başkalarımnki olunca, duyulmaz elbet. Sevenleri, olsa olsa, acıyı çekeni anlamağa çalışır. Ne gereksediğini düşünürler. Acıyı çekenin gereksediğini verebileceklerse ne âlâ, yoksa çekilmeliler aradan. Avutmalar, acıyı "paylaşma"lar, boş şeyler. Güçlük, hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir şey yokmuş gibi davranmanın da olanaksız görünmesinde. Sakat olan kişi, *başka*dır. Onun karşısında ne yaparsak yapalım, nasıl bir tutuma karar verirsek verelim, yaptığımız yalan olacaktır, en azından, yanlış olacaktır. Çünkü biz, *onun gibi* değiliz.

Frau von Schimmhoff, böyle bir şey mi söylemek istemişti?

Bir insanla bir kedinin ilişkisinde saygıdan, karşılıklı saygıdan söz edilebilir mi?

İnsan, saygı duyuyor olsun; kedinin saygı duyduğunu ileri sürmek, kaç kişiyi zıvanadan çıkaracak bir söz olur! Hem de bu kişiler, dünyaya çok değişik açılardan baktıkları halde... Oysa kedinin, *bizim* —insanlardan söz ederken— ancak saygı adını verebileceğimiz bir davranışı bilip gösterdiğini, hem de (gene bizim dilimizle) tutarlı olarak gösterdiğini (yani, sırasında, göstermemeği de yeğleyebileceğini), bir kediyle bir arada yaşamış olanlar bilir. İki yanın da saygısı, sevgisi kendine göre. Bu ilişkiyi çocuksulaştırmadan, başkalığı eritmeğe, yok saymağa kalkışmadan yaşamış olmak koşuluyla... İnce ayrıntıları, insanın da, en az kedi kadar sezmeği öğrenmiş olması koşuluyla...

"En büyük beceriksizliğimiz," diyor Frau von Schimmhoff, "bir başkasının da kendini —tıpkı bizim gibi— dünyanın orta yeri olarak gördüğünü, yaşayamamamız, içten anlayamamamız..."

Yani beklentilerimizin, durmadan, başkalarının beklentileriyle sınırlanacağını anlayamamamız...

İrkiliyorum. Dalmış olacağım. Yaşlı kadın bir sayfa çeviri-

yor. Eren uyuyor. Geviş getirmeden düşünmeğe çalışmalı.

"En azından, bu beceriksizliğin, bir gün, farkına varırsınız. Tutumunuzu değiştirmeğe çalışsanız da başaramayabilirsiniz. O zaman da, yaşlandığınızı bilin..."

Köyün "aykırı" taş evindeyiz gene belki. Frau von Schimmhoff'un dalgın gözlerle denizden yana bakarak söylediği bu sözlere Süheylâ hanım da, tavana doğru bakarak, şöyle karşılık veriyor olsa gerek: "Yaşlılar arasına karıştığımı bir gece, birden, anladım. 'Aydınlanıverdim' mi demeli, bilmiyorum. Alışılmadık bir şey değildi artık, ansızın uyanmak. Ama uyku tutmayıverdi saatlerce. Sabahın dördünde kalkmağa alışık değildim henüz. Karmakarışık bir düş görmüştüm. Sonra sonra, o tuhaf uyanıklık içinde, belli bir yerini ansıdım o düşün: İnsanlar bana yaşlı bir kadın diye bakıyorlardı, ben de aynada yaşlı bir kadın görüyordum, bana biraz benzeyen... Birden, kendi gözümde de yaşlı bir insandım. Kötü bir şey değildi bu, bir şeyi anlamanın, bir şeye ermenin rahatlığını duyuruyordu bana. İnsan yaşlandığını bilir elbet. Ama olağan durumunuz sürüp gittikçe değişişinizi siz farketmemişsinizdir. Ellerinize, ayaklarınıza bakmışsınızdır, değiştiklerini görmüşsünüzdür elbet, aynadaki yüzünüz gibi. Ama, süregiden daha mı baskın çıkmıştır, nedir? Birden, başkalarının bakışının önemini anlarsınız. Sizin gibi bakmayanların bakışını sezersiniz kendi bakışınızda... Dışarıdan içeriye bir şeyler sızıvermiştir..."

Ama karşısında yaşlılığı henüz yaşamamış bir konuğu vardır Süheylâ hanımın. Ara vermeden döner ona: "Bu sözler size büsbütün yabancı değildir hanımefendi. Siz de, yaşlıların, yaşlanmakta olanların ezici bir çoğunluk oluşturduğu evlerde büyüdünüz. Kalamış'daki köşke geldim ben. Siz küçücük bir kızdınız o zaman. Anneannenizle az görüşürdük ama severdik biribirimizi. Çocukluk arkadaşıydık. Hande'yi bileceksiniz elbet. Yeğenimdir..."

Nevres hanım bu kez hazır mı ne? Yumruk şakacıktan gelip dayanıyor sanki midesine. Gülümsüyor da Süheylâ hanıma; bilerek. Kendi kendine de gülümsemeği başararak; başardığını bile-

rek. Bir şey demeden dinliyor, dalıyor. Evet, babası, Hande hanımla zenginlik üzerine o sözleri, "çok sonraları" etmişti, kendisini küçücük bir çocukken kıskançlıktan kıvrandıran o yakınlıkları çoktan bitmişti. Peki, köpek nereye yerleştirilmeliydi? Ya o kitap, o kitap?

Nevres hanım, birden, davranışından, tutumundan pek memnun. Beğeniveriyor kendini. Bir daha gülümsüyor Süheylâ hanıma bakarak, kendine güven duyarak... Sandığın kapağı o kadar da ağır değil miymiş yoksa?

Eren giriyor işe bu noktada. "İpin ucunu kaçırmadın mı?" Uyuduğunu biliyorum; ondan yana bakmam gereksiz. Kişilerim arasına o da giriyor demektir bu. Sahi, niye adıyla anılanların arasına girmesin?

Bunu nasıl karşılayacağı, ne düşüneceği, nasıl olsa hemen, hem de en sesli biçimde belli olur. Bir gülme tutturuyorum inceden. İçimden. Benim de, biraz sonra, o kişiler arasında, karşısına geçmem gerekmeyecek midir?

Bu kez, dönüp bakıyorum. Sevdiklerim, uykularında, çıldırtacak kadar güzel görünmüşlerdir bana. "Merak etme," diyorum sessizce. "İşin başındayız hem. İpin ucu niye kaçsın? Bilmediğin neler var daha!"

*

Kumulların, tonlarca kumun örttüğü eski Narlar Şehrinin üzerinde, yanında, içinde kurulmuş bu köyü yıllardır, gidip gelip arşınlıyorum; burayı tanıyor, seviyorum. Bir yaşam biçiminin, bir yaşam kipliğinin simgesi olabileceğini düşüneli de yıllar geçti. Simgelik niteliği değişmezken yaşam biçimleri hızla değişti. Yaşamın bir simgesi oluverdi bir gün gözümde. Onu anlatmağa girişmişken bambaşka gibi görünen birtakım şeyler anlatmağa kalkışım bundan mıdır? Bu üç, daha doğrusu üç artı üç kadın, kurmağa başladığımı bir sonuca ulaştırsam bile, burayla ne kadar

ilişkili olur? Kendimizi de katınca, bir rastlantının bir araya getirdiği beş insanız. Ama bugün burada bulunanların hepsi, bir kocaman rastlantının bir araya getirdikleri değil mi? Tarihi hiçbir zaman yazılmayacak bir kocaman rastlantı... Hepimiz belli bir amacımız olduğuna inanıyoruz kalkıp buraya gelirken. Buranın da katmerli tarihini, tarihsiz bir ayıklamayla, özdeşleştiriyoruz kendimizle. Nevres hanım, babasının ölümünden çok önce, Hande hanımı içinden, usundan silme, onu unutma sürecine girmiştir. Kalamış, kara köpek, Hande hanım, evlâtlarım reddeden babalar, babaları kızlarının elinden alan kadınlar, kendisine adını söylemesini öğreten annesinin sesi —tek, yalıtılmış bir anıdır bu, ilk anı, incecik bir kolonya kokusuyla birlikte— çoktan, her geçip gidenin atıldığı o kocaman sandığa girmiştir.

Hayır, acele ediyorum. Kara köpekle evlâtlarını reddeden babalar bu dizide olamaz. Onların hesabı daha karıştırılmadı bile. Nevres hanım her şeyi şu anda çözüp atamaz geriye. Vakit ister bunlar. Yırtıcı vakitler ister. Süheylâ hanım, Nevres hanımı allak bullak etmiş olacaktır o gün. Biz gittikten sonraki gün... Neyle uğraşıyorum ben?

*

Buradaki insanların bir bölüğünü ayrı tutmak mı gerekir? Oysa buranın yerlisinin, daha doğrusu, kendini buranın yerlisi bilenlerin, neredeyse yüz yıldır burayı yurt edinmiş ailelerin oranı hızla düşüyor; eriyor gelip yerleşenler, dönem dönem burada oturanlar arasında. Burada sürekli göç halinde görünen göçer gezmenler de hesaba katılınca neredeyse kocaman, tıklım tıklım dolu bir otele dönüşüyor köy. Herkes herkese yabancı gözüyle bakarken, değişmeyen —ya da *çok* değişmeyen— bir kadro, (sanki her yıl, kısa bir süre gelip gidenlerin değişiklik diye gördüğünü kendi yaşamının gündelik akışı içindeki ufak tefek düzeltmeler, yenilikler olarak yaşadığı için, görüşlerinin, tutumlarının, davra-

nışlarının da bu yeniliklerin ardından değiştiğini hiç farketmiyormuşçasına) işini görerek, hısmını, dostunu bilerek, yarışma durumlarını bile aşarak "yerli" yaşamını sürdürmeğe çalışır gibi görünüyor. Bu dokudaki gerçek delikleri görecek, araştıracak biri, büyük olasılıkla, gene yabancı olacaktır. Yani dışarıdan gelme biri. Buranın yerlileri ayrı tutulamaz artık; yaşamlarını yabancılarla birlikte, yabancılar için kurmuş durumdalar. Yağmurun kişiyi canından bezdirebileceği o dar, o kısa, o sayılı kış günlerinde, kimseciklerin gelmemiş olabileceğini düşünebileceğimiz günlerde, ne yaparlar? Tabiî, böyle günler varsa, kaldıysa, o sıralarda burada kalanlar buradan gidenlerden birazıcık olsun çoksa... Ama bu kış uykusu —gerçekleşiyor ise— seçilmiş bir "yazgı"nın kısa, bunaltıcı bir karabasanı olarak mı yaşanıyor, yaşamın çalkantısı içinde bir soluklanma durağı olarak mı?

Buranın temel yaşamı yabancılarla birlikte yaşananı ise, yabancıları, buradaki katmerli yabancılıkları içinde anlatmaktan niye çekineyim? Yaşamayı, sürekli bir yabancılık duygusunun kanatıcılığıyla bir tutanlardan değil miyim?

*

Üçü çeyrek geçiyor. Eren kalkıp suların altına giriyor. Onu uyandırmak canımı çok sıkan bir şey. Seviniyorum kendiliğinden kalktığına. Kurulanırken bakıyor. "Düşümde ne görsem iyi?" diyor, "Denize geldiğim için babam beni reddetmiş."

Donuyorum. Bu "reddetme"den onun haberi yoktu. Eren biraz fazla mı karıştı bu yazı işine? "Dün, kumsalda yatarken, arkamızdakiler öyle bir şeyler söylüyorlardı ya, işittin değil mi, ondan kalıntı belki." Doğru, doğru, belki benimki de öyledir. "Ama denize gittiğim için... Doğrusu, içimde bu kadar suçluluk taşıdığımı sanmazdım... Hem..." Vazgeçiyor, belli... Yanıma gelip oturuyor. "Oysa, bir kadın, yüzünü görmediğim, yalnız sesini işittiğim bir kadın, kalınca, tok, belki biraz ukalâca bir sesi vardı, bu olay üze-

rine, aklımda kaldığı kadarıyla, 'Evlâdım, bir yakınını reddedenler, her durumda, aşağılık bir temize çıkma telâşı içinde yapar bu işi' diyordu, bir yerlerde... N'oluyor böyle, söylesene!"

Gülüyorum. "Nevres hanımın babasının sözleri bunlar."

Eren içerliyor: "Yoksa ben uyurken mi konuştunuz onunla bunları?... Saat kaç?"

"Hazırlanalım," diyorum, "yaşlı hanım da şimdi yerinden kalktı, odasına girdi."

Gülüyor birden, yüzü apaydın. Dudakları kulağımı sıyırıyor. "Sende bir ilerleme var mı?"

İçimden gelen bir ferahlıkla, "Bildiğin gibi değil!" diyorum. "Birkaç fersah."

Aynada yüzüne bakıyor. "Fersahmış! Ne tutucu adamsın!" diyor. "Ben hazırım. Torbamızda defterin eksik yalnız." Kapıyı açıyoruz. Yaşlı hanım merdivenden inmeğe başlıyor. Biraz yavaş olalım.

Yaşlı hanım da dolana dolana gidecek, belli. Eren'i dürtüyorum: "Bak, Gerçekçi de gelmiş bugün." Gösteriyorum; köşeden sapmadan görebiliyor onu Eren. "Kim o?"

"Gerçekçi olduğu için ürkünç masallar anlatan biri. Akşam oturduğu kahvede yakınlarına ilişebilirsek çok keyiflenirsin. Birkaç dinleyicisi hep olur zaten. Yüzünü belledin mi?"

"Hıı," diyor Eren. Ardından da soruyor: "Peki, ya şunu tanıyor musun? Bu da bugün gelmiş olsa gerek..."

Bakıyorum. "Elbette, bu da Uçan Guru. Ortalık şenleniyor, bizse gidiyoruz."

"Guru olup konuşur mu? Yani, konuşulur bir kişi mi?"

"Eh, senin Hint felsefelerine açık, akıllı bir adam olduğuna karar verirse konuşur ya, vakit kalmadı."

"'Uçan'lığı ne?"

"Uçuyor işte... Sağ kaşına dikkat et. Herkese tepeden baktığının belirtisidir. Sağ kaşı biraz inerse, seninle konuşmağa gönül indirebilir demektir."

Eren kafasını sallıyor. "İnsan ne kadar çok!" diyor en kalın, en pes, en soytarı sesiyle. "Dondurma yer misin?"

Dondurmalar yalana yalana günbatımı kahvesine varılacak, ayağa kalkarak karşıladıkları yaşlı hanımı denize karşı oturtan Büyükelçinin karısıyla Nevres hanımın masasının yanındaki masaya oturulacaktır. Gölgelik bu iki masanın yazgısını belirlemiş zaten.

"Bizim bir kötü niyetimiz yok ki!" diyor Eren.

*

Nevres hanım, kurduğum kadına adını verdiğimi bilse tedirgin olacak birine benziyor. Öyle düşünüyorum nedense. Gene de kocasını kendi haline bırakıp hanımların sohbetine katılması apayrı iki yoruma götürebilir, diyorum; bunlardan bir tanesi, sözünü ettiğim tedirginliği destekler ya, böyle bir hesabın, saçmalamaktan cık kadar öteye geçmeyeceğini de biliyorum. Eren'se, yazıya geçmeği çok eğlenceli bulur; neredeyse "eminim" diyeceğim.

Dışişleri Bakanlıklarının ikincil görevlilerine haksızlık etmemeğe çalışıyorum. En tepedeki temsilcinin eşi, Ulla McLeod, bu çabamın bir sonucu. Ama Büyükelçinin karısı basmakalıp düşünceleri haklı çıkarmak için uğraşır gibi davranıyorsa, ben de, Eren gibi, "Bizim kötü bir niyetimiz yok ki!" diyebilirim.

O hem pes hem tiz çıkan ses gene birtakım yargılar diziyor: "Konukseverlik, elbette, bir tutumun adlarından biridir. Ama kimi zaman —özellikle Ankara'da karşılaştığım Türklerden birkaçını göz önünde tutunca— bu tutuma daha başka bir ad verilebileceğini düşünüyorum. Yabancıya duyulan bir hayranlık, belki de... Kökü çok derinde olan bir hayranlık..."

Nevres hanım, en ölçülü haliyle, "Sanırım pek karmaşık bir sorun bu," diyor. "Kestirip atamazsınız" iletisi karşıya ulaşmışa benziyor, ama düşündüğünün, hele dile getirildikten sonra, yüzde yüz doğru olmadığını kabul etmek, ikincil görevliler için de, ne

kadar güç! "Elbette, bu hayranlığın içinde kendini beğenmenin de payı var, kendini beğenmemenin de... Karmaşıklık, her şeyden önce, bu noktada başlıyor." Nevres hanım susacaktır herhalde. Susuyor. Az bir şey gücenik gibi. Yaşlı kadın araya girme gereğini duyuyor: "Türklerin yanı sıra pek çok başkası için de söylenebilecek bir şey bu." Nevres hanım ossaat gevşiyor. Karşısındaki Ulla McLeod olsa, bu fırsatı kaçırmaz, en tatlı, en yumuşak sesiyle, "bu tepkiniz bile, benim çok yanılmadığımı gösterir," derdi. Derdi ya, Ulla McLeod, Büyükelçinin karısının dediğini öyle beceriksizce de söylemezdi...

Narlar Şehrine sığınmış olanlar düşüyor usuma. Eski, yeni... Başka yerlerde görülmesi, başka yerlerde görüşülmesi tehlikeli olanların, eskiden büyüklüğünde, kalabalığında, yakınlardaysa ıssızlığında, gözden ıraklığında arayıp buldukları sığmağı düşünüyorum.

Yabancının, hele bir şeylerden kaçmışının, büyülü bir parçalanmışlığı var. Geçmişi, geleceği, olsa olsa kurulabilir; anlatmak istediklerine, gözlemlenene dayanarak... Çıktığı uzun seferde, uğradığı bir adasınızdır. Ada olduğunuz için de onun bütün yolları, dışınızdan geçmektedir; yanınızda kaldığı süre dışında... Kıpırtısız ya da gündelik dalgalanışı içerisinde durakalan bir yaşam açısından alabildiğine düş doğuruculuklar taşıyan bir yabancı yaşama, az acı çekerek kendini sürdürme olanağı sağlamanın, ada gönülleri nasıl bolartabileceğini düşünmek yeter. Gönül yüceliğinin kibri azdır; olsa olsa, sığınığın denize baktığı, dalıp gittiği, suyun düzlüğünü ya da çalkantısını gözleriyle arşınlarken uyuşup kalır gibi göründüğü saatlerde, ona evini açmış olanın gönlünden esip geçecek bir kibirdir bu.

Sığınma, bir kişinin değil de düzenli bir kalabalığınki olunca, işgal olur, anlam taşımaz olur, ya da kazançlı olur; ama gönül yüceliği de kalmaz, kibir de. Belki yeni bir bağımlılığın bastırılan başkaldırısı eser geçer gönüllerden.

Yabancılık, kafamı kurcalayan, beni uğraştıran asıl izlek

ama onca değişik yüzünü —hiçbirinden vazgeçmeden, vazgeçmeğe razı olmadan— bir arada işlemenin gerektireceği düzenin de, kurulması gerek. Her şeyi bu kadınlardan beklememeli. Ama yabancılara *bakmaktan* da sayısız olanak doğuyor. Niye açık açık söylemeyeyim?

Eren... Eren'in bir düş görmüş olması gerekir bu noktada, dün ya da birkaç gün önce... Belli etmemeğe çalışarak, gözlüğümün üstünden bir göz atıyorum ona. Kitabına dalmış. Bekliyorum, gözünü hiç kaldırmıyor. Bugünkü "buluşma"dan bir şeyler çıkabileceği yollu bir umut beslemiyor gibi artık. İyi, şu düşü gördüreyim bari ona. Ama önce bir söz gerek, düş dışı bir söz... Ben ona, bir aralık, bir şey söylemiş olmalıyım. Dinlencelerin, kurumlaşmış "yaz tatili"nin, yaşamın bir sureti gibi göründüğü türünden bir şey... Örneğin, "yaşam, iki bağımlılık dönemi arasında uzunca bir 'tatil'dir çoğumuz için," gibi bir şey... Kendi de, bu bağımlılık dönemleri üzerine çeşitlemeler yaptıktan sonra, Narlar Şehrinin tarihinin de, yazgısının da, bir dizi dinlence —ya da, dinlenmeğe gelenlerin aradığı yer— olarak görülüp görülemeyeceği sorusunu ortaya atmış olmalı. "Eskiçağda büyümüş, zenginleşmiş, parlamış, sonra sönüp ölüvermiş; itin, uğursuzun barınabildiği, dahası, işini yürüttüğü bir yer olmuş. Bana sorarsan, ilk yıkım —izi bulunmuş olsun olmasın, umurumda değil— büyük bir yangınla gelmiş olmalı. Şimdi açıkta kalan yerlerde, kazılıp açılmış yerlerde değil, şu tonla kumun altında yatan yerlerde bir yangın... Şehrin üçte birini silip süpürmüş bir yangın... Niye mi çıkmış? Aklıma kötü şeyler geliyor. Örneğin, beceriksiz bir yönetici, batakhanelerle, zorbalarla, kaçakçılarla başa çıkamayınca burayı, bir gece, kundaklatmış olamaz mı? Tabiî, önemli bir ayrıntısı da var bu işin: Kundakçı da bu arada kazaya uğratılacaktır... Beğenmezsen, şöyle bir şey de düşünülebilir: Artık kocaman bir ağaç olmuş yaseminin altında yatmakla yetinmeyen bir tecimen torunu, kaçakçılar arasındaki savaşta taraf tuttuğu için..." Sözünü kesmiş olmalıyım bu noktada, "Bu kadar yüksek-

ten uçmağa başlarsak..." diyerek. O günün akşamı gene bu konuya dönmüş olmalı. "Ölen ne, yiten ne? Karar verebildin mi? Şehri boğan, insanları hasta etmiş, kırıp geçirmiş bir ölet değil. Su basmamış, deprem yıkmamış burayı. Zenginliğin, doluluğun yokettiği, senin burada bulduğun, ya da, kurduğun bir düş olabilir; yazınsal, şiirsel bir elegelmez olabilir, o da kimseyi ilgilendirmez. Böyle bir şehir için ölümün akşamdan sabaha gelmiş olamayacağını ben de bilirim. Düş kaynağı olarak kurumayan, binlerce yıl yaşamış, her yıkıma karşı koymuş, her kırandan yakasını kurtarmış şehirler ortada. Düşün payını küçümsemem. Burada bir şeyler bulacağını umanlar, bunu bulamadıkları için gelmez olurlar, burası gerçekten ölür. Geçen yüzyılın adamı olsak ne güzel yakıştırırdık: Serpildi, büyüdü, ruhunu yitirdi, ölmesi kaçınılmaz bir sonuç oldu; ardından da, 'insan gibi' diye ekler ya da eklemezdik; bizim inceliğimize bağlı bir şey ne de olsa..." Ertesi sabah da, düşünü anlatırdı: "Sanki hiç kimse ölmemiş burada. İki bin yıldır, yapılar da kalmış, üst üste, iç içe birikmiş, insanlar da. Çeşitli kılıklar, çeşitli davranışlar, diller... Hiç kimse hiç kimseyi yadırgamıyor, hiç kimse hiç kimseyi tanımıyor. Herkes müzede duran bir nesne sanki; herkes bu açıkhava müzesini geziyor, kendi dışındakileri görüyor. Sen yokmuşsun, ben sıkılmışım; öylesine sıkılmışım ki denizi tutuşturmağa kalkıyorum. Tutuşsa herkes korkup dağılacak. Ben de 'oh!' diyerek çıkıp gideceğim. Deniz tutuşmuyor nedense, üç kutu kibrit, iki çakmak tüketiyorum. Ama uzakta demir atmış bir gemi parlayıveriyor, oradan sıçrayan bir kıvılcım gelip yanımdan geçiyor, surun içindeki bir evin penceresinden içeri giriyor. Nasıl biliyorum diye sorma, anlatamam. 'Ne yaptın sen!' diyorsun birden yanımda bitip. 'Sen yokken sıkıldım da...' diyorum. Elimden tutuyorsun beni, cayır cayır yanan şehrin içinden geçiyoruz, çeşmelerin oradaki kapıdan çıkıyoruz. Romalı valinin arabası bekliyormuş orada. Atların başı sorguçlu; huysuz huysuz eşiniyorlar. Arabaya biniyoruz. Vali, 'Roma yangınından da korkunç!' diyor. Gülüyor sanki. Sonra senin horla-

man uyandırdı beni. Ha, bir de sarhoşlar varmış yol boyunca, her biri bir çalılığa doğru söndürmediği cigarasını atıyormuş..." Ağzını tuhaf tuhaf büzüyor. "Kusura bakma, düş bu..."

"Hanımlardan tümüyle mi vazgeçtin?" diyor Eren'in sesi. "Hayır," diyorum, "birazdan hepiniz bir araya geleceksiniz herhalde!" Gözünü hafif kısarak bakıyor yüzüme. Elbet açıklamayacağım. Ama hanımlara yaklaşmak gerektiği de doğru. Onbeş dakikadır onlara kulak verdiğim yok. "...Kördü," diyor yaşlı hanım. Kim bilir kim? Yaşamım boyunca gördüğüm en güzel yüzlü insan da kördü. Güzelliğini, başını dik tutuşunu uzaktan görmüştüm Atina'nın en büyük, en kalabalık bir caddesinde. Yanımdan geçtiğinde anlamıştım kör olduğunu. O günden sonra, gözleri görmeyen bir insanla arkadaşlık kurmak, dünyayı ondan dinlemek istedim. Olmadı. Gördüğümü görmeyen, duyduğunu duymadığını bir insanla sevişmeği de kurmuşumdur. O da olmadı. Ama ben de söylemedim mi daha önce? Bu kurgular kim bilir ne alıkça şeylerdir; kimi şeyi anlamak için nasıl dinlememiz, nasıl yaşayabilmemiz gerek! Ürkütecek denli güç! "Bir nezaket işi değildi bu!" İmreniyorum şu yaşlı kadına. Ne güzel söyleyebiliyor kimi şeyi. "Bir yanı eksik bir insan diye bakıyorsunuz önceleri. Çok yanlış! Bize göre bir eksikliği var, ama o, o eksiklikle yaşıyor. Onunla ilişkinizde, sizin bir türlü sindiremediğiniz bu eksikliği ona duyurmamağa, o eksikliğin farkında değilmişçesine davranmağa kalkışmanız gülünç oluyor. Sizin neyi başaramayacağınızı o çok iyi biliyor, sizse farkında bile değilsiniz; onun bildiğinin de, kendi eksikliğinizin de..." Ne kadar bilge bu kadın!

Nevres hanım kendisini allak bullak edecek ziyaretin bitiminde, sokağa çıkıp bildiği taşları, yolları, biraz ötede başaşağı sallanan kocaman, fanus biçimli, sabun kokulu çiçekleri yeniden gördüğünde, kendini ne kadar kasmış olduğunu duyacak, birden, boşalır gibi, gevşetecek kendini, ipe sapa gelmez bir şey söylemek gereğini duyarak Ulla McLeod'a dönüp "Su motorunun sesine dikkat ettiniz mi?" diye soracak; "On dakikalık aralıklarla,

bir kuş, bir tavuk boğazlanıyormuş gibi gelen o sesi?..." Bayan McLeod öyle bir şeye dikkat etmemiş olacak. "Sahi mi?" diyecek Nevres hanım, çok şaşarak. Boğazlanan kuşun, tavuğun, üstelik kör olduğu duygusuna kapıldığını içinden geçirmekle yetinecek.

Eren haklı. Bugün kadınları dinlemiyorum. Demin Nevres hanımın içini parçalamış olduğunu düşündüğüm, şimdi, sokakta, limanın oradaki oteline dönerken yavaş yavaş aydınlanıp açılacak acı, nedense, daha ilginç görünüyor bana. Eren'in de bu hanımlara katılabilmesi için bir yol bulmalıyım.

Büyükelçinin karısını işitiyorum: "Kasımda bir haftalığına annemi görmeğe gideceğim. Yanında daha uzun süre kalamam ama nerede olursak olalım, yılda bir ona gidişimi aksatmamağa çalışırım. Mektuplaşmamız düzenli olduğu için olanı biteni hep biliriz ikimizin de yaşamında. Annem hiç görmediği ülkeleri yazdıklarıma dayanarak kurduğunu söyler hep. Bense, doğup büyüdüğüm şehre her dönüşümde beni çok şaşırtan, yadırgatan bir şeyler görürüm..." Ulla McLeod sözü sürdürüyor, "Yadırgamak doğal elbet," diyor. "Yadırgamamam şaşırtıcı, kaygılandırıcı olurdu. Ama yadırgamanız sizi sarsacak hale geliyorsa, çok önemli bir bozukluk var demektir. Sizde, ya da gittiğiniz yerde..."

Bu sözler, benim usumdan geçenlerle ilişkili olabilir ama kişim açısından yersiz. Bir yerlerde bir bozukluk olduğu doğru galiba. Kalemi elimden bırakıyorum. Eren soran gözlerle bakıyor. Çarkın durduğunu anlıyor herhalde. Bir an, Ulla McLeod'un değil, bu Büyükelçi eşinin kocasıyla ilişkisinde nasıl bir tutum benimsediğini kurmağa kalkışıyorum; üşenç basıyor. Resim çekmeğe başlıyorum. Her şeyden vazgeçip.

Resim çekmek. Yani neredeyse dakikalarca, kıpırdamadan, baktığımdan başka hiçbir şey düşünmemeğe çalışarak, aynı noktaya —ya da dönüp dönüp aynı noktaya, denize, bir burna, bir sur parçasına, bir ağaca— bakmak... Salt göz olup kaydetmek. Renklerden, çizgilerden başka bir şey görmemeğe çalışmak. Belki bir kışa, belki de yaşadığım sürece, yıllara, yetecek bir resmi gözü-

me, usuma işlemek. Birkaç yıl üst üste aynı yere gidip aynı yerlerin resmini çektiğimde farkına vardım ki yaptığım, o resmin öğelerini, parçalarını ayrı ayrı kaydetmekti. Bunları bir araya getirdiğimde ise istediğim gibi oynuyor, dengeleri gönlümce değiştiriyor, ağırlıkları esintilerime uyup dağıtıyordum. Değişmeyen tek şey, denizin —genellikle— mavi adıyla yaftaladığımız düzlüğüydü. Koyların karşı kıyısı, evler, dağlar, burunlar, resimden kolaylıkla çıkabiliyordu gerektiğinde; ortada çıplak düzlük kalabiliyordu. Boğaziçinde bile çırpıntıyı yok sayıp karşı kıyıyı silebilmişimdir. Bu düzlüğün, ancak, çırpıntıları, karaları, karşılarıyla anlam kazanabileceğini bilmediğimden değil elbet! Ama yaşadıklarımda herhangi bir şey *anlam* adını taşıyacaksa, bu su düzlüğüdür; genellikle "mavi" diye düşündüğümüz bu deniz düzlüğü... Ölürken bunu görebiliyor olmağı düşlemişimdir.

Eren'le göz göze geliyoruz gene. Çok uzaklardan vardığım belli olsa gerek. Kaygılı. Saatini gösteriyor. Beşe on var. "Hiç kulak vermedin hanımlara bugün. Ne oldu?" Haklı. Hanımları bir araya getirme oyunumuza ne kadar önem vermiştik oysa! "Sağırım bugün," diyorum. Narlar Şehrinde sağırlığı iki kez yaşadım, kulağıma su kaçtığı için. İlkinde bir kulağım tıkanmıştı; arabaya binip kilometrelerce ötede kulağımı yıkatıp dönesiye, yirmidört saat boyunca, kudurmuş gibiydim. İkincisinde iki kulağım da tıkandı. Narlar Şehri, insanların buralarda yeniden yaşamağa başladığı ilk yılların —tasarlamağa çalışmış olduğum— sessizliğinden çok daha derin bir sessizlik içindeydi benim için. Her ses, her selen, inanılmayacak kadar uzaklardan, belli belirsiz geliyordu. Kendi sesimi işitemediğim için, konuşurken, gırtlağımı oynatmakla yetiniyormuşum çoğu zaman; karşımdakileri de sağır durumuna düşürüyormuşum. Sokakta bacağıma dayanan şeyin araba olduğunu, dönüp, şaşkınlıkla bakıp gördükten sonra, neden sonra, çok, çok uzakta korna sesleri işitmiş olduğumu ansımıştım. Ankara'da yeniden işitir duruma geldiğimde, sağırlık üzerine öğrendiklerimin günün birinde kazanacağı önemi bilmiyordum

henüz. Seslerin hemen hemen tümüyle yitmesi, kudurtmamıştı beni, neredeyse barıştırmıştı her şeyle. Tehlike vardı, dikkat edilmeliydi. Ayrıca kulağımın yeniden açılacağından emin gibiydim.

Bibik, ömrünün son üç ayını artık tümüyle sağır geçirdi. İkinci "sağırlığım" sırasında birkaç saat süreyle sesini bana işittiremeyişini ne kadar yadırgamış olabilir, bilemem. Ama kendini bildiği günden bu yana dünyasını düzenlemiş olan sesler sustuğunda,

> —anamın ölümüyle dünyasından eksileni, günlerce süren bir sessizlik içinde kollar gibi görünmüştü bana; ama ben de, ev de, yirmi günlük korkunç bir düzensizlikten sonra, bildiği sesleri yeniden sürdürür olduyduk—

her şeyin varlığı ancak görünürlüğüne indirgendiğinde,

> —bu toptan susmayı da yavaş yavaş, alışa alışa yaşamış olduğunu düşünmek istiyorum—

ne yaşadı? Benim, başkalarının, konuşmadığımız, yürümediğimiz, kıpırdamadığımız bir dünya, sonu gelmez bir bekleyiş miydi onun için? Otuzdört gün, olanı biteni en çok, en iyi görebileceği odada seçtiği iki üç yerden, neredeyse kalkmaması, keyifsizliğinin yanı sıra, bu sessizliğe bulduğu bir çözüm müydü? Bu sessizliğe alıştı mı? Alıştıktan sonra mı yeniden, biraz biraz, evin bir odasından bir odasına gidip geldi?

Yaşlı kadın, gülerek, "şimdiki zamanı, bilirsiniz, yaşamakla kalırız, onu düşünmeğe vakit bulamayız hiç; durmaz, geçer gider. Ondan olacak, ya geçmişi yorumlarız bir yaşam boyu, onu anlamağa, onda bir anlam bulmağa çalışırız, ya da geçmişi de, geleceği de, aralarında sanki hiçbir ayrım yokmuş gibi, aynı hızla, aynı şevkle düşleriz, kurarız," diyor; "geçmiş üzerine konuşmak çok önemli bir işimizdir, geçmişle oynamağa kalkmak, herkesin kınadığı bir şeydir. Oysa hangi anın geçmişi, hangi başka anın geçmişine benzer içimizde? Aynı geçmiş olması beklendiği halde?..."

İşitiyorum. Yanlarındayım. Söz nerelere gelmiş böyle!

"Geçmişi anmalı, anımsamalı ama düşleyebilmeli de, derim ben. Şimdi izin verin, ben denize gideyim." Kalkıyor. Büyükelçinin karısına iyi yolculuklar diliyor, Nevres hanıma "cuma günü dörtte buluşuruz burada," diyor, şapkasını başına geçiriyor, yola düşüyor.

İki kadın çay getirtiyorlar. "Bize de," diyor Eren. "Geldin mi?" Başımla "evet" diyorum.

Büyükelçinin karısı "pek anlayamadım o söylediğini," diyor, "ölümlerin yaşanması, anlaşılması üzerine... Siz ne anladınız?"

Nevres hanım dalgınlık içinde, "ben de pek iyi anlamadım ama şöyle bir şey demek istedi galiba: 'Ölümleri, işitmekle, öğrenmekle anlamayız; onları, yıllar boyu, yaşamamız gerek...' "

"Gene de pek açık bir şey sayılmaz," diyor Büyükelçinin karısı. Çayımı o yana bakarak yudumluyorum. Nevres hanım başını dalgın dalgın sallıyor.

Birden ansıyorum. Küp gibi sağır, dönüş otobüsünü bekliyordum Narkent'in girişinde. Dağılmış parçalarımı toplamağa uğraşıyordum sanki, sessizliğin içinde. Buranın sunduğu temel meta, bir zamanlar, canayakınlık, konukseverlikti. Şimdiyse, belli bir ulusun gezmenleri ezici çoğunlukta olduğu için onların dilini konuşarak, onların isteklerini karşılamağa çalışarak, oraya doluşmuş birtakım başka yabancıların mallarını sattıkları bir pazar, bir aracı olmuş Narkent. Herkes ancak Narkentlilerin gördüğü bir fiyat yaftasıyla dolaşıyor göğsünde. Üstelik Narkentliler ev sahibi değil artık; işgal altındalar, diyordum kendi kendime. Kendilerinin de katıldığı ama onları çoktan aşmış bir pazardı bu. Bir zamanlar gene öyle olmuş olsa gerek, diye düşündüm; işgalin taşınmazlığı, katlanılmazlığı altında çöküş...

Elbette tek yanlı düşüncelerdi bunlar, ama sevdiğinin elden gittiğini duyan kişi çok kınanır mı, üzüntüsünü böyle dile getirdiği için? Öte yanda, yıkıldı yıkılacak, çöktü çökecek diyerek baykuşluklara konu ettiğim duvarın dibinde, alan memnun veren

memnun yaşandığına, pek canlı işler görüldüğüne göre, tarihten çıkardığımız ya da çıkarmak istediğimiz ders ne olursa olsun, olan bitene bakanlar ile ötegörücüler arasındaki öncesiz-sonrasız çatışmaya biz de katkımızı getiriyoruz demektir... Bunları geçirirken içimden, usum bir an başka yere kondu, gülmeğe başladım: Kulağıma çare bulunması için Narkentten birkaç kilometre ötedeki hastaneye gittiğimde hemşire, kayda geçireceği yanıtları isterken sözlerini anlamadığıma pek sinirlenmişti...

"İyi de," diyor Eren, "başka bir yerlere mi gittin şimdi de?" Nerelere gittiğimi anlatmam ne kadar gereksiz! Eren'e ikinci kez yalan söylüyorum tanıştığımızdan bu yana: Elimle karşıları gösteriyorum, bir ucundan bir ucuna, deniz düzeyinden dağların tepesine... Sözün sıktığı noktaya geldim.

"Odamıza gidelim," diyorum.

*

Ter içindeyiz. Gözlerimiz tavanda. İçimizden dörtnala söz orduları geçiyor da olsa, konuşmadan, arada bir omuzlarımızı sürtüştürmekle yetinip daldığımız, seçkin anlar... Ilık suyun altına girip çıkmak, günün bu saatinde, teri artırıyor sanki. Böyle, kıpırtısız, duralım akşamı bekleyerek.

Ama sesler, karmakarışık, uyanıyor gene kafamda. Dinlencenin hazzını, bir şeylerden kopma isteğinin yerine getirilmesine bağlasak da, bu kopmanın gerçekliğine inanamadıklarını bilenler, bağasını, vazgeçilmez yükünü taşımadan edemeyenler, kendini kandırmakla mı kalıyor? Gene de

"Biliyor musun? Geçen hafta, kahvede otururken bir gezmen yanaşmıştı bize hani, özür dileyerek 'bugün günlerden ne?' diye sormuştu, ansıyor musun? 'Salı' demiştim, bir an duraksadıktan sonra... Aradan bir saat geçmeden, o günün çarşamba olduğunun farkına varmıştık. Çok sevindim o gün. Sen de, ben de, nasılsa, saatsiz, günsüz yaşamağı, bir parça olsun becermişiz diye... Bu

kadarı da yetmeli bizim gibi acayiplere. Değil mi?"

"Eren, seni biraz da bu yeteneğin için seviyorum ya..."

"Yetenek"in ne olduğunu sormadı tabiî.

"Geçen yıl gittiğimiz yerde bir hafta olsun durabilmek için, üç gün, bilmem nerelere düzenlenen gezilere katılarak oradan uzaklaşmak gereğini duymuştuk. Bir yeri yaşayabilmek, bir yerde durabilmek için yaşamayı erteleme, yaşamamayı seçme gibi bir şeydi bu. Düşündüm, durup durup birden içki içmek, birkaç gününü yaşamından silivermek gereğini duyan, yaşama yeniden girmek için o günlerden sonra çok büyük zahmetlere katlanan arkadaşlarımız da, buna benzer bir şey mi yapmış oluyor?"

Biz şunca gündür gerçekten dinlenmeğe bakmıştık. İki gündür acı yüklü düşünceler niye bu kadar ağır basmağa başladı?

Omuzunu öpüyorum. Bu da, bir soruyu yanıtlamanın biçimlerinden biri olabilir.

Nerede, ne zaman, kestiremiyorum, Ulla McLeod konuşuyor: "Günü gününe değişmelerini yaşamadığımız, bizden uzaklaşmış bir ülkenin temsilcileri oluyoruz zamanla. Önemimiz iş başında kaldığımız sürece... Emekliliğimizde, saygı görsek de, her şeyden uzaktayızdır çoğu zaman. Gerçi, görüşü *önem* taşıyan kişilerin bakışıyla bakmağı sürdürürüz; insanlara, dünyaya... Ne tuhaf bir yaşam bu!... Her yerde yabancı olmak, her ayrılışta, her yola çıkışta, sonunda, kendi yerine, yurduna varabileceği umudunu taşımak, garip bir iştir. İnsanın *kendi* yeri, yurdu, neresi? Kimi için yanıtlanması pek kolay bir sorudur bu. Kolay ama, biraz eşeleyin, bocalamağa başlayıverdiğini görürsünüz, o kişilerin... Kimi içinse böyle bir sorunun sorulmaması daha iyi, çünkü yanıtı yoktur."

Süheylâ hanımla konuşuyor olabilir mi, örneğin? Sözünü sürdürüyor: "Avrupa'dayken, Kuzey Amerika'dayken, okuduklarımız, işittiklerimiz karşısında daha eleştirel, daha 'ciddî' bir tutum takınırız. Öbür ülkelerde ise, kendi kültürümüzün en sıradan, en ayağa düşmüş belirtisi, örneği, görüngüsü karşısında içimizin

inançla dolduğunun farkına varırız zaman zaman. İyidir o karşımıza çıkan, üstündür; Yeter ki bizden geliyor olsun! Ne tuhaf bir şey bu! Yardım etmeği severiz, sever görünmeğe çalışırız (adamına göre değişir bu elbet!) ama alttan alta, 'onlar'a dokunmayacak yiyeceğin bize dokunabileceğini, bizde aşılmış teknolojinin 'onlar'a yetip artacağını da açıkça söyleyerek... Yani herkes gibiyiz de, daha yardımcı değil, daha açık sözlü davranıyoruz galiba..." Gülecektir bu sözlerin ardından.

Eren kendini unutturmuyor: " 'Gerçekçi' dediğin adamı dinlemeğe gidelim mi bu gece? Ne anlatır ki, genellikle?"

"Korkunç olduğu ancak sonunda anlaşılan, gırgır, güldürücü, gemi azıya almış öyküler... Ama önce bir şey itiraf etmem gerek: Bu dediğim öyküleri anlatacak bir adamı ben kurduydum; yıllar önce. Senden önceye rastladığı için bilmezsin. Buradaki gerçekçiyi ise, üç yıl önce —gene senden önceydi— bir akşam burada, Veli'nin kahvesinde otururken tanıdım. O sıralarda bir Erenköylü Şevki bey tutturmuştum. Altmış yaşlarında, eski bahçelerin kırpıntılarına oturtulmuş apartmanlardan birinin biraz çukurda kalan zemin katında tek başına oturan, emekli bir adam. Çocukluğundan beri buralarda oturmuş ama bu eve gelmesinden önceki yaşamını buradakilerden hiçbiri öğrenememiş daha. Herkesle esenleşir, fazladan tek söz etmez, üç karışlık bir yerde görkemli iki ortanca yetiştirir, üç dört kediyi —'gedikliler' diyerek— iyi kötü doyurur. (Evi çevreleyen yüksekçe duvar, çiçeklerin de kedilerin de korunmasını kolaylaştırmaktadır.) Çocukların, satıcıların halini hatırını sorar. Uzatmayalım, o Şevki bey, hiç, ama hiç yapmayacağı bir şey yapsa da buralara gelse, gelecek olsa, Veli'nin kahvesinde oturan bu adam olurdu. Biraz tonton, gözleri cin gibi, azıcık çatık kaşlı, adaçayı içen bir adam... Erenköylü Şevki bey kurguları kurarak gittim, yanındaki masaya oturdum. O sırada yalnızdı. Solundaki sandalyenin çubuğuna ayağını yerleştirmiş, sağındaki sandalyenin arkalığına kolunu dayamıştı. Biriyle konuşur, sesini işitirim en azından, diyordum içimden. Bi-

raz sonra 'hoş geldin Hamit bey,' diyerek Narkentli —birkaç saattir buranın adını Narkent yaptım çıktım, bilesin— iki kişi gelip karşısına oturdu. Akranları, ya da ondan bir parçacık yaşlı... Konuşmaları koyulaşınca adamın cerbezesi, hukukla, milletvekilliğiyle iyice sürtüşmüş hali, bizim Erenköylü Şevki beyi sildi attı. Biraz bozuldum ne de olsa... Derken adam, 'Amerika'dan dönen bir arkadaş anlattı' diyerek bir öyküye girişti. Anlattıkları, benim 'gerçekçi' öykülerime kalıp gibi uyan şeylerdi. Dehşete düştüm. Narkentlilerin yüzlerinde okunan dehşetse, anlatılanlardan ileri geliyordu. Ertesi gece de 'Almanya'dan dönen bir arkadaşıyla' girişti işe... Ancak ilkinin yarısını tasarladığım öykülerin anlatıcısı böyle bir adam olabilir, hem de ne güzel! dedim içimden. Daha sonra da..."

"İğrenç bir tutum bu! Her şey bir anlatıya bahane oluyor, her şey bir anlatıya yarasın diye yaşanıyor. Biz de bir anlatıdan başka bir şey değilizdir herhalde gözünüzde. Efendim?"

"Hele hele... Çok kötü bir anlatının çok basmakalıp kişisi oldun çıktın şimdi!... Anlatıdan başka ne kalır ki geriye bir insandan, insanlardan?... Düşündün mü hiç?... Dinlenen ya da dinlenmeyen anlatılarız, hepimiz..."

"Vazgeçtim. Benden de kötü bir anlatı kişisi oluyorsun. Eeee, sonra?"

"Sonra adamın adını 'gerçekçi' koydum çünkü kendi, anlattıklarımn bir yerinde, 'bende yalan yok, her şeyi olduğu gibi anlatırım, ya da, anlatıldığı gibi...' demeği unutmuyor. Anlattıklarını benim bilmediğim bir yerde yayımlıyor değilse, yazıp çekmecesinde tutuyordur, kalıbımı basarım."

"Gidelim bari... Peki, yazıyor olsun; anlattığı gibi mi, 'yazı' gibi mi? Nasıl kurarsın?"

"Bilmem... Anlattığı gibi yazıyorsa çok daha eğlenceli olur."

Uyuklamış olsak gerek. Hava kararıyor.

*

"Sana, penceremin önünde duran o vişne ağacını anlatmıştım. Karanlıkta bile, ona bakmak bir mutluluktu, bolartırdı gönlümü. Sen o vişne ağacı gibisin, demek isterim sana. İlkyaz güneşinde sert, yalız, ışınımlı aklığıyla bir kışın daha ödülünü dağıtır gibi göğe karşı çiçeklenen, taçyaprakları pörsüyüp döküldüğünde ardından gelecek alın umuduyla bizi oyalayan, yemişi, koparılmazsa, uzun süre karara karara kışı bekleyen vişnenin bütün hallerini sende görüyor değilim elbet. Ama onun gibi bir yaşam umudusun benim için. Yaşanabileceğini, yaşamağa çalışmak gerekeceğini duyurup duran. Ama böyle sözler sana söylenmezmiş, söylenemezmiş gibi gelir hep. Kurağın ateşini söndüren, soluk aldıran, kapıları açan yaz yağmuru gibisin bana. Ama sıkılırsın diye söylemekten kaçınırım."

Yanıt, elimin üzerinde gezen ağzının bir yandan da "şşş, şşş" demesini becermesiyle oluşuyor. İncirin altındayız gene. Çevrede kıpırtı yok, ya da bize öyle geliyor. Surun üzerine çıkıp uzanıyoruz.

"Böyle yatıp yıldızları görebilmek için bir yıl daha bekleyeceğiz. Yarın gece, giderayak, bu rahatlığı bulmalıyız. Ne olur, o demek istediğini söyleme de onsuz konuşalım bu gece. Böyle bakma, biliyorum, ölümü, yokluğu usundan geçirmeden edemezsin. Hele öyle anlarda. Biliyorum, düşünmeksizin varolmayı, düpedüz varolmayı çoktan unuttun. Olsun! Gül gülüm, gül! Her zaman bu kadar zorbalık etmem de, bilirsin. Hem diyeceğim var, bambaşka bir şey... İnsanlarla ilişkilerinde... Çok yadırgadığım bir şey var, onu söyleyeceğim. Farkındasın, evelemekle kalmıyorum, uzattım bile... Sana yakın görünenleri düşünüyorum yalnız şu anda. Gerisini unutalım. İmdi... Çoğuna, bakmakla yetinirsin. Tamam, senin bakman başkalarınınkinden biraz daha verimli olabilir, ama gene de bakmaktır. Bir gözden öte bir şey olmağı, neredeyse, reddetmektir. Pek azına sen yanaşırsın; yani gerçekten konuşursun, biriyle karşılıklı geçip *konuşmak* anlamında... Anlat-

tıklarını dinlemekle yetinmezsin. Neme gerek, dinlediğini can kulağıyla dinlersin çoğu zaman ama ancak yanaştıklarına, nezaket kurallarının ötesine geçecek bir şeyler sorarsın... Tamam, arada bir, kıtırın kokusunu da iyi alırsın ama genellikle insanların yalan söyleyebileceği, en azından, doğruyu dosdoğru söylemeyebileceği aklının köşesinden geçmezmiş gibi dinlersin anlatılanı. Sen yalan söylemezsin diye, olsa olsa, ancak kimi şeyden söz etmeği seçmişsin diye herkes de... Neyse, geçelim. Bana bile, 'bile' diyorum, üstüne basa basa, yerimizi bilelim artık, di mi? bana bile, ne kadar az şey sormuşsundur! Durmadan geçmişler kurarsın ama insanların geçmişini kendilerine sormazsın, anlatsınlar diye beklersin. Kendini anlatışının, sözün arasına birtakım anılarını sıkıştırıverişinin, karşındakini de konuşmağa çağırmak olduğunu kaç kişi çakmıştır bugüne dek? Ben ayasıya bir ay geçmişti aradan. Sen kimsenin yaşamına burnunu sokmak istemediğini düşünekoy, karşındakilerin çoğu ilgisizliğinden yılıyor. Birkaçını biliyorum. Sayayım mı?"

"Sayma. Söylediklerin pek çok kişiye doğru görünecektir. Ama iş biraz daha karmaşık. Sen de biliyorsun. Kişi geçmişiyle var, doğru, ancak, tasarılarıyla da var..."

"İyi de, geçmişi dinlediğini çok gördüm, kulak verdiğin tasarılarsa parmakla sayılabilir."

"Bu da doğru. Ama geçmiş de ne oynak bir zemindir, bilmez misin? Biraz genişçe tut insanların 'şimdi'lerini; ayrı 'şimdi'lerde tasarıların çok değişik oluşunu yadırgamazsın, değil mi?"

"Pis kokular geliyor burnuma... Bakalım hele!... Yadırgamam, evet."

"Oysa ayrı 'şimdi'lerin geçmişi de ayrı oluyor, anılarıyla, bunların düzeni, düzenlenişiyle... Unutulanlarla... Hele o unutulanlar!..."

"Yani?..."

"Senin deyiminle, yanaştıklarım, bana göründükleri anda başlatırlar tarihlerini. Öncesi, onların verdiği, onların istediği öl-

çüde açılır bana. Evleri, çevreleri, kimi zaman, anlatacaklarından da, hele hele benim sorabileceğim saçma sapan sorulara verecekleri yanıtlardan da çok daha aydınlatıcı değil midir, ne dersin?"

"Biliyorum, bu söylediklerin, tutumunu açıklamak için. Kendini 'savunuyor' değilsin. Sana hak vermemi de beklemiyorsun. Bana demin 'hak vermeği' düşünmediğin gibi."

Kalkıyor. "Gel biraz yürüyelim," diyor, "konuşmaktan dalgaları dinlemeği unuttuk. Biraz dalga sesi biriktirelim kışa; senin ilkokul ikinci sınıf okuma kitabındaki gibi turşular kuralım, bu dalgalarla... Dalgaları dinlemeği biraz da sen öğrettin galiba. Yatacağımız odalar kumlaya yakın yerde olmalı, diye bekinmenle."

Üç adım sonra ekliyor: "Yatağı denize yakınsa, uykusunun içinde de o yürek atışını dinlediğini anlar insan birkaç gün sonra. Bebeğin, ana karnında ana yüreğinin atışını içinde dışında duyarak yaşadığı söylenir; onun gibi."

*

Dikkat ettin mi Eren, bu sabah kadınlar çamaşır asıyordu. Denizle penceremizin arasına. Pencere yüksekte olunca her şey bir araya geliyor. Denizin kımıltılı, mavi-mor, uçsuz bucaksız yüzeyi; arada, denizin, bahçenin kokularıyla birlikte çamaşırı yıkamakta kullanılmış arıtıcının kokusunu da getiren yele uyarak ırganan, renk renk, ama beyazın baskın olduğu koca koca yüzeyler; otelin çarşafları, pike örtüleri, masa örtüleriydi bunlar; ipi tutan direk, esintiyle birlikte, öne arkaya yatıyordu ama devrilmeyeceğine kalıbımızı basabilirdik; duvarın dibinde her yanı meyva ile donanmış hintinciri —ya da, daha yaygın adıyla, kaynana dili—, sonra penceremizin hemen altında uyuzca iki nar, arsız, azgın asma, bir kulaç ötede bugenvillea... Bunların arasında ne bağ kurulabilirdi ki, penceremizden bakıp hepsini bir çerçeve içerisine sokarak yaşamamızın bir anı, bir parçası haline getirmemizden başka?

Bir kitap ne pahasına biter Eren? O çarşafların, örtülerin ara-

sında kadınların sarı, yeşil, tirşe başörtüleri, entarileri, yavaş yavaş yitti. Çamaşırın hepsi asılmıştı. Çevredeki renklerin hepsinden ayrıydı onlar. Onların sözünü etmemek, gördüğümüzü eksik bırakmak olurdu.

Bir kitap —yazarı "bu kitaba her düşündüğümü, her tasarladığımı, her yaşadığımı koyacağım" diyenlerden bile olsa— ancak bir yazıp on atmak, en vazgeçilmez görünen yeri bile sırası gelince atmak koşuluyla biter. Sırası gelince... Yani bitmiş görünen kitabı, her tasarladığını unutarak, yazmış olduğunu bile unutmağa çalışarak, baştan ele aldığında... Yazma işini böyle anlayan da var; öyle diyelim. Kitap ancak sen, ürettiklerinin çoğunu atmağa razı olduğunda, yani kitabın belirli parçalarının, öğelerinin kendi kendine yeten bir düzen kurduğunu görebildiğinde biter. Kim bilir, bu düzeni başta biraz sezmiş, kurmağı bir ölçüde tasarlamış olabilirsin. Ama bu düzen ancak yazdıkça, yazmak için de kafandakileri ayıkladıkça kurulur. Böyle şeyler söylemek birçok sorunun sorulmasına yol açar; ama bu sorular, bir bakıma, boş yere sorulacaktır. Yazarın yöntemini ya da yazı yazma konusunda düşündüklerini açıklaması, kendi açısından anlam taşımaz. Onu okuyan için de, yazarın düşündükleri değil, yapabildikleri —ya da, yapamadıkları— önemlidir. Onun düşüncelerinden yararlanıp yazı yazacaklar, yazı yazmasını öğrenecekler... diye bir şey olamaz. Yazı yazacak kişi, başkasından öğrendiğini, o başkasının kitabını okuyarak öğrenir. Yazı yazma üzerine düşünceler, tartışmağa, düşünmeğe yarar. Yazıyı öğrenmeğe değil.

Çocuk büyüyor; anası babası olsun, onların yakınları olsun, kimi huyunu, davranışını beğenmiyor çocuğun; açıkça söylüyor ya da içinden geçiriyor. Demeğe getirdikleri, "böyle olmayabilirdi"dir, o kadar. "Şöyle olacağına, böyle olaydı ya," da denir; ama o denene, diyen de inanmaz. "Böyle olmayaydı keşke"... Herkes bir şeyler dileyebilir ya, olacak var, olmayacak var. Sınırların farkındayızdır, dururuz; kendimizi bu duruma uyarlarız, yapacağımız budur.

İnsan söz konusu olduğunda kabul ettiğimizi, örneğin sanatta kabul etmemiz niye bu kadar güçleşiyor Eren?

Hepimize, haksızlık edilmişçesine dokunan bir şey vardır: Kısa ya da uzun sürede öldürücü olacak bir hastalıktan ötürü tedavi görmekte bulunan bir bildiğimizin hiç hesapta olmayan, farkına varılmamış, beklenmedik bambaşka bir nedenden ötürü ölüvermesi gibi... Nedir yadırgadığımız? Belli bir yönde görülecek gelişmelere hazırlanmak için kendimizi zorlamışken, yani gafil avlanmamak için çaba göstermişken, düşmanın bizi, savunmadığımız cephede vurması. Oysa böyle şeyleri savaş koşulları içinde düşünmek, yeni uydurduğumuz bir avuntu... Pek akıllıca bir avuntu da sayılmaz.

Bilmece: Devletlerin biribirilerine ettikleri, edebilecekleri en büyük yardım nedir?

Yanıt: Uyruklarını denetim altında tutma yöntemlerinde gerçekleştirdikleri ilerlemeleri biribirilerine haber vermeleri.

Bir yığın selinti, Eren, gördüğün gibi...

Kişinin, yaşadığı, yaşanan, yaşananlar üzerine biraz kafa yordu muydu devindirdiği karasudan taşa köke takılan, kıyıya vuran kırıntılar. Bunların çoğunu sana bile açmayacağım. Yan yana yürüyor olmamız yeter. Sen şu anda neler geçiriyorsun usundan? En azından, benim şu geçirdiklerim kadarını... Belki az sonra, belki aylar sonra birini ikisini, bana ya da başkasına iletirsin. Ayıklamanın ölçüsü ne? Her an için, o an yaşadığımız... Olsa olsa...

Bu akşam kahve çok kalabalıktı. "Gerçekçi"ye ulaşamadık. Uzaktan da, çaylarımız daha gelmeden, kalkıp gittiğini gördük. Yanında tek bir dinleyicisi vardı, ama o da buralı değildi; buralara onunla birlikte gelmiş bir arkadaşına benziyordu daha çok. Havasında değildi, kim bilir? Uçan Guru'yu sana başka bir gün de anlatabilirim. Bugün böyle geçmiş oldu, kişiler sergimizden yana. Ne yapalım? Ama birlikte geçirdiğimiz vakti düşünürsek...

*

"Seninle gün boyu, gece boyu bir arada, günlerce bir arada kalmak hem güzel bir şeydi, düşlediğim bir şeydi, hem ürkütücü görünüyordu. Biribirimizden sıkılmamız tehlikesi vardı; sıkılmamızın türlü tatsız sonucu olabilirdi. Sıkılmadım. Üstelik, bir arada yaşamağı bayağı becerebiliyoruz, diyeceğim. Sen de sıkılmadın sanırım. Ama bütün öykülerini yarım bıraktın. Kim bilir, öylesi daha uygun belki. Öyküler, ancak yazı gereği biter belki de. Sen mi söylersin bu sözü, ben mi, orası bile belli değil. Ben engel olmadım ya?"

"Hayır, hiç olmadın." Elim ensesinde, sonra omuzunda, sonra çenesinde.

"Yarından sonra eski düzen. Tatil bitti."

"Yarın var."

"Evet. Sonraki aylar daha uzun ama yarından. Tamam, tamam; boş lâf ettim... Güzeldi burası. Bak şimdi, Kerim, bak meraktan ölen sevdiğine, kara köpeği, halıcının çırağını, Süheylâ hanımın yeğenini, bütün bunları bana ne zaman anlatacaksın?"

"Anlatmasam ne çıkar? Sen uydur gerisini."

"Uydurduğumu mu yazacaksın?"

"Kullanırım."

"O halde birlikte uyduralım."

"Dedim ya, aylar var önümüzde... Ama vaktim yetmezse..."

"Yetmezse beni merakta bırakmış olacaksın, o kadar. Değil mi? Ne insafsız adamsın!"

"Merak edince üzüntünü unutursun."

"Yahu, biz deliyiz ya, bu kadar da olmayabilirdik. Sen başka şey karıştırma şimdi bu lâfa. Biraz olsun çıtlat, n'olur!"

"İşin içinde bir bunalım, bir cinayet başlangıcı, bir hastanede başarılan bir intihar, bir masal, yükselmesini bilmiş bir delikanlı var. Var ya, bunlardan ne kadarı kalır ne kadarı gider, şimdiden bilemem."

"Aman yarabbi! Ne kadar da çok şey anlattın! Merakımı giderdin bayağı... Kerim bey, siz beni çocuk falan mı sandınız?"

"Hayır Eren; bunlar yok. Bunlar yok ama bir kızın babasını bir 'abla'dan kıskanması var. Babasının, bir gün, oyun gibi başlattığı bir kovalamaca var; kovalanan, babasına güvenini yitiren, yıllarca bu güveni onaramayacak, bir kız; kovalayan, sevmeğe alıştığı bu küçük çocuğu efendisinin buyruğuna uyarak korkutmak zorunda kaldığı için sonunda yere oturup saatlerce acı acı uluyan bir kocaman kara köpek... Sonra, oğlunun yaşayışını beğenmediği için onu reddeden bir baba var; reddedilen oğul, artık büyümüş kızın gönlünü çeler gibi ama gerçekte babanın çok iyi arkadaşı, yanından ayrılmıyor, dört dönüyor çevresinde 'ağabeyciğim, ağabeyciğim' diyerek. Sonra hastalanıyor, sonra bir daha görünmüyor. Kız, babasının, elinde bir kitap, gözleri bahçenin karanlığına dikili, saatlerce oturduğu bir geceyi anımsıyor. Babasının ağladığını anlıyor, bir şey soramıyor. Yıllar sonra, o kitabın ilk sayfasında, 'ağabeyciğim' diye başlayarak yazılmış birkaç satırı yorumlamağa çalışacak; anladığı tek şey, o kitabın 1943 yılının mart ayında bir hastaneden yollandığı olacak. Şimdi oldu mu Eren? Ben yoruldum, bilesin. Haydi dönelim. Geceyarısını bulduk. Bir adım daha atarsak kumların cini bizi kapıp yengeçlere yem edecek."

"Niye?"

"Narlar Kentinin cini ile yaptıkları sınır anlaşmasından ötürü."

"Niye daha önce söylemedin?"

"Bu noktada çaktım çünkü!"

Surlara yaklaşırken elinden çekiyorum, içeriye doğru gidiyoruz. Kumullar bizi surun kuzeydoğu tepesine çıkarıyor. Denizden epey uzaktayız şimdi. Taşın dibinde yatan biri var. "Buyurun abi, yabancı değil." Yerde dört şişe bira yatıyor. Beşincisi elinde. "Afiyet olsun. Biz yatmağa gidelim. Uykumuz var."

"Oturun abi, rica ediyorum, arkadaş da gelecek şimdi, işe-

meğe gitti de öteye..."

"İyi eğlenceler, iyi geceler," diyor Eren, elimden çekip götürüyor. Karşı kumulun tepesinde soruyor: "Tanıyor muydun?"

Gülüyorum: "Sabahları kumullarda dolaşırken yer yer, kırık ya da sağlam bira, şarap şişeleri, öbek öbek izmaritler görmez miyiz çalılıkların, ağaççıkların dibinde?"

"Eeee?"

"Geceleri gelip içenlerle gündüzleri incirin ya da o ağaççıkların gölgesinde oturanlar, denize neredeyse girmeden akşamı eden kapkara bakır rengindeki adamlar, sanırım, hep dışarıdan gelir, bu kıyının doğusundan... Gece içenlerle hiç alışverişim olmadı; buranın yerlisi niye burada gelip içsin, kumulları çöplüğe çevirsin? Tuhaf geliyor. Gündüzün, incirin, kapı kemerinin, sur dibinin soğuk kumunda otururken birileriyle konuşmuş olabilirim. Şişeler parlıyordu, sayabildim. Adamın yüzü kapkaraydı, sen seçebildin mi?"

"I-ıh!"

"Ben de seçemedim. Tanıyıp tanımadığımı bilemem. Ama o, beni tanıdığım düşünüyorsa..."

Yüzümü doğuya dönüyorum. İçki arkadaşlığı öneren karaltı deminki yerinde duruyor. Ötede, tek bir ışık damlası yok. "Oralarda bütün ışıklar sönmüş," diyorum Eren'e. Bakıyor. "Gün ışımağa başlamadan, bu adam, oralıysa tabiî, güç yürür bu yolu..." Toparlanıyor. "Feneri varsa başka." Gülüyoruz. Birkaç kez inip çıkıyoruz kumulların büyük dalgalarına uyup. Sarayın önündeki taşlıkta oyalanıyoruz azıcık. Bildiğim bir taşın dibinden iki sap kekik koparıyorum, birini Eren'e veriyorum. Gidip yatacağız elbet. "Apak bir tekne düşün Eren, tek direkli, ince, uzun. Sanki hintincirinin hemen dibinden süzülüp limana doğru gidiyor. Güneş battı batacak. Ardından bakıyoruz..."

"İyi ama burada öyle liman yok. Nereye gidiyoruz ki?"

"Her anlatı, gözden kaçmış bir kapıyı aralar biterken, bilirsin..."

Birlikte giriyoruz duşun altına. Oncacık su. Paylaşmak oldukça güç. Eren gülüyor. "Beni ne kadar uydurdun acaba?" Öpüşürken sular kendiliğinden bölünüyor üzerimizde.

1989

Çıkış

"Ben mesut ona derim ki saadeti ömrü boyunca günü gününe duyar."

Euripides, *Bakkhalar,* S. Eyüboğlu çevirisi, Ank. 1944, XV. Antistrophe, s. 60

Söyleniyor, giderayak: "Dükkâncılar artık her şeyin 'en iyisini' biliyor, daha ucuzca bir şey aldığında seni küçüksüyor, ya müşteri beni aldatırsa korkusu içinde seni düşman bellemeği uyanıklık sanıyorlar. Eskiden heyecan, ilgi duyarlarmış, öyle anlattın. Şimdi tüccar oldular, ama hâlâ 'ev sahipliği' masalına inanmak istiyorlar. Oysa 'konuk' kalmadı, müşteri oldu herkes. Üstelik, 'Alman olmayan varsın gelmesin' havalarındalar galiba..."

Gözlem yerinde. Veli bile kahvesinde "Aileye mahsus ağbi, kusura bakma" diyerek masalar arasında ayrım gözetiyorsa...

Eren bile "Birkaç yıl sonra kim bilir ne olur burası?... Değişmenin hızı mı türü mü? Başka bir şey mi? Nedir kabul edilemez olan? Bir şeylerin yok edildiği nokta, neresi?" diyebiliyorsa...

Çantalar hazır. Son kez denize doğru uzanıp dalgaları dinleyelim diyoruz.

Denizin solunuşu, bu akşam en düzgün halinde; uykusunda tedirgin olmayanın soluk alıp verişleri.

Biz de tedirgin değiliz. Birazdan kalkıp gideceğimizi, ayrılacağımızı bildiğimiz halde. Bildiğimiz *için* belki de. Buradan ayrılacağız, biribirimizden ayrılacağız. Verdiğimiz aranın bitiminde, işin, ekmeğin, eylemlerle umutların, acılarla düşlerin gün gün sayıldığı yaşama yeniden geçtiğimizde sevgi de güneşten gölge-

ye geçecek. Saatlerin yükümlerin gölgesine. Ayrı ayrı evlerde. Yakın sayılsalar da.

Belli belirsiz esintilerin keyfince ulaşıyor kokular, sesler; karanın sesleri, karanın kokuları. Denizden gelen, tanıma sığması güç bir serinlik; kokusu, sesi, soluğu ayrıştırılamaz bir okşayış. Yüzümüzde, göğsümüzde, soğuk kumda kıpırdaşan ayaklarımızın bileklerinde...

Ay ışığında yalnızız.

Kalkıyorum. Kalkmıyorsun. Başın dizlerimde, ellerin ayak bileklerimde. Denizin soluğu yavaşlamıyor; uzayan, saniyelerimiz. Bugünün bittiğini biliyoruz. Denize bir daha bakmadan sırtımızı dönüyoruz, yavaş yavaş çıkıyoruz çalılık kumulların arasına.

Yol uzun, yol kısa. Çantalarımızı yüklenip aşağı inmeden önce balkona çıkıyor, uzak sese bir daha kulak vermek istiyoruz. Demin durduğumuz yeri biraz yukarıdan, epey geriden gördüğünü bildiğimiz balkondan bakınca da...

Donuyoruz.

Kumsalın gerisindeki çalılık kumulların bir yerinde ateş yanıyor. Karanlıkta, yanılmadan, yerini kestirmek güç. Gene de bütün gücümüzle uğraşıyoruz. Surun en yüksek, denize en yakın köşesinin orada diye karar veriyoruz. Birden bir yer daha parlamağa başlıyor. Yarısından çoğu kuma gömülü kapı kemerinin oralarda. Şimdiye dek karış karış gezdiğim, bir ağaç, bir taş, bir anı ile seçilir, tanınır kıldığım yerler, ay ışığında iyi kötü kestirebileceğim belirsizlikten çıkıyor, ateşin göz kamaştırıcı karanlığına gömülüyor.

"Aynı anda iki deli..." diyorum. Başını sallıyorsun, beğenmedin bu açıklama taslağını. Ben de beğenmiyorum zaten.

Otobüs birazdan kalkacak. Ayrılamıyoruz balkondan. Ya kimse farkında değil, ya da önem verilmiyor. Kararmış taşlar görmüşümdür orada burada önceki gelişlerimde. Çalıların tutuşması pek de alışılmadık bir şey değil, diye mi düşünmeli? Çalılıklarda

sık sık şişe kırıkları, boşalınca bir taşa çarpılarak bölünmüş şişelerin artıkları göregeldiğimiz bir şey; içenler bir yeri tutuşturmuş olsun; gene de söndürmeğe çalışmazlar mı? "Bir şey olmaz," diyenlerin bile artık denetleyemeyecekleri kadar genişliyor bu ateşler. Bir üçüncü ateş patlıyor, ilkinin epey altında, denize yakın. Nedense, oranın incirin yeri olması gerektiğine karar veriyorum. Yel ilk olarak bir yanık kokusu ulaştırıyor bize.

Gitmeliyiz. "*Bir* kundakçı..." diyorum bu kez. Gene beğenmiyorsun. Aklımda başka bir şey var. Gerilerden, uzaklardan bir "yanıyor" sözü işitir gibi oluyorum. Dalgaların uğultusunun kesildiğini farkediyoruz. Çevrede sesler arttı.

Yangın yayılıyor. Yanan bitkilerin kokusuna, birazdan, yanan hayvanların da kokusu karışacak; bekliyor gibiyim. Tek tük böğürmeler, melemeler işitmeğe başlıyorum. Gitmeliyiz. Ama ateş azalmıyor, genişliyor. Ana kapının orada, doğu surları boyunca birkaç yerde ateşler parlıyor art arda. Ağaççıklarda yükselen alevler çalılıklar arasında sürünüp sıçrayan bir dokuya dönüşüyor. Çalılık kumulların birçok yeri şimdi alevler içinde. Kısa bitkiler ancak bir kızıllık gölgesine dönüştüğünde yangının gerçekten yayıldığını anlıyoruz. Alevlerin dikine yükseldiği yerler gitgide artıyor. Gitmeliyiz, gidiyoruz. Sokağa vardığımızda telâş var, koşuşanlar var. Otobüslerin çevresinde yalnız yolcular kalmış. Yangını söndürmeğe gitmeği düşünmüyor gibiyiz. Açıkça, kaçıyoruz yangından. Geride bıraktığımız bizi hiç kaygılandırmayacak bir şeymiş gibi. Sabah, çok, çok uzakta elimize alacağımız gazetede hiç beklemediğimiz bir habere, üzülerek, vah vah diyerek karşılayacağımız bir habere rastlamağa, gene de, gizlice, hazırlanıyormuş gibi...

Koku keskin, çok keskin şimdi. Çok arkalarda dumanlı, isli bir aydınlık yükseliyor. Esinti kül getiriyor, savuruyor bize kadar. Tiyatronun üst yanı, heyecanlı, uğultusu bize ulaşan bir seyirci kalabalığıyla dolu. Otobüs on beş dakika sonra yola çıkmalı. Sürücümüz neye karar verecek?

Elimden tutup çekiyorsun, tiyatroya giriyoruz, yukarı çıkmağa başlıyoruz. Artan bir sıcaklık kuruntusu içindeyim. Hava zaten o kadar sıcak mıydı? Yukarıda yüzümüze çarpan, tiyatronun içinde hiçbir zaman göremeyeceğimiz bir görkem; şamar gibi, bir sevdiğimizin ölümü gibi bizi sersemleten, çocuklaştıran bir sahne. İnandırıcı olma kaygısının öylesine ötesine geçmek ancak bir operada görülebilir; ancak bir opera bitimi bununla yarışabilir görüler arasında, diye geçiriyorum usumdan. Elin dirseğimde. Ayrılmamız gecikmiş oluyor. Görkemli bir bitim paylaşıyoruz; umulmadık...

Sur içinin bir yarısı alevler içinde, orada hiçbir şey seçilmiyor. Gökyüzüne varan kızıllık karanlığı artırır gibi. Ama yangının kıyısında, aydınlanan taşlar, heykeller, ağaçlar, uçsuz bucaksız bir sahneyi, oyuncu gereksemeyen bir sahneyi derinleştiriyor. Agorayı korumağa çalışıyor gibiler; evler zaten hem uzak hem kolayca korunabilir.

Birkaç gün önce söylediğim sözleri işitiyorum şimdi sesinden. İkimiz de yangına bakmaktan bir an bile vazgeçmeden. Daha doğrusu ben sana dönüp bakmıyorum. Sesinden, senin de bana bakmadığını anlıyorum. "Kimin nasıl bir anısı haline geleceğimizi hiçbirimiz bilmeyiz..." Duruyorsun, ekliyorsun: "Kimin hangi anısına nereden girip katılacağımızı da..." Bu tümce senin. "Evet," diyorum. Yüzümüze vuran sıcaktan, ışıktan olsa gerek, usul usul dökülen bir ter duyuyorum göğsüme, sırtıma doğru. Şimdi bakıyorum sana, sen de yüzünü suya tutmuş gibisin. "İnelim artık," diyorum, "bu akşam bu saatte biz burada değiliz artık..." Saatler bir daha giriyor yaşamımıza. Son kez bakıyoruz. Kendinden çok izini görmüş olduğum hayvanların kaçamamış olanları kokuyor gibi burnuma. Ağaçlığın başladığı yerde çalışıldığı belli, orayı kesmek istiyorlar. Yerdeki kor dokusu cansızlaşıyor. Yanan ağaçlar var hâlâ oralarda, tek tük. "Yangın denetim altına alındı," denir gazete haberlerinde. Otobüste yedi kişiyiz yalnız. Kemerin altından geçtikten az sonra sağımızda inanılmaz bir

şey oluyor. Sur içinin bu karşı ucunda on yerden birden ateş fışkırıyor; sayamıyorum. Otobüs bir ikircim anından sonra ileriye fırlıyor. Eğilip arkaya doğru bakıyoruz camdan. Her yanı alevler içinde bir Narlar Şehri bırakıyoruz geride. "İncir başta gitti," diyorum. Acısı içimde. Eminim, senin de... Gökyüzü, ancak, çocukluğumda görüp unutamadığım bir gece yangınının, bir şehir yangınının kızıllığı içinde. Otobüsün içinde bile yanık kokuları. Neden sonra gerçek bir karanlığa giriyoruz; gökyüzü, yıldızlar gene görünür oluyor.

Bu dünyada

Elin elime değiyor şimdi. Yeniden. İki hafta önce güneye doğru inen otobüste olduğu gibi. O anda, bilinmedik, neredeyse akla gelmeyecek bir şey başlıyordu bizler için. Şimdi bildiğimiz bir şeyi bitiriyoruz.

Bu dünyada her şey

Hiçbir sözün arkasını getiremiyor gibiyim.

Düşlerin, çoğu zaman, un ufak öğütüldüğü, yaşamakta olduğumuzu unuttuğumuzun farkına ara ara varıverdiğimiz bir dünyaya dönüyoruz. Geride bıraktığımızsa

Yangının geride bıraktığı bir kül örtüsü, bir marsık yığıntısı. Tiyatronun en üst sırasında duruyoruz bir daha. Ayaktayız. Dönüp dönüp bakıyoruz. Her yer, eksiksiz her yer, alevler içinde. Batı kıyısından doğu kıyısına dek her şey yanıyor. Ağaçlar, çalılar, evler, hayvanlar. İnsanlar kaçmış hep. Çatırdılardan, taşların çatlamasından, ağaçların devrilmesinden başka herhangi bir ses işitemiyoruz. İkimizden başka kimse kalmamış gibi bu dünyanın sonuna. Dipte, sahnede tutuşmuş birkaç çalı var. Onlar önemsiz. Sahne duvarının ardındaki bitki örtüsü de alevler içinde, duvardan fırlamış bir iki incir de. Yangın burada bize ulaşamaz, burası yıkılamaz. Ateşin ortasında bir ada. Gülümsüyorsun, gülümsüyorum. Bu kıyamet dışımızda koptu, tek seyircisi biziz. Sanki hep burada kalacağız artık. Bu cehennem sıcağında.

Gün doğduğunda tüten yerler var hâlâ ama ateş sönmüş. Ara

ara duvarlardan biri gümbürtüyle yıkılıyor. Kemerse, yerinde duruyor. Bir yıkımı daha atlatmış demektir. Şimdi çıkıp gideceğiz.

Geride bıraktığımız, bize yıllar boyu mutluluk vermiş bir güzelliğin yıkıntısı. Kurtarmak için parmağımızı bile oynatmağa davranmadığımızdan yıkılıp yok olmuş bir güzellik. Bir güzellik *daha*, demek gerekir. Yaşamak, durmadan, ardında yıkıntılar bırakarak bir yerden bir yere gittiğimizi sanmak mıdır?

Ala uykulardayım, farkındayım birden. Otobüsteyim, bir camın berisinde... Ötesinde gece aydınlık. Uyuyan, dirim dolu ağaçlar, köyler; ayın sucul aydınlığında. Hem anasının hem babasının doğurdukları, bütün karşıtlıkları içinde birleştirmiş eskiçağlar tanrısının yaşattığı bir çılgınlıktan çıkar gibiyim. Yüzüme bakıyorsun. Serçe parmağım serçe parmağına değiyor hâlâ. Niye? Her şey bitmiş değil mi?

O dünyada her şey, derişik bir yaşamın örneğiydi. Tümceler kuruyorum. Parmağımı parmağına değdirip çekerek. Ala uykularda. Hâlâ. Umutlar, düşler, törenlerle doldurulmuş, bütün bir yıl yaşanana benzemesin diye zorla ayrıksı kılınmış bir yaşam özeti. Sonun, yıkımın, ölümün bile görkemli, gürültülü, tansıklı kurulduğu, çok anılı bir küçük yaşam... Gerçekten, bu kadar mı gereksiyoruz bu olağandışılığı? Biraz daha yatıp, biraz daha yeyip içip, biraz daha özgür davranmağı gerekli sayıp bir başka yerde her günkü yaşamını sürdüren, tatil dediği perde arasını düşünerek biriktirdiklerini savuran kalıp adamlarını küçüksemekte, yetingenliklerini sığ bulmakta haklı olduğumuza gerçekten inanabiliyor muyuz?

Yüzün yaklaşıyor, gözlerin gözlerimde. "Ne diyorsun?" diyorsun. Uyanıyorum. "Sayıklamış olacağım," diyorum. Otobüs duruyor. "Çay içelim mi," diyoruz bir ağızdan. Dönüşün eksiği kalmıyor artık.

"Ön-rapor için birkaç not:

1) Elimize geçen alım satım belgeleri, sözleşmeler, gerçekten, umulmadık, paha biçilmez bir bulgu. Şöyle bir bakış, yetiyor: İlk yerleşim biriminden doğuya (da), ama özellikle batıya doğru yayılma ancak bir 25-30 yıl sürmüş; 100 kilometreyi aşkın bir kıyı şeridine küçük (ya da pek geniş, büyük, gösterişli) konutlar doldurulmuş. Belki de 'konut işlevli yapılar' demek gerekir. Niye doluşmuşlar buraya? Oysa temelli bir yerleşmeden söz edebilmek için gereken pek çok şeyin izi bile yok. İlk soru bu: Niye gelmişler, ya da, gelirlermiş? Birçok sözleşme, sanki, bu konut sahiplerinin buralarda ancak yılın iki ya da dört haftasını geçirmeğe geldiğini düşündürüyor. Bu yerleşim bölgelerinin yapılması için pek çok bahçe, meyvalık, yok edilmiş.

2) Nedenler karmaşık görünüyor. Ulaşım olanakları, zenginlik, çeşitli eğilimler hep bir arada düşünülebilmeli. Mülk sahipliği çok mu çekiciydi?

3) Araştırmalarımızda ısınma düzenekleri pek az görüldü. Sağlık kurumu olabilecek bir yapıya, herhangi bir 'kültür' etkinliğine katılacak büyükçe bir kalabalığı içine sığdırabilecek bir yapıya da rastlamadık. Mezarlıklar, sanki ilk yerleşim birimlerine bağlı görünüyor; oldukça küçük hepsi, sıkışık da değil. Ölülerini burada bırakmamışlar, belli gibi.

4) Ne olmuş sonra, *ne kadar sonra*?.. Yangın ya da deprem izi yok. Günün birinde kalkıp gitmişler, ya da bir daha gelmemişler... Yapıların çoğu çöküvermiş gibi. Alt katlarda bunca şey bulabildiğimize göre soygun, talan, yıkım da akla gelmez. Ne çürümüş, ne zarar görmüşse, sanki sudan, tuzdan...

5) Düşünüyorum da, gerçekten ilginç yerler sayabilecek miyiz buraları?"

Bütün Yapıtları 7

"Nar kentinde bir incir buldum. Narı da inciri de, övmek isterim. Anam her kışın en karanlık noktasında, eve girerken bir nar atardı yere, bütün gücüyle; parçalanıp iyice dağılsın diye. Evin beti bereketi niyetine... Ardından hızla süpürüp silerdi ortalığı. Bir iki gün sonra, narın patladığı yerden çok uzakta incecik bir çıtırtı duyduğum olurdu ayağımın altında. Ne kadar dağılmışsa nar taneleri, o kadar iyiydi. Topladıktan sonra söylerdim anneme, sevinsin diye."

BİLGE KARASU
Bütün Yapıtları

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı

Gece

Kılavuz

Kısmet Büfesi

Ne Kitapsız Ne Kedisiz

Göçmüş Kediler Bahçesi

Narla İncire Gazel

Troya'da Ölüm Vardı

Altı Ay Bir Güz

Lağımlaranası ya da Beyoğlu

Öteki Metinler

Susanlar

Bilge Karasu fotoğrafı: Mehmet Demir

Metis Edebiyat
ISBN-13: 978-975-342-068-6

9 789753 420686

Metis Yayınları
www.metiskitap.com